

Tiina Mäkinen

Julkista vai yksityistä? Eläketulon rakenteen ja tason kansainvälinen vertailu

Hakapaino Oy
Helsinki 2002
ISBN 952-9639-97-X
ISSN 1238-5948

 ELÄKETURVAKESKUS
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

00065 ELÄKETURVAKESKUS
Puh. (09) 1511, Faksi (09) 148 1172

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN
Tfn (09) 1511, Fax (09) 148 1172
FIN-00065 Eläketurvakeskus Finland
Tel. +358 9 1511, Fax +358 9 148 1172

LUKIJALLE

Raportti on jatkoa vuonna 2001 Eläketurvakeskuksen raportteja sarjassa ilmestyneelle julkaisulle ”Eläkeläisten tulonmuodostus yhdeksässä OECD-maassa vuonna 1995”.

Tutkimusasetelma noudattaa pitkälti aiemman julkaisun rakennetta. Käsillä olevassa raportissa on – aiemmasta tutkimuksesta poiketen – analysoitu erikseen yksinasuvien eläkeläismiesten ja –naisten eläketurvan tasoa ja rakennetta. Yli 64-vuotiaat eläkeläistaloudet on tässä raportissa jaettu 65–69-vuotiaisiin ja yli 69-vuotiaisiin. Vertailtavien maiden määrä on kasvanut edellisestä julkaisusta yhdellä. Australian, Ison-Britannian, Kanadan, USA:n, Saksan, Ranskan, Norjan, Ruotsin ja Suomen joukkoon on uutena maana otettu mukaan Tanska.

Eläkeläiskotitalouksien tulonmuodostuksen analysointi on myös käsillä olevan raportin ensimmäinen tutkimustehtävä. Tarkasteltava tulopaketti koostuu edelleen ansiotuloista, omaisuustuloista, lyhytaikaisista tulonsiirroista, lakisääteisestä eläketurvasta ja yksityisistä lisäeläkkeistä. Lisänä aiempaan julkaisuun on, että em. tulokomponenteista on muodostettu julkisten ja yksityisten tulonlähteiden kokonaisuudet. Lakisääteiset eläkkeet ja lyhytaikaiset tulonsiirrot toimivat julkisina tulonlähteinä; yksityiset tuloerät koostuvat ansio- ja omaisuustulojen ohella yksityisistä lisäeläkkeistä. Eläketurvan tasotarkastelu muodostaa raportin toisen tutkimustehtävän. Eläkkeiden tasovertailu ei rajoitu – aiemmasta julkaisusta poiketen – ainoastaan kokonaiseläketulon tarkasteluun, vaan raportissa analysoidaan myös lakisääteisen eläketurvan ja yksityisten lisäeläkkeiden tasoa. Raportin lopussa eläkeläisväestön tulotasoa tarkastellaan vielä suhteessa työssä olevien tuloihin, ja arvioidaan miten hyvä/huono-osaisia eläkeläistaloudet ovat muihin väestöryhmiin verrattaessa.

Tämäkään raportti ei olisi syntynyt ilman matkan varrella saatuja asiantuntevia ja rakentavia muutosehdotuksia. Eläketurvakeskuksen tutkijoista Kari Salminen ja Mika Vidlund kommentoivat raportin käsikirjoitustensa alkuvaiheessa. Myös Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen professoreilta Olli Kankaalta ja Veli-Matti Ritakallioltä sain ideoita kirjoitusprosessin alussa. Eläketurvakeskuksen tutkijoista Sini Laitinen-Kuikan ja

Eila Tuomisen sekä tutkimuspäällikkö Seija Ilmakunnaan kommentit edesauttoivat raportin valmistumista loppuvaiheessa. Lämmin kiitokseni kaikille edellä mainituille. Tutkimussihteerin Anja Kalliota haluan vielä kiittää julkaisun – myös aiemman – painokuntoon saattamisesta.

Turussa lokakuussa 2002

Tiina Mäkinen
Turun yliopisto

SISÄLTÖ

1 Johdanto.....	7
2 Tutkimusasetelma	10
3 Julkisen ja yksityisen tulon merkitys eläkeläisten tulopaketeissa.....	15
3.1 Alle 55-vuotiaat	17
3.2 55–64-vuotiaat	22
3.3 65–69-vuotiaat	27
3.4 Yli 69-vuotiaat	31
3.5 Yhteenveto	35
4 Eläketurvan taso.....	36
4.1 Valuuttakurssivertailu	36
4.1.1 65–69-vuotiaat	36
4.1.2 Yli 69-vuotiaat	41
4.2 Ostovoimapariteettitarkastelu	44
4.2.1 65–69-vuotiaat	44
4.2.2 Yli 69-vuotiaat	48
4.4 Yhteenveto	51
5 Eläkeläisten suhteellinen asema.....	58
6 Yhteenveto.....	68
Kirjallisuus.....	75
Liitteet	

1 JOHDANTO

Eläketurvan rakenne on muuttunut paljon eläkepolitiikan alkuaajoista. Aiemmin eläketurvalla tarkoitettiin lähinnä työkyvyttömyyden tai perheen huoltajan kuoleman varalta luotua sosiaaliturvaa. Sittemmin vanhuuseläkkeestä muodostui hyvinvointivaltion tarjoama turva vanhuuden varalta, johon kansalaisille syntyi sosiaalinen oikeus (ks. Marshall 1963; Shaver & Thompson 2001). Työeläkejärjestelmien asteittaisen voimaantumisen myötä pelkkää vähimmäiseläkettä nauttivien määrä on kuitenkin vähentynyt, ja työeläkkeet muodostavat ensisijaisen toimeentulonlähteen yhä useammalle eläkeläiselle (OECD 2000).

Monissa maissa työnantajien järjestämät lisäeläkkeet ja henkilökohtaiset eläkesäästöt toimivat nykyään tärkeänä lisätulonlähteenä (Bonoli 2000). Suomalaisten vakuutusyhtiöiden tilastot osoittavat, että myös yhä useampi suomalainen täydentää lakisääteistä eläketurvaansa vapaaehtoisella eläkevakuutuksella. Vuoteen 2000 mennessä eläkevakuutus sopimuksen oli ottanut jo yli 200 000 henkilöä, eli noin 8 prosenttia työvoimasta. Eläkevakuutus sopimuksia solmivat myös aiempaa nuoremmat henkilöt. Vuonna 2000 vakuutuksen ottaneista suurin yksittäinen ikäryhmä oli 35–39-vuotiaat. Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen suosion kasvua voidaan selittää väestön yleisellä vaurastumisella. Monelle vapaaehtoinen eläkevakuutus saattaa muodostua perinteistä pankkitalletusta houkuttelevammaksi sijoituskohteeksi, joka samalla tuo joustoa eläkkeelle jäämisen aikaan (Hietaniemi 2001; Kangas 2001). Toisaalta taustalla saattaa myös olla huoli lakisääteisen eläketurvan riittävydestä. Veronmaksajien Keskusliiton (1999) tutkimukseen vastanneista 78 prosenttia epäili, että lakisääteinen eläketurva ei enää tarjoa riittävää toimeentuloa tuleville eläkeläisille (vrt. Työeläkevakuuttajat 2002). Työuran aikana karttuva työeläke voi jäädä vajaaksi usean tekijän yhteisvaikutuksen tuloksena. Pitkät poisolot työelämästä opiskelun, sairauden, lasten hoidon tai työttömyyden takia vähentävät työeläkettä (McDonald & Donahue 2000; Davies et al. 2000). Myös yleistynyt työnteko ulkomailla saattaa heikentää tulevan eläkkeen tasoa. Työuran aikaisten katkojen vaikutus lopulliseen eläkepalkkaan vaihtelee kuitenkin maasta toiseen (ks. esim. Laitinen-Kuikka 2000).

Eläkeläisten tulot voidaan jakaa karkeasti kahteen luokkaan: julkisiin tulonlähteisiin – lakisääteisiin eläkkeisiin ja lyhytaikaisiin tulonsiirtoihin – ja yksityisiin tuloeriin – yksilöllisiin lisäeläkkeisiin ja ansio- ja omaisuustulois-

ta koostuviin tuotannontekijätuloihin. Julkisen ja yksityisen tulon käsitteet ovat eläketutkimuksissa liittyneet kiinteästi myös ns. pilarijakoon, jolla perinteisesti on kuvattu eläketurvan jakautumista kolmeen toisiaan täydentävään pilariin. Pilarijakoa on aiemmissa tutkimuksissa käytetty kuitenkin vaihtelevin tavoin. Osassa tutkimuksia eläketurvan ensimmäisellä pilarilla on tarkoitettu lakisääteistä eläketurvaa, joka voi olla asumiseen perustuvaa tai työntekoon sidottua ja tasasuuruista tai ansioihin sidottua. Toisella pilarilla on ko. tutkimuksissa tarkoitettu työmarkkinasopimukseen perustuvaa tai työnantajakohtaista lisäeläketurvaa ja kolmannella yksilöllisiä, yksityisiä eläkevakuutusia (esim. Laitinen et al. 1997; Börsch-Supan & Reil-Held 1998). Maailmanpankin (1994, 15–16) kehittäessä pilarimallissa lähtökohdaksi on otettu yksilön oikeuden sijaan eläkkeiden rahoitus. Ensimmäinen pilari rakentuu tällöin julkisista, verorahoin rahoitetuista vähimmäiseläkkeistä, toinen pakollisista yksityisen sektorin hoitamista rahastoiduista eläkkeistä ja kolmas vapaaehtoisista rahastoiduista eläkkeistä. Pilarijakoa on aiemmissa tutkimuksissa käytetty vielä kolmannellakin tavalla. Eläketurvan ensimmäinen pilari on ko. tutkimuksissa muodostunut vähimmäiseläkkeistä, toinen työeläkkeistä riippumatta siitä, onko turva lakisääteistä vai yksityistä ja kolmas pilari yksityisistä eläkevakuutusista (esim. Kohl 1992).

Eläketurvan kokonaisuutta kuvaavien pilarien suhde toisiinsa on vaihdellut maasta toiseen. Pohjoismaissa lakisääteisellä eläketurvalla on ollut keskeinen asema eläkeläisten tulonmuodostuksessa. Lakisääteisen eläkkeet – vähimmäis- ja työeläkkeet – ovat osoittautuneet tärkeäksi tulonlähteeksi myös Manner-Euroopan maissa eläville eläkeläisille, joiden eläketurva on rakentunut pitkälti omaan tai perheen huoltajan työntekoon. Pohjoismaihin verrattaessa toisen ja kolmannen pilarin merkitys on kuitenkin mannermaisessa mallissa suurempi. Toisen ja kolmannen pilarin tyyppisen eläketurvan osuuden on todettu olevan suurin anglosaksisen hyvinvointivaltiomallin maissa. (ks. Laitinen et al. 1997; Vidlund 2000.)

Käsillä olevan tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, vastaako eläkeläisten tulorakenne vertailussa mukana olevissa maissa sitä pilarijakoa, joka yleensä on liitetty¹ ko. maiden eläketurvaan. Toimivatko lakisääteiset eläkkeet – vähimmäis- ja työeläkkeet – merkittävimpana tulonlähteenä

1 Eläkepoliittisten mallien typologioista ks. esim. Titmuss 1974; Esping-Andersen 1990; Palme 1990; Niemelä & Salminen 1995.

pohjoismaalaisille eläkeläisille? Korostuuko yksityisten tuloerien – yksityisen lisäeläketurvan ja tuotannontekijätulojen – osuus selvimmin anglosaksisten maiden tulomuodostuksessa? Onko Manner-Euroopan maiden tulorakenne jotain Pohjoismaiden ja anglosaksimaiden väliltä? Eläkeläisten tulorakenteen ohella tutkimuksen neljännessä luvussa analysoidaan lakisääteisen eläketurvan ja yksityisten lisäeläkkeiden tasoeroja vertailuun valituissa maissa.

Aiemmat kansainväliset vertailut antavat varsin yhtenäisen kuvan vanhimpiin ikäryhmiin kuuluvien taloudellisesta tilanteesta. Eläkejärjestelmien asteittaisen voimaantumisen myötä vanhusväestön köyhyysriski on yleisesti ottaen pienentynyt. Pohjoismaat ovat erottuneet vertailuissa d-haisen köyhyyden ja tasaisen tulojaon maina – erityisesti Ruotsi. Sitä vastoin anglosaksisissa maissa – etenkin USA:ssa – vanhusväestön köyhyys on ollut yleisempää ja tulonjako eriarvoisempaa. Manner-Euroopan maat ovat sijoittuneet ko. vertailuissa jonkin verran Pohjoismaita heikommiksi, mutta kuitenkin selvästi paremmin kuin anglosaksimaat. (ks. esim. Smeeding & Williamson 2001.) Edellisen kaltaisten köyhyysanalyysien ohella raportin viidennessä luvussa kuvataan myös vanhusväestön suhteellista asemaa yhteiskunnassa. Miten hyvä/huono-osaisia vanhustaloudet ovat muihin väestöryhmiin verrattaessa? Tutkimuksen keskeiset tulokset ja johtopäätökset on esitetty luvussa 6.

2 TUTKIMUSASETELMA

Käsillä olevan raportin tutkimusasetelma vastaa pitkälti aiemmin ilmestyneen raportin rakennetta (ks. Mäkinen 2001). Tutkimuksen aineisto perustuu Luxembourg Income Study (LIS) –tulotutkimukseen (<http://www.lisproject.org/>). Vertailussa mukana olevat 10 OECD-maata valittiin siten, että ne mahdollisimman kattavasti edustaisivat eri hyvinvointivaltiomalleja, ja siten eri tapoja huolehtia eläketurvasta. Australia, Iso-Britannia, Kanada ja USA on luokiteltu anglosaksisen hyvinvointivaltiomallin maiksi. Ranska ja Saksa edustavat mannereurooppalaista korporatistista mallia. Pohjoismaiseen malliin kuuluvat Norjan, Ruotsin ja Suomen ohella tässä tutkimuksessa myös Tanska.

Eläketulon rakenne- ja tasoanalyseissä on edelleen tarkasteltu perhetyypin vaikutusta tuloihin, mutta aiemmasta raportista poiketen yksinasuvat eläkeläistaloudet on jaoteltu erikseen mies- ja naistalouksiin. Jako on perusteltua kun tiedetään, että miesten ja naisten työmarkkinoille osallistumisessa on vallinnut varsin merkittäviä eroja (ks. Bradley 1997; Cousins 1999). Yksinasuvien eläkeläistalouksien ohella tutkimuksessa on edustettuina ns. tyhjän pesän vaihetta elävät eläkeläispariskunnat eli heidän kotitalouteensa ei (enää) kuulu muita perheenjäseniä. Eläkeläistaloudet on niiden tulorakennetta analysoitaessa jaettu – kotitalouden viitehenkilön iän perusteella – neljään luokkaan: alle 55-vuotiaisiin, 55–64-vuotiaisiin, 65–69-vuotiaisiin ja yli 69-vuotiaisiin (ks. liitetaulukot 2.1-2.4). Ko. jako on perusteltua, sillä aiemmissa eläkeläisten tulonmuodostusta analysoivissa tutkimuksissa on keskitytty pääsääntöisesti 65 vuotta täyttäneiden eläkeläisten tulojen tarkasteluun (esim. Pedersen 1999). Nuorempien eläkeläisten tulopaketit ovat sitä vastoin jääneet vähemmälle huomiolle.

Eläkeläistalouksiksi on määritelty taloudet, joissa kotitalouden yhteenlasketut ansiotulot muodostavat alle 25 prosenttia ja eläketulot vähintään 25 prosenttia kotitalouden käytettävissä olevista tuloista (vrt. Achdut & Tamir 1985; Kohl 1988; Pedersen 1999). Tuloihin perustuvan määrittelyn käyttöä on myös kritisoitu. Yhdeksi tulomäärittelyn vaaraksi on mainittu se, että tarkastelun ulkopuolelle saattaa jäädä kaikkein pienemmillä tuloilla eläviä eläkeläistalouksia (Disney & Whitehouse 2001). Raportissa käytetty tulorajaus ei kuitenkaan sulje pois niitä pieniä eläketuloja saavia talouksia, joilla muiden kuin eläketulojen osuus käytettävissä olevista tu-

loista jää vähäiseksi. Eläketuloa saava kotitalous jää tarkastelusta pois vain, jos sen käytettävissä olevista tuloista suurin osa on muuta tuloa kuin eläketuloa. Esimerkkinä voidaan mainita eläkeläistaloudet, joiden toimeentulo muodostuu pääasiassa yhden tai useamman perheenjäsenen ansiotulosta. Myös suurilla pääomatuloilla elävät eläkeläistaloudet jäävät näin ollen tarkastelun ulkopuolelle. Eläketulo-osuuden perusteella tapahtuvan eläkeläiskotitalouden määrittelyn yhtenä heikkoutena voidaan mainita se, että tarkasteluun tulevat mukaan sekä taloudet, joissa eläkeläinen/eläkeläiset ovat olleet eläkkeensaajina koko tarkasteluvuoden että taloudet, joissa henkilö on siirtynyt eläkkeelle tarkasteluvuoden aikana; kotitalous on voinut saada eläketuloa vain esimerkiksi neljän kuukauden ajalta. Koska eläke on pysyväisluonteista tuloa ko. seikka ei eläkeläisten tuloja tarkasteltaessa muodostu ihan niin suureksi ongelmaksi kuin mitä se olisi, jos eläkeläisten sijasta olisimme kiinnostuneita vaikkapa toimeentulotukea saaneista kotitalouksista. Toimeentulotuki on alunperin tarkoitettu tilapäiseksi tulonlähteeksi, vaikka se nykyään onkin jo monelle ensisijainen tulonlähde entistä pitempään (Toimeentulotuki 2000). Näin tieto toimeentulotuen saannin kestosta on olennaista tutkittaessa sen varassa eläneitä talouksia.

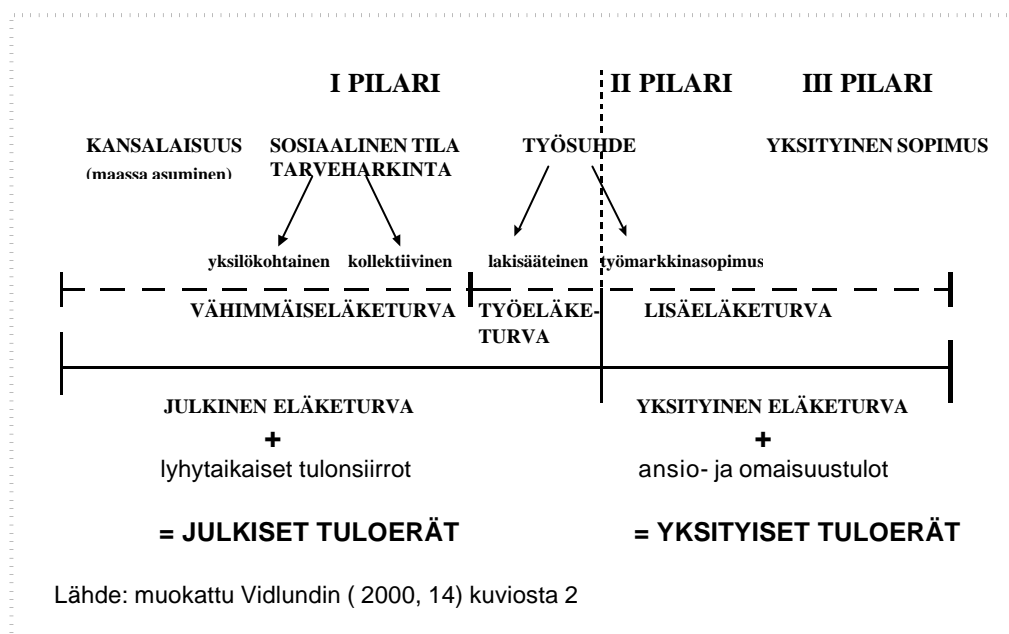
Tutkimuksen tulokset kuvaavat kotitalouksissa elävien eläkeläisten tilannetta, ja saatuja tuloksia ei näin ollen voida yleistää koskemaan koko eläkkeensaajaväestöä. Tutkimukseen valikoitunut yksinasuvien eläkeläismiesten ja –naisten joukko ei edusta kaikkia mies- ja naiseläkkeensaajia. He saattavat poiketa esimerkiksi koulutukseltaan ja työmarkkinakäyttämistään muista samanikäisistä mies- ja naiseläkkeensaajista. Tästä syystä esimerkiksi yksinasuvien eläkeläisnaisten eläketurvan tasoa ei voida pitää ko. maan kaikkien naiseläkkeensaajien eläketurvan indikaattorina. Naisten osalta aineiston edustavuus ja näin ollen myös tulosten yleistettävyyden paranevat siirryttäessä nuoremmista eläkkeensaajaryhmistä vanhempiin. Miesten kohdalla tilanne on toinen. Eläkeläismiehet näyttävät asuvan harvoin yksinään, eli yksinasuvat eläkeläismiehet edustavat vain suhteellisen pientä osaa miespuolisista eläkkeensaajista kaikissa ikäryhmissä (ks. liitetaulukot 2.5-2.8). Laitoksissa asuvat eläkeläistaloudet ovat jääneet tarkastelun ulkopuolelle (rajauksen vaikutuksista vanhusväestön tuloihin ks. <http://lisweb.ceps.lu/techdoc.htm>). Pariskuntien kohdalla kotitaloustason ja kotitalouden viitehenkilön kautta tapahtuva tarkastelu merkitsee sitä, että molemmat puoliset voivat olla eläkeläisiä tai vain toinen puolisoista voi olla eläkkeensaaja. Toisen puolison pääasiallisena tulonlähteenä voi olla esim. työttömyyden tai sairauden perusteella maksettavat etuudet. LIS-aineiston kotitaloustason tarkastelun avulla

emme myöskään pysty selvittämään, mikä osa kotitalouden eläketulosta on miehen ja mikä vaimon tuloa.

Eläkeläiskotitalouksien tulonmuodostuksen analysointi on raportin ensimmäinen tutkimustehtävä. Eläkeläisten tulorakennetta voidaan analysoida kuvaamalla tarkasteluun valittujen tulokomponenttien absoluuttisia tasoja. Vaihtoehtoisesti voidaan pitäytyä suhteellisten osuuksien tarkastelussa. Tässä tutkimuksessa tulopakettitarkastelu kuvaa tulonlähteiden keskimääräistä prosentuaalista osuutta eläkeläiskotitalouden bruttotuloista (tulopaketien rakentamistavoista ks. esim. Rein & Stapf-Finé 2001). Tässä yhteydessä on syytä korostaa, että kyseessä on brutto-osuuksien tarkastelu. Netto-osuuksiin perustuva analyysi tuottaisi jonkin verran erilaisen kuvan eläkeläisten tulorakenteesta (Hauser 1998). Erilainen kuva syntyisi myös mikäli tutkittavat eläkeläistaloudet jaettaisiin käytettävissä olevien tulojensa perusteella tulokvintileihin, ja tarkasteltaisiin – keskiarvon sijaan – erikseen pienituloisten ja varakkaampien eläkeläistalouksien tulonmuodostusta².

Tarkasteltava tulopaketti koostuu aiemman raportin tavoin ansiotuloista, omaisuustuloista, lyhytaikaisista tulonsiirroista, lakisääteisestä eläketurvasta ja yksityisistä lisäeläkkeistä. Em. tulokomponenteista on muodostettu julkisten ja yksityisten tulonlähteiden kokonaisuudet. Lakisääteiset eläkkeet ja lyhytaikaiset tulonsiirrot toimivat julkisina tulonlähteinä; yksityiset tuloerät koostuvat ansio- ja omaisuustulojen ohella yksityisistä lisäeläkkeistä. Julkisten ja yksityisten tuloerien merkityksestä eläkeläisten tulopaketeissa löytyy varsin vähän ajankohtaista kansainväliseen vertailuun pohjautuvaa tietoa (ks. Kohl 1992; Kangas & Palme 1992). Tästä syystä ko. jako on perusteltua.

2. Vähimmäiseläkkeiden ja lyhytaikaisten tulonsiirtojen on todettu toimivan kaikkein pienituloisimpien eläkeläisten ensisijaisina tulonlähteinä. Varakkaampien eläkeläistalouksien tulonmuodostus on uusimpien tutkimusten mukaan osoittautunut heterogeenisemmäksi. Manner-Euroopan maissa jopa vauraimmat eläkeläistaloudet saavat pääosan tuloistaan lakisääteisistä eläkkeistä. Muissa maissa yksityisten lisäeläkkeiden ja säästöjen merkitys korostuu hyvätuloisten eläkeläisten tulopaketeissa (Disney & Whitehouse 2001; OECD 2001; Smeeding & Williamson 2001).

Kuvio 2.1. Tutkimuksessa käytettävän tulopaketin rakenne liitettynä pilarijako-malliin.

Eläketurvan tasotarkastelu muodostaa toisen tutkimustehtävän. Eläkkeiden tasoa ei analysoida ainoastaan kokonaiseläketulon osalta, vaan tarkasteluun on otettu myös lakisääteisen eläketurvan ja yksityisten lisäeläkkeiden tasot. Eläketurvan tasoanalyysit perustuvat aiemmissa kansainvälisissä vertailuissa käytettyihin vakiintuneisiin metodeihin, jotka puutteistaan huolimatta tarjoavat myös tämän tutkimuksen kannalta parhaimmat välineet analyysin suorittamiseksi. Valuuttakurssivertailussa vertailtavien maiden eläketulot on indeksoitu vastaamaan vuoden 1995 Suomen markan arvoa. Valuuttakurssisiin perustuvia vertailuja on täydennetty ostovoimapariteettilaskelmilla, jotka ottavat huomioon maan yleisen hintatason. Ostovoimapariteettivertailuissa on käytetty hyväksi OECD:n laskemia ostovoimaa kuvaavia indikaattoreita. Tarkasteltavat eläketulot on ilmoitettu vuosituloina.

Eläkeläisten tulorakenteen ja eläketurvan tason analyysit kuvaavat 1990-luvun puolivälin tilannetta. Kyseessä on siis yhden poikkileikkaus-hetken tarkastelu, jonka perusteella ei voida vielä arvioida monissa maissa toteutettujen eläketurvamuutosten vaikutuksia eläkeläisten toimeentuloon (muutoksista tarkemmin esim. Kosunen 1997; Kalisch & Aman 1998;

ks. myös Kangas 2002). Toisaalta on syytä korostaa, että eläkejärjestelmiä muutetaan ja hienosäädetään koko ajan. Tästä seuraa se, että eri maiden eläkejärjestelmät eivät ole kenties koskaan täysin vertailukelpoisia keskenään. Tulorakenteen ja eläketurvan tason analyyseissä onkin huomioitava, että

'..outcomes should be interpreted rather carefully because e.g. the different compositions of retirement income packages are outcomes of substitution processes that were partially driven by historical differences of pension systems but also by other differences across countries.' (Börsch-Supan & Reil-Held 1998, 11).

3 JULKISEN JA YKSITYISEN TULON MERKITYS ELÄKE- LÄISTEN TULOPAKETEISSA

Tämän luvun tarkoituksena on analysoida, miten eri ikäryhmiin kuuluvien eläkeläistalouksien tulot rakentuvat. Nouseeko lakisääteisen eläketurvan osuus suurimmaksi pohjoismaalaisten eläkeläisten tulopaketeissa? Luotavatko anglosaksisissa maissa asuvat eläkeläiset muiden maiden eläkeläisiin verrattaessa enemmän yksityisen lisäeläketurvan ja omaisuustulojen tarjoamaan turvaan? Onko Manner-Euroopan tulonmuodostus jotain pohjoismaalaisen ja anglosaksisen tulorakenteen väliltä?

Tulopakettitarkastelussa ansiotulot koostuvat palkka- ja yrittäjätuloista. Omaisuustuloihin sisältyvät mm. korko- ja osinkotulot, vuokratulot ja tekijänoikeuspalkkiot³. Tulonsiirrot muodostuvat lyhytaikaisista lähinnä työttömyyden ja sairauden perusteella maksettavista sosiaalietuksista sekä tarveharkintaisesti myönnettävistä avustuksista. Lakisääteiseen eläketurvaan on sisällytetty vähimmäis- ja työeläkejärjestelmistä maksettavat vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeet sekä sotaveteraaneille maksettavat edut ja eläkkeet. Yksityinen lisäeläketurva koostuu lakisääteisistä eläketurvaa täydentävistä tai korvaavista työmarkkinoilla kollektiivisesti tai työnantajakohtaisesti sovitusta lisäeläkkeistä sekä muusta yksityisestä vapaaehtoisesta eläketulosta (LIS:in tulokäsité tarkemmin liitetaulukossa 3.1).

Eläketurvan jako lakisääteiseen eläketurvaan ja yksityiseen lisäeläketurvaan on vaatinut tulomuuttajien muokkaamista jokaisen vertailtavan maan osalta. Työkyvyttömille ja sotaveteraaneille maksettavat edut ja eläkkeet siirrettiin järjestelmällisesti tulonsiirroista lakisääteisen eläketurvan alle, vaikka muuttajien sisältö vaihtelee jonkin verran maasta

³ Koska LIS-aineistoon ei sisälly kertakorvauksena maksettavia tuloeria, omaisuustuloihin ei ole laskettu esim. arpajais- ja lottovoittoja, perintöä tai vakuutuksen perusteella maksettavia vahingonkorvauksia.

toiseen. USA:n aineistossa vanhuksille maksettava tarveharkintainen toimeentuloavustus siirrettiin tarveharkintaisista sosiaalietuuksista lakisääteiseen eläketurvaan kuuluvaksi. Yleinen kaikille tarveharkinnan perusteella maksettava toimeentulotuki jätettiin kuitenkin tulonsiirtoihin. USA:n osalta yksityiseen lisäeläketurvaan luokiteltiin kuuluvaksi eläkejärjestelmät, jotka joko korvaavat tai täydentävät yleistä työeläkejärjestelmää. Näitä ovat rautatieläisten, useiden liittovaltioiden, osavaltioiden ja kuntien palveluksessa olevien omat eläkejärjestelmät. Saksan ja Tanskan aineistoissa virkamiesten eläkkeet sijoitettiin lakisääteisen eläketurvan alle. Taloudellisen tarveharkinnan perusteella maksettava henkilökohtainen lisä – personlig tillæg – siirrettiin Tanskan aineistossa tulonsiirroista lakisääteiseen eläketurvaan.

Myös Suomen aineistoa oli muokattava. Suomen aineistossa yksityisen sektorin työeläkkeet siirrettiin yksityisestä lisäeläketurvasta lakisääteiseen eläketurvaan kuuluviksi. Toimenpiteen seurauksena lakisääteiselle puolelle siirtyi myös tulokomponentteja, jotka kuuluisivat yksityisen lisäeläketurvan puolelle. Näitä ovat vuoden 1995 tulonjakoaineistossa luokkaan 'yksityisiin vakuutuksiin perustuvat eläkkeet ja muut suoritukset' koodatuista tulomuuttujista ansiotulona verotettava eläke, muut veronalaiset eläkkeet ja luontoisetueläkkeet. Em. tuloerät ovat vapaaehtoista eläkevakuutusta, joka sisältää sekä verovelvollisen itsensä että työnantajan ottamat vapaaehtoiseen eläkevakuutukseen perustuvat eläkkeet. Tästä johtuen yksityisen lisäeläketurvan osuus jää suomalaiseläkeläisten tulonmuodotuksessa nolaksi.

Ison-Britannian aineistossa lakisääteistä lisäeläkejärjestelmää – SERPS⁴ – ei ollut mahdollista erottaa työnantaja- tai henkilökohtaisista eläkejärjestelyistä eli ns. 'opting out' eläkkeistä. Tästä syystä lakisääteinen lisäeläkejärjestelmä jätettiin yksityisen lisäeläketurvan alle. Myöskään Australian aineistossa pakollista lisäeläketakuumaksun perusteella karttuvaa eläkettä – Superannuation Guarantee Charge – ei voitu irrottaa muusta yksityisestä eläketulosta, ja se jouduttiin jättämään yksityisen lisäeläketurvan alle. Ranskan kohdalla pakolliset lisäeläkejärjestelmät – AGIRC ja ARRCO – jätettiin lakisääteisen eläketurvan alle, koska niitä ei ollut

4 Täyden SERPS-eläkkeen tavoitetaso on nykyisin 20 prosenttia eläkkeen perustana olevista ansiosta. Huhtikuun 1988 asti tavoitetaso oli 25 prosenttia (Laitinen-Kuikka & Bach 1999).

mahdollista erottaa muusta lakisääteisestä eläketurvasta (vrt. Esping-Andersen 1990). Suomen tavoin Ranskankin aineistossa yksityisen lisäeläketurvan osuus jää näin merkityksettömäksi. Kanadan, Norjan ja Ruotsin tulomuuttajat eivät edellyttäneet suurempia muutoksia. Ainoana toimenpiteenä oli työkyvyttömille ja sotaveteraaneille maksettavien etujen ja eläkkeiden siirto tulonsiirroista lakisääteisen eläketurvan puolelle.

Lakisääteiset eläkkeet ja lyhytaikaiset tulonsiirrot luokiteltiin julkisten ja yksityisten tuloerien tarkastelussa julkisiksi tulonlähteiksi. Yksityiset tuloerät koostuivat yksityisistä lisäeläkkeistä ja tuotannontekijätuloista – ansio- ja omaisuustuloista⁵. Luvun 3 keskeiset tulokset on esitetty kappaleessa 3.5.

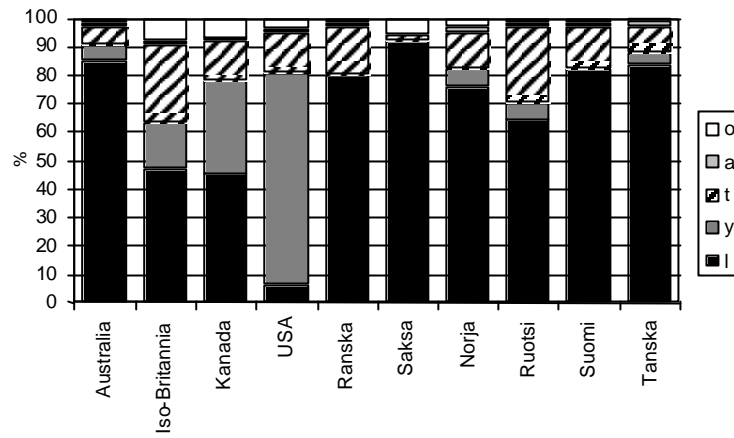
3.1 Alle 55-vuotiaat

Kuviossa 3.1 on analysoitu nuorimpien eläkeläisten tulorakennetta. Lakisääteinen eläketurva näyttää toimivan alle 55-vuotiaiden eläkeläisten ensisijaisena tulonlähteenä – eli osuus on vähintään 50 prosenttia kotitalouden bruttotuloista – kaikissa muissa vertailun maissa Kanadaa ja USA:ta lukuun ottamatta. Lakisääteiset eläkkeet hallitsevat erityisesti australialaisten ja tanskalaisten tulopaketteja⁶. Australiassa ja Tanskassa lakisääteisen eläketurvan osuus säilyy myös verrattain tasaisena siirryttäessä tarkasteltavasta perhetyypistä toiseen. Eniten vaihtelua esiintyy Saksan lakisääteisten eläkkeiden osuuksissa. Saksalaisnaisten⁷ bruttotuloista lakisääteinen eläketurva muodostaa jopa yli 90 prosenttia, mutta miesten ja pariskuntien kohdalla osuus jää alle 60 prosenttiin.

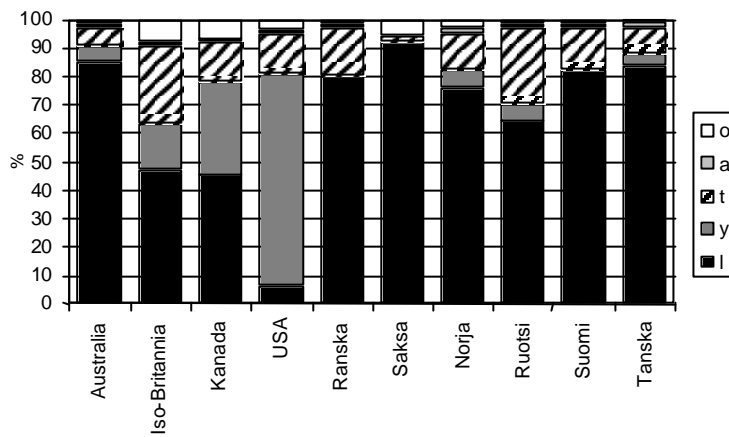
5 Tulopaketitarkastelun yhteydessä negatiiviset tuloerät nollattiin, ja nolla-arvot otettiin mukaan laskettaessa tulokomponentin keskiarvoa ko. aineistossa (vrt. esim. Whiteford & Kennedy 1995; Shaver 1997). Em. 'nollaamisen' etuna on, että tarkasteluun mukaan otettavien tapausten määrää on saatu hieman kasvatettua. Negatiiviset tuloerät ovat tutkittavien maiden osalta pääsääntöisesti keskittyneet omaisuustuloihin, ja niiden mukaan ottaminen vääristäisi ehkä liiaksi em. tulokomponentin keskiarvoa.

6 Australian ja Tanskan ohella myös muissa maissa alle 55-vuotiaiden lakisääteiset eläkkeet koostuvat pääosin työkyvyttömyyden perusteella maksettavista eduista ja eläkkeistä.

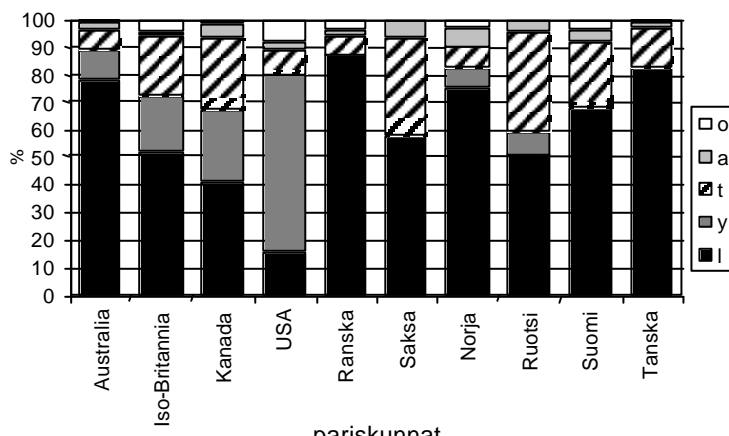
7 Naisten ja miesten tulorakenne kuvaa vain yksinasuvien eläkeläistalouksien tilannetta.

yksinasuvat miehet

yksinasuvat naiset

pariskunnat

l=lakisääteiset eläkkeet y=yksityinen lisäeläketurva t=lyhytaikaiset tulonsiirrot
a=ansiotulot o=omaisuustulot

Kuvio 3.1. Alle 55-vuotiaiden eläkeläisten tulopaketit, %.

Australiasta poiketen yksityiset lisäeläkkeet ovat keskeisemmässä asemassa muiden anglosaksisten maiden tulonmuodostuksessa. Kanadalaismiesten ja -pariskuntien tuloista yksityiset lisäeläkkeet muodostavat yli neljänneksen, ja naisten tuloista kolmasosan. Ison-Britannian kohdalla yksityisen lisäeläketurvan osuus vaihtelee 14 prosentista 20 prosenttiin. USA:ssa yksityiset lisäeläkkeet ovat lakisääteistä eläketurvaa merkittävämpi tulonlähde⁸. Muissa vertailtavissa maissa yksityisen lisäeläketurvan osuus jää huomattavasti alhaisemmaksi tai – kuten Ranskan, Saksan ja Suomen osalta voidaan todeta – se on tulonlähteenä täysin merkityksetön.

Vanhempiin ikäryhmiin verrattaessa muut tulonsiirrot kuin eläkkeet muodostavat suuremman osan nuorimpien 'työkyvyttömyyseläkeläisten' tuloista (vrt. lukuihin 3.2, 3.3 ja 3.4). Alle 55-vuotiaiden eläkeläismiesten kohdalla lyhytaikaisten tulonsiirtojen osuus nousee selvästi korkeimmaksi Saksassa, mutta myös Isossa-Britanniassa, Kanadassa, Ranskassa ja Ruotsissa ne ovat tärkeämpi toimeentulonlähde kuin muissa tarkastelun kohteena olevissa maissa. Eläkeläisnaisten osalta havaitaan, että lyhytaikaiset tulonsiirrot täydentävät eniten brittiläisnaisten tuloja, mutta myös Ruotsissa niiden osuus kohoaa lähes kolmannekseen bruttotuloista. Muut tulonsiirrot kuin eläkkeet eivät ole merkityksetön tulonlähde myöskään eläkeläispariskunnille. Saksassa ja Ruotsissa ne muodostavat yli kolmasosan bruttotuloista⁹. Lyhytaikaisten tulonsiirtojen keskeistä roolia nuorimpien eläkeläispariskuntien toimeentulossa selittää osaltaan tässä tutkimuksessa käytetty eläkeläiskotitalouden määritelmä. Tutkimuksen alussa

8 Yksityisen lisäeläketurvan keskeistä asemaa amerikkalaiseläkeläisten tulonmuodostuksessa kuvaa hyvin myös se, että alle 55-vuotiaista yksinasuvista eläkeläismiehistä 90 prosentilla on yksityiseksi lisäeläketurvaksi laskettavia tuloja. Myös naisten kohdalla yksityiset lisäeläkkeet muodostuvat varsin kattaviksi, sillä valtaosa - 94 prosenttia - alle 55-vuotiaista yksinasuvista eläkeläisnaisista saa tuloja yksityisistä lisäeläkkeistä. Eläkeläismiehiin ja -naisiin verrattaessa yksityiset lisäeläkejärjestelyt ovat jonkin verran harvinaisempia eläkeläisparien keskuudessa (ks. liitetaulukot 3.2-3.4).

9 Saksassa eläkeläismiesten lyhytaikaiset tulonsiirrot koostuvat pääosin työttömyyden perusteella maksettavista eduista ja muista tarveharkintaisista avustuksista. Ison-Britannian ja Ranskan kohdalla suurimpana yksittäisenä tulonsiirtokomponenttina erottuu asumistuki. Kanadan ja Ruotsin osalta muiden tulonsiirtojen kuin eläkkeiden voidaan todeta koostuvan sekalaisista tuloeristä. Selvimmin em. tuloeristä erottuvat Kanadan toimeentulotuki ja Ruotsin asumistuki. Brittiläisnaisten lyhytaikaiset tulonsiirrot koostuvat kaikissa tarkasteltavissa ikäryhmissä pääosin asumistuesta ja toimeentulotuesta. Asumistuella on keskeinen asema ruotsalaisnaistenkin tulonmuodostuksessa, mutta asumistuen ohella tulosiirtokomponentti 'muu sosiaalivakuutus' toimii tärkeänä tulonlähteenä kaikissa ikäryhmissä. Tähän tuloeraan on laskettu esim. omaishoidosta saatava korvaus. Saksalaisten eläkeläispariskuntien tulonsiirrot koostuvat lähes yksinomaan työttömyyden perusteella maksettavista tulonsiirroista. Ruotsissa pääosa nuorimman ikäryhmän tulonsiirroista muodostuu työttömyyden lisäksi sairauden perusteella maksettavista tulonsiirroista.

esitetyn määritelmän mukaan on mahdollista, että toisen puolison pääasialliseksi tulonlähteeksi muodostuu eläkkeiden sijasta lyhytaikaiset tulonsiirrot esimerkiksi työttömyyden tai sairauden aikana.

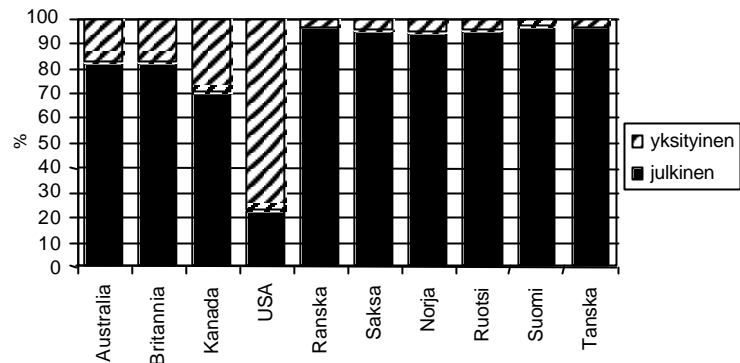
Ansiotulot eivät näyttele kovinkaan keskeistä osaa alle 55-vuotiaiden eläkeläistalouksien tulonmuodostuksessa¹⁰. Vain eläkeläispariskuntien voidaan todeta saavan jonkin verran tuloja ansiotuloina. Saksassa ja Norjassa eläkeläispariskuntien palkka- ja yrittäjätulot ovat noin seitsemän prosenttia bruttotuloista. Ikäryhmittäin tarkasteltuna eläkeläispariskuntien ansiotulo-osuus osoittautuu suurimmaksi juuri nuorimmassa ikäryhmässä¹¹ (vrt. lukuihin 3.2, 3.3 ja 3.4).

Ansiotulojen ohella omaisuustulojen osuus jää alle 55-vuotiaiden ikäryhmässä alhaiseksi. Eläkeläisnaisten kohdalla erottuvat vain Iso-Britannia, Kanada ja Saksa, joissa omaisuudesta saatavan tulon osuus kohoaa lähes 10 prosenttiin. Eläkeläismiehiin ja –pariskuntiin verrattuna em. maiden eläkeläisnaiset saavat huomattavasti suuremman osan tuloistaan omaisuustuloina.

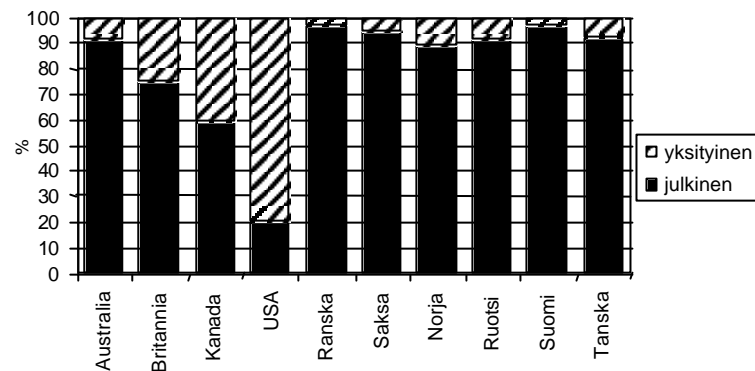
Kuviossa 3.2 esitetty jako julkisiin tulonlähteisiin ja yksityisiksi katsottaviin tuloeriin kaventaa olennaisesti kuvion 3.1 tulorakenne-eroja. Jaon seurauksena Ranskan, Saksan ja Pohjoismaiden tulopaketit näyttävät nyt samankaltaisemmilta; julkiset tulonlähteet hallitsevat selkeästi tulonmuodostusta perhetyypistä toiseen. Yksityiset tulonlähteet nousevat oletusten mukaisesti huomattavasti keskeisempään asemaan anglosaksisten maiden tulopaketeissa – erityisesti USA:ssa. Jako julkisiin ja yksityisiin tuloeriin muuttaa eläkeläismiesten kohdalla Australian ja Ison-Britannian tulorakenteen identtiseksi. Eläkeläisnaisten osalta havaitaan, että Australia ryhmittyy nyt ennemminkin Ruotsin kuin Ison-Britannian kanssa. Australian ja Ruotsin joukkoon voidaan kuvion 3.2 perusteella liittää myös Norja ja Tanska. Ranskan ja Suomen tulorakenne muistuttaa edelleen toisiaan. Tosin em. maat saavat seuraa Saksasta. Suomi muodostavat toisen selkeästi erottuvan maaryhmittymän.

10 Ansiotulojen osuus jää alhaiseksi kaikissa ikäryhmissä. Osaltaan tulosta selittää tutkimuksessa käytössä ollut eläkeläiskotitalouden määritelmä, joka rajasi ansiotulojen osuuden alle 25 prosenttiin kotitalouden käytettävissä olevista tuloista.

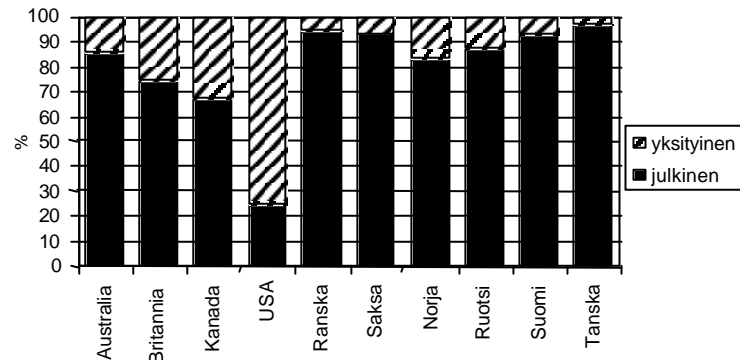
11 Mediaanitarkastelun seurauksena ansiotulojen osuus nollautuu kaikissa tarkasteltavissa ikäryhmässä. Ainoastaan alle 55-vuotiaat saksalaiset (3 %) ja norjalaiset (4%) saavat jonkin verran ansiotuloja.

yksinasuvat miehet

yksinasuvat naiset

pariskunnat

Julkiset tuloerät = lakisääteiset eläkkeet + lyhytaikaiset tulonsiirrot
 Yksityiset tuloerät = yksityiset lisäeläkkeet + tuotannontekijätulot

Kuvio 3.2. Julkisten ja yksityisten tuloerien osuus alle 55-vuotiaiden eläkeläisten tulopaketeissa, %.

Eläkeläispariskuntien kohdalla tulopaketin jako julkisiin ja yksityiseksi katsottaviin tuloeriin yhtenäistää Ranskan ja Saksan, ja toisaalta myös Norjan ja Ruotsin tuloerakennetta. Norjassa julkisten ja yksityisten tuloerien osuudet vaihtelevat samankaltaisesti Australian kanssa. Saksa, Ranska ja Suomi muodostavat toisen selkeästi erottuvan maaryhmittymän.

3.2 55–64-vuotiaat

Eläkkeiden merkitys toimeentulon takaajana korostuu entisestään 55–64-vuotiaiden ikäryhmässä (ks. kuvio 3.3). Eroja vertailtavien maiden välillä syntyy lähinnä sen mukaan, kuinka ensisijaiseksi tulonlähteeksi lakisääteiset eläkkeet muodostuvat, ja mikä rooli jää yksityiselle lisäeläketurvalle. Valtaosassa tutkittavia maita lakisääteinen eläketurva erottuu edelleen ensisijaisena tulonlähteenä. Ranskassa, Saksassa ja Suomessa lakisääteiset eläkkeet toimivat lähes ainoana yksittäisenä tulonlähteenä perheyydestä riippumatta¹². Em. maiden ohella lakisääteisen eläketurvan osuus kohoaa verrattain korkealle Australiassa ja Tanskassa. Eläkeläismiehiin ja –pariskuntiin verrattaessa lakisääteiset eläkkeet muodostuvat huomattavasti tärkeämmäksi tulonlähteeksi anglosaksisten maiden eläkeläisnaisille. Em. naisista myös selvästi suurempi osa on lakisääteisen eläkejärjestelmän piirissä (ks. liitetaulukko 3.2).

Yksityinen lisäeläketurva hallitsee edelleen selvimmin amerikkalaiseläkeläisten – erityisesti miesten ja pariskuntien – tulonmuodostusta. USA:n ohella Kanadan ja Ison-Britannian eläkeläispariskunnat saavat puolet tuloistaan yksityisinä lisäeläkkeinä. Australia poikkeaa myös 55–64-vuotiaiden ikäryhmässä muista anglosaksisista maista pienemmän yksityisen lisäeläketurvan osuutensa vuoksi. Australiassa on myös muihin anglosaksisiin maihin verrattaessa huomattavasti vähemmän talouksia, jotka saavat tuloja yksityisistä lisäeläkkeistä (ks. liitetaulukko 3.3).

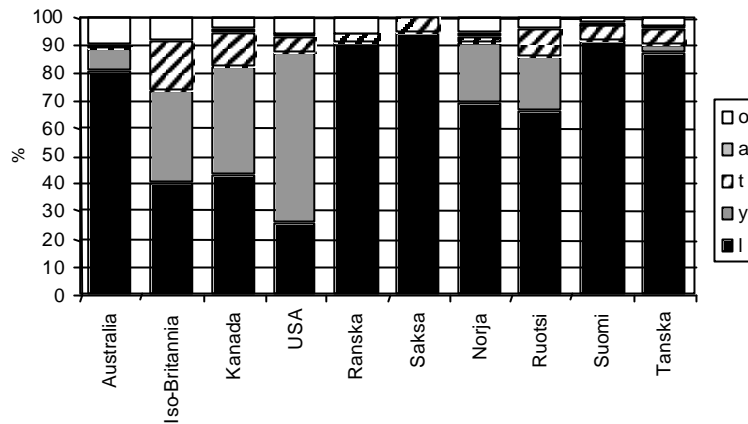
12 Ranskan ja Suomen lakisääteisen eläketurvan osuuksia arvioitaessa on muistettava, että Ranskan pakolliset lisäeläkejärjestelmät – AGIRC ja ARRCO – jätettiin lakisääteisen eläketurvan alle, koska niitä ei ollut mahdollista erottaa muusta lakisääteisestä eläketurvasta. Suomen aineistossa yksityisen sektorin työeläkkeiden siirto yksityisestä lisäeläketurvasta lakisääteiseen eläketurvan puolelle toi lakisääteisen eläketurvan alle myös tulokomponentteja, jotka kuuluisivat yksityisen lisäeläketurvan puolelle.

Australian alhaisempaa yksityisen lisäeläketurvan osuutta voidaan selittää sekä eläkelainsäädännöllisillä että aineistolähtöisillä syillä. Eläkelainsäädännöllisistä syistä ensimmäisenä voidaan korostaa sitä, että laki pakollisesta lisäeläketurvasta, joka tulopakettitarkastelussa luokiteltiin yksityiseksi lisäeläketurvaksi, tuli Australiassa voimaan vasta vuonna 1992. Näin sen voimaantulo vie oman aikansa. Järjestelmä tulee asteittain voimaan vuoteen 2030 mennessä (Bryson 2001). Australiassa on jo aiemmin ollut käytössä laajoja työmarkkinasopimuksiin perustuvia järjestelmiä, mutta useimmat niistä perustettiin 1980-luvun aikana (Laitinen-Kuikka & Bach 1999). Em. järjestelyistä ei siis todennäköisesti ole vielä ehtinyt karttua kovinkaan suuria eläkkeitä 1990-luvun puolivälin eläkeläisten käyttöön.

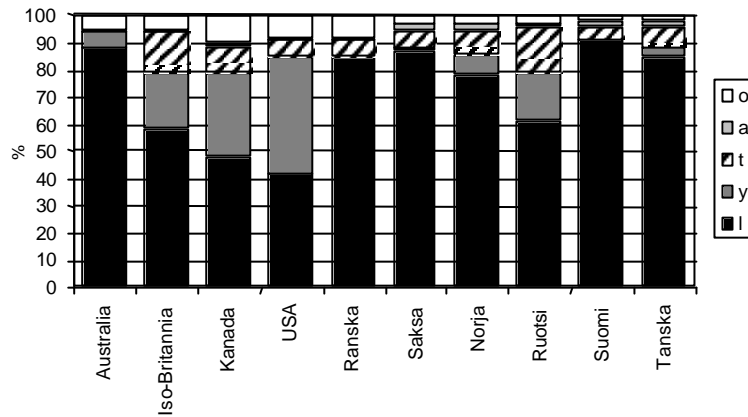
Toisena eläkelainsäädännöllisenä syynä voidaan mainita 'timing of pension benefits'; eli pakollista lisäeläketurvaa tai työmarkkinasopimusten perusteella maksettavaa eläkettä on Australiassa alettu maksaa jo hyvissä ajoin ennen varsinaista vanhuuseläkeikää. Kertakorvauksena maksettavan lisäeläkkeen on voinut nostaa 55 vuoden iästä alkaen. Miesten kohdalla tämä on merkinnyt 10 vuoden – naisilla 6 vuoden – odottelua ennen oikeutta vähimmäiseläkkeenä myönnettävään tulo- ja varallisuusharkintaiseen vanhuuseläkkeeseen. Tulo- ja varallisuusharkinnasta huolimatta australialaiset mieltävät vanhuuseläkkeen jokaiselle kuuluvaksi etuudeksi. Tästä syystä hyvin monet 'hukkaavat' varallisuuttaan, jotta vanhuuseläkkeen saantiehtot omalta kohdalta toteutuisivat¹³. Australiassa on jo ryhtytty toimiin edellä kuvatun kaltaisen 'double dipping' menettelyn hankaloittamiseksi. Kertakorvauksena maksettavan lisäeläkkeen saanti-ikäraja nousee 55 vuodesta 60 ikävuoteen vuoteen 2025 mennessä (Bateman 1999).

Kertakorvauksena maksettavia lisäeläkkeitä on vaikeaa jäljittää vain eläketulotietojen perusteella. Jos lisäeläkerahoilla on maksettu pois perheen asuntolainat, niiden vaikutus tulee esille perheen asuntokuluja tarkasteltaessa. Lisäeläkerahoilla on myös saatettu ostaa sijoitusasunto,

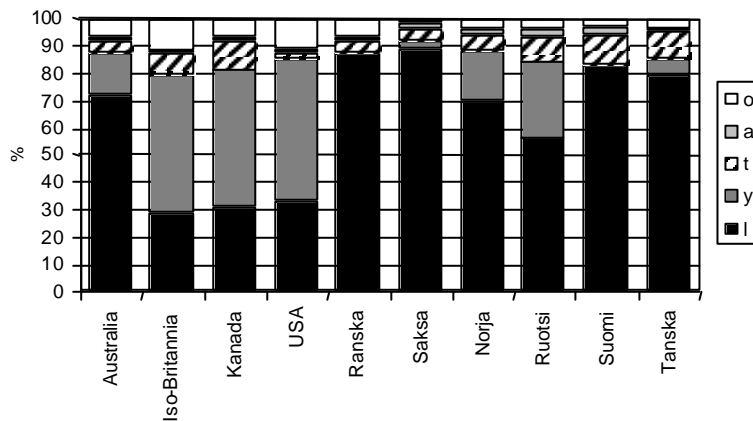
13 Omistusasuminen sekä lapsille ja lastenlapsille annetut lahjoitukset ovat olleet perinteisiä tapoja 'hukata' varallisuutta menettämättä kuitenkin oikeutta vanhuuseläkkeeseen. Perheen käytössä olevaa asuntoa ei ole otettu huomioon varallisuutena vuoden 1912 jälkeen. Tämä saattaa osaltaan selittää omistusasumisen yleisyyttä australialaisten keskuudessa (ks. liitetaulukko 3.5). Vielä nykyään vanhuuseläkkeeseen oikeutetuista kahdelle kolmasosalle eläke myönnetään maksimisuuruisena, mutta yhä useammalle se maksetaan kuitenkin osittaisena (Centrelink 2001).

yksinasuvat miehet

yksinasuvat naiset

pariskunnat

l=lakisääteiset eläkkeet
a=ansiotulot

y=yksityinen lisäeläketurva
o=omaisuustulot

t=lyhytaikaiset tulonsiirrot

Kuvio 3.3. 55–64-vuotiaiden eläkeläisten tulopaketit, %.

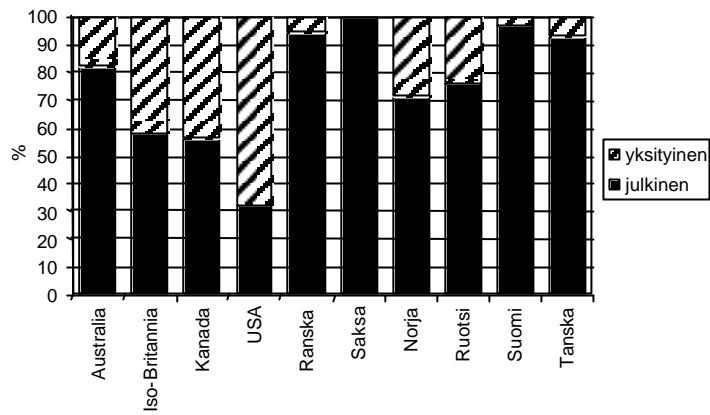
jonka tuotto ilmenee pääomatuloissa vuokratulon muodossa. (King et al. 1999.) Koska LIS-aineistoon ei sisälly kertakorvauksena maksettavia tuloerä, vähentää ko. aineistolähtöinen syy omalta osaltaan yksityisen lisäeläketurvan suhteellista merkitystä australialaisten tulonmuodostuksessa.

Kuviosta 3.3 havaitaan, että Norjassa ja Ruotsissa yksityinen lisäeläketurva muodostuu 55–64-vuotiaiden kohdalla huomattavasti tärkeämmäksi tulonlähteeksi kuin Tanskassa. Ranskan, Saksan ja Suomen tulorakenteessa yksityisen lisäeläketurvan osuus jää edelleen merkityksettömäksi.

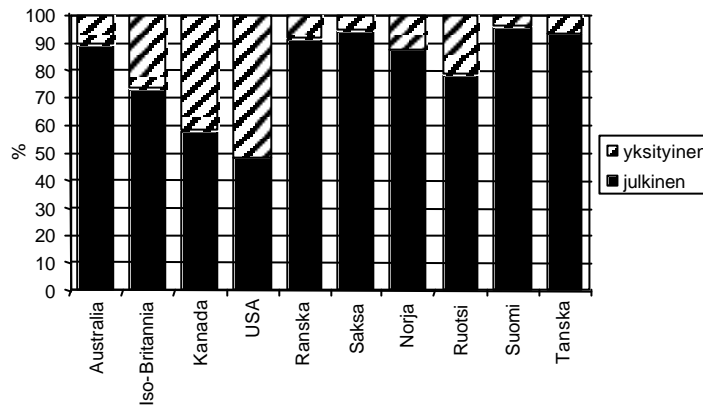
Nuorimpaan eläkeläisryhmään verrattaessa muut tulonsiirrot kuin eläkkeet eivät ole enää yhtä tärkeä tulonlähde. Lyhytaikaisilla tulonsiirroilla on kuitenkin edelleen muita maita merkittävämpi rooli brittiläisten ja ruotsalaisten eläkeläismiesten ja –naisten tulonmuodostuksessa. Pariskuntien kohdalla tulonsiirtojen osuus nousee korkeimmalle – noin 10 prosenttiin – Kanadassa, Suomessa ja Tanskassa.

Sitä vastoin omaisuustulot muodostavat kaikissa vertailtavissa maissa jonkin verran suuremman osan bruttotuloista kuin nuorimmassa ikäryhmässä – perherakenteesta riippumatta. Korkeimmillaankin omaisuustulot muodostavat vain noin 10 prosenttia 55–64-vuotiaiden eläkeläistalouksien bruttotuloista.

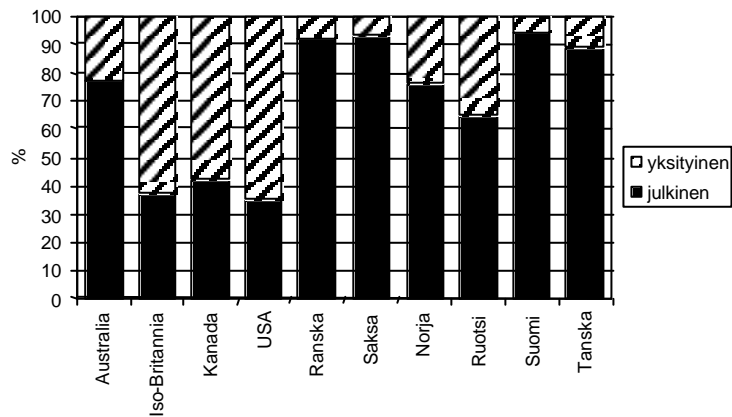
Kuviossa 3.4 tulopaketin osat on jälleen jaettu julkisiin ja yksityisiin tulonlähteisiin. Julkiset tuloerät hallitsevat Ranskan, Saksan, Suomen ja Tanskan tulonmuodostusta. Ranskassa ja Tanskassa julkisen/yksityisen tulon osuus vaihtelee samankaltaisesti perhetyypistä toiseen. Suomi ja Saksa ovat toinen selkeästi erottuva pari. Em. maihin verrattaessa yksityisiksi luokiteltavat tulot muodostavat suuremman osan norjalaisten ja ruotsalaisten – erityisesti miesten ja pariskuntien – bruttotuloista. Norjan tulorakenne muistuttaakin eläkeläisnaisten ja –pariskuntien kohdalla enemmän Australian kuin muiden Pohjoismaiden tulopaketteja. Eläkeläismiesten ryhmässä Ruotsi on puolestaan tulorakenteeltaan lähempänä Australiaa kuin muita Pohjoismaita. Tärkein rooli yksityisillä tuloerillä on kuitenkin anglosaksissa maissa – Australiaa lukuun ottamatta. Erityisesti USA:ssa eläkeläisten toimeentulo nojaa vahvasti yksityisiin tulonlähteisiin. Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä muistaa, että USA:n aineiston kohdalla yksityinen lisäeläketurva sisältää myös yleistä työeläkejärjestelmää täydentäviä tuloerä. Yksityisten tuloerien keskeisemmästä asemasta huolimatta anglosaksisten maiden yksinasuvat eläkeläisnaiset ovat miehiä ja pariskuntia riippuvaisempia julkisista tulonlähteistä.

yksinasuvat miehet

yksinasuvat naiset

pariskunnat

Kuvio 3.4. Julkisten ja yksityisten tuloerien osuus 55–64-vuotiaiden eläkeläisten tulopaketeissa, %.

3.3 65–69-vuotiaat

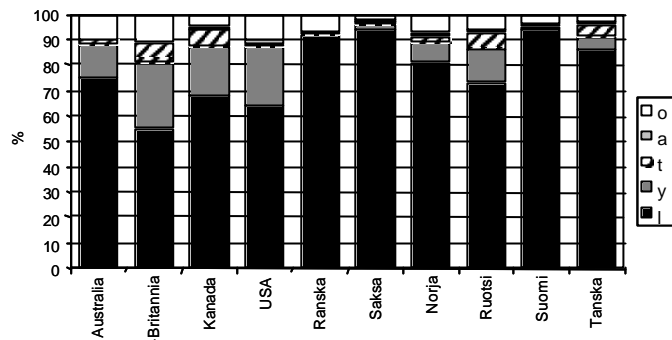
Eläkkeet ovat odotetusti 65–69-vuotiaiden toimeentulon perusta (ks. kuvio 3.5). Nuoremista ikäryhmistä poiketen lakisääteiset eläkkeet toimivat nyt ensisijaisena tulonlähteenä kaikissa vertailtavissa maissa tarkasteltavasta perhetyypistä riippumatta¹⁴. Selvimmin ne hallitsevat ranskalaisten, saksalaisten ja suomalaisten tulonmuodostusta. Em. maissa ei näin jää paljoakaan tilaa muille tulokomponenteille. Myös australialaisnaisten bruttotuloista lakisääteisen eläketurvan osuus on lähes 90 prosenttia¹⁵.

Yksityinen lisäeläketurva täydentää edelleen eniten brittiläisten¹⁶, kanadalaisten ja amerikkalaisten kukkaroja – erityisesti eläkeläispariskuntien tuloja. Sitä vastoin eläkeläisnaiset saavat em. maissa miehiin ja pariskuntiin verrattaessa huomattavasti pienemmän osan tuloistaan yksityisinä lisäeläkkeinä. Pohjoismaista Norjassa ja Ruotsissa yksityisten lisäeläkkeiden osuus muodostuu suurimmaksi. Kuviosta 3.5 nähdään, että Norjan ja Ruotsin yksityisten lisäeläkkeiden osuudet eivät eläkeläisnaisten kohdalla eroa paljoakaan Kanadan ja USA:n osuuksista. Norjan ja Ruotsin ohella myös Tanskassa toimiala- ja työnantajakohtaiset eläkejärjestelmät ovat olleet varsin yleisiä, mutta em. järjestelmistä saatava tulo ei Tanskan osalta näy vielä 1990-luvun puolivälin tulorakennetta analysoitaessa.

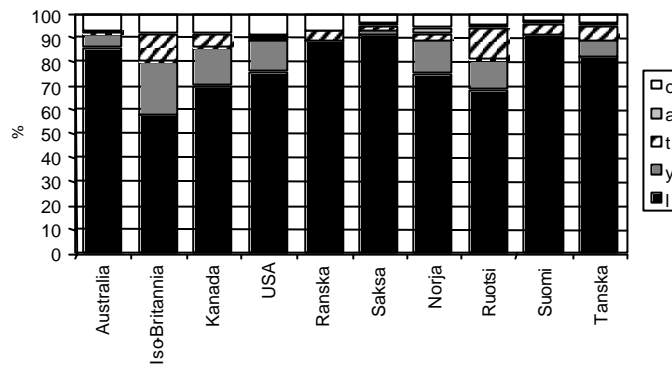
14 Mediaanitarkastelu korostaa entisestään lakisääteisen eläketurvan keskeistä asemaa (ks. liitetaulukot 3.6, 3.7 ja 3.8).

15 Australiassa vanhuuseläkkeen on ennustettu säilyvän myös tulevaisuudessa monelle naiselle tärkeänä tulonlähteenä huolimatta pakollisen lisäeläketakuujärjestelmän perusteella maksettavasta eläkkeestä. Yhtenä syynä on naisten toimiminen usein osa-aikaisissa työsuhteissa, jolloin eläkkeen perustana olevat työtulot jäävät alhaisiksi. Työmarkkinoille osallistuvista australialaisista naisista peräti 43 prosenttia työskenteli osa-aikaisesti vuoden 2000 lokakuussa. Miehistä osa-aikatoissa oli vain 13 prosenttia. (ks. Kelly et al. 2001; Preston & Austen 2001; Ms...ing Out? 2001.)

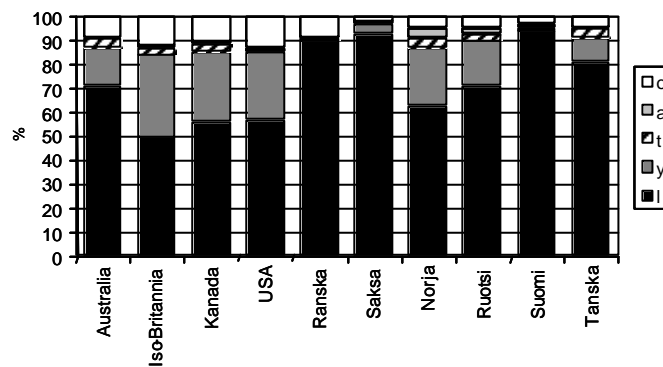
16 Ison-Britannian aineistossa lakisääteinen lisäeläkejärjestelmä – SERPS – oli jätettävä yksityisen lisäeläketurvan alle, ja tämä osaltaan selittää yksityisten lisäeläkkeiden merkittävää roolia 65-69-vuotiaiden brittiläiseläkeläisten tulonmuodostuksessa. Toisaalta on myös syytä korostaa, että SERPS-järjestelmästä maksettiin täysimääräisiä eläkkeitä vasta vuonna 1998.

yksinasuvat miehet

yksinasuvat naiset

pariskunnat

l=lakisääteiset eläkkeet y=yksityinen lisäeläketurva t=lyhytaikaiset tulonsiirrot
a=ansiotulot o=omaisuustulot

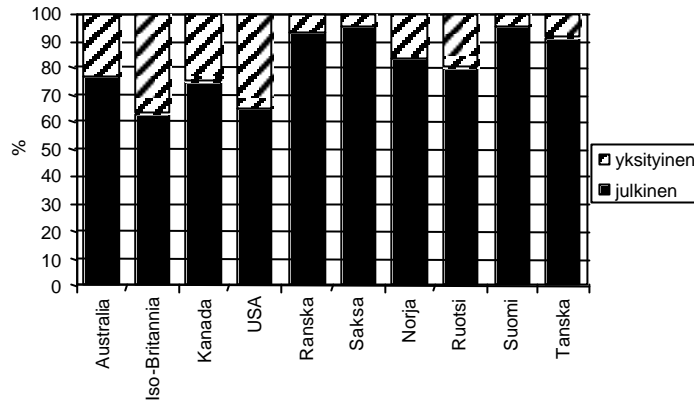
Kuvio 3.5. 65–69-vuotiaiden eläkeläisten tulopaketit, %.

Muut tulonsiirrot kuin eläkkeet eivät enää 65–69-vuotiaiden ikäryhmässä ole yhtä merkittävä tulonlähde kuin nuoremmissa ikäluokissa. Valtaosassa tutkittavia maita ne täydentävät enemmän eläkeläisnaisten kuin miesten tuloja. Isossa-Britanniassa ja Ruotsissa lyhytaikaisten tulonsiirtojen osuus nousee yli 10 prosenttiin eläkeläisnaisten bruttotuloista¹⁷. Pariskuntien kohdalla lyhytaikaisten tulonsiirtojen osuus näyttää jäävän alle viiteen prosenttiin jokaisessa vertailussa mukana olleessa maassa.

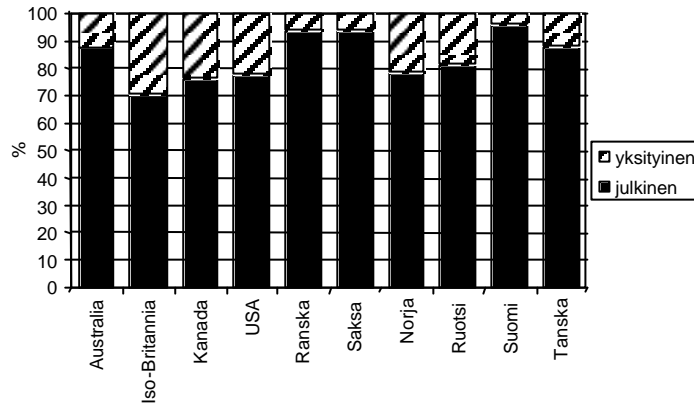
Omaisuuustulojen suhteellinen osuus on edelliseen ikäryhmään verrattaessa kasvanut jonkin verran. Eläkeläispariskunnille omaisuudesta saatavat tulot ovat lyhytaikaisia tulonsiirtoja merkittävämpi tulonlähde jokaisessa vertailun maassa. Valtaosassa tutkittavia maita omaisuustulot kartuttavat lyhytaikaisia tulonsiirtoja enemmän myös eläkeläismiesten ja –naisten tuloja. Pohjoismaihin verrattaessa omaisuustulot täydentävät huomattavasti enemmän anglosaksisten maiden tulopaketteja – perherakenteesta riippumatta.

Tarkasteltavien tulokomponenttien jako julkisiin ja yksityisiin tulonlähteisiin tuo kuviota 3.5 paremmin esille sen, miten (epä)yhtenäiseksi tulopaketit eri maissa muotoutuvat. Anglosaksisista maista Iso-Britannia, Kanada ja USA erottuvat jälleen maina, joissa yksityisiksi luokiteltavien tuloerien osuus muodostuu suurimmaksi kaikissa tarkastelluissa perhetyypeissä. Pohjoismaista Norjassa ja Ruotsissa yksityisellä tulolla on keskeisempi sija tulonmuodostuksessa. Yksityiset tuloerät ovat tärkeämpi tulonlähde eläkeläispariskunnille kuin yksinasuville eläkeläismiehille ja –naisille. Kuviosta 3.6 nähdään, että Australian tulorakenne poikkeaa eniten muiden anglosaksimaiden tulorakenteesta eläkeläisnaisten ja –

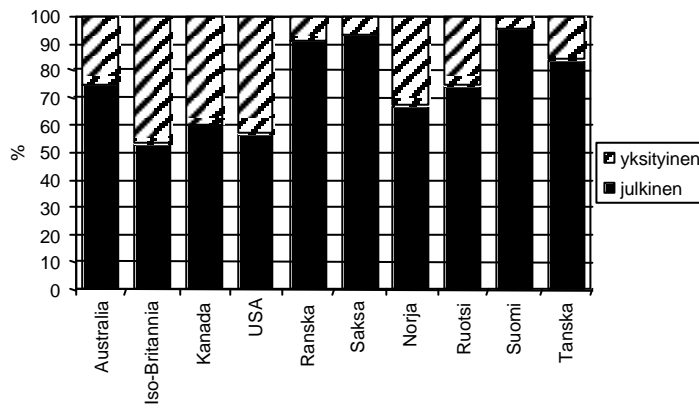
17 Ison-Britannian osalta lyhytaikaisten tulonsiirtojen korkeampaa osuutta voidaan selittää osittain vanhuuseläkkeen indeksimuutoksella. Vuoteen 1980 asti vanhuuseläkkeen taso seurasi yleistä ansiotason kehitystä. Thatcherin hallituksen päätöksellä eläkkeet sidottiin vuodesta 1981 alkaen ansiotasossa tapahtuvien muutosten sijasta elinkustannusindeksiin – hintoihin. Koska palkansaajien tulot ovat kasvaneet eläkkeensaajien tuloja nopeammin, vanhuuseläkkeen arvo suhteessa palkkoihin on heikentynyt voimakkaasti. (Blundell & Johnson 1998.) Alhainen inflaatio ei ole antanut aihetta eläkkeiden indeksikorotuksiin. Näin eläkeläiset ovat usein joutuneet täydentämään eläketulojaan lyhytaikaisiksi tarkoitetuilla tulonsiirroilla. Vuonna 1995 noin 18 prosenttia vanhuuseläkkeellä olevista briteistä sai toimeentulotukea, ja he muodostivat 27 prosenttia toimeentulotuen saajista (Gillion et al. 2001). Suomessa 65 vuotta täytäneet muodostivat vuonna 1995 vain noin 5 prosenttia toimeentulotukiasiakkaista (Toimeentulotuki 1995).

yksinasuvat miehet

yksinasuvat naiset

pariskunnat

Kuvio 3.6. Julkisten ja yksityisten tuloerien osuus 65–69-vuotiaiden eläkeläisten tulopaketeissa, %.

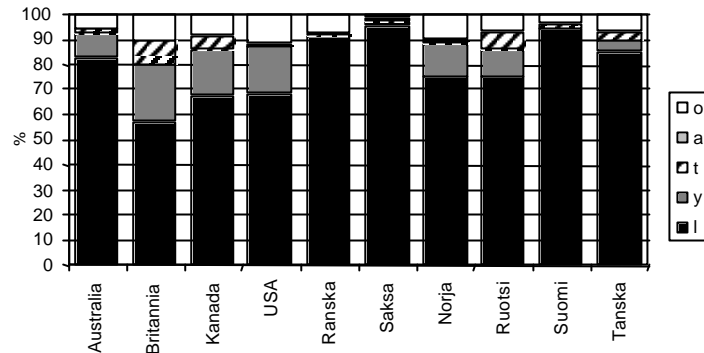
pariskuntien kohdalla. Em. perhetyypeissä Australia ryhmittyy ennemminkin Norjan, Ruotsin ja Tanskan kuin Ison-Britannian, Kanadan ja USA:n kanssa. Suomessa 65–69-vuotiaiden toimeentulo nojaa Ranskan ja Saksan tavoin lähes yksinomaan julkisiin tulonlähteisiin tarkasteltavasta perhetyypistä riippumatta.

3.4 Yli 69-vuotiaat

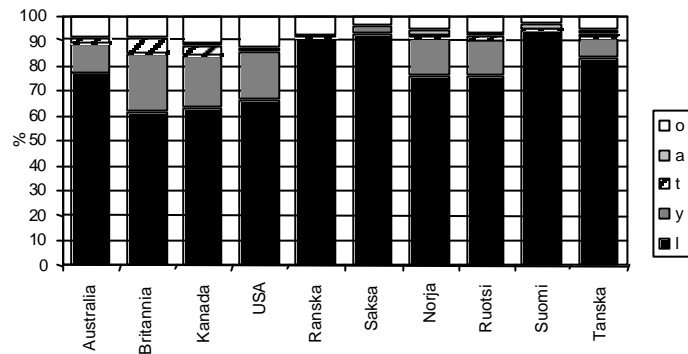
Lakisääteiset eläkkeet hallitsevat myös 70 vuotta täyttäneiden eläkeläisten tulonmuodostusta (ks. kuvio 3.7). Perhetyypeittäin tarkasteltuna voidaan lakisääteisen eläketurvan todeta olevan – edellisen ikäryhmän tavoin – tärkeämpi tulonlähde erityisesti anglosaksisten maiden yksinasuville eläkeläisnaisille. Muiltakaan osin vanhimman ikäryhmän tulopaketit eivät olennaisesti eroa 65–69-vuotiaiden tulorakenteesta.

Valtaosassa tutkittavia maita muut tulonsiirrot kuin eläkkeet toimivat myös vanhimmassa ikäryhmässä tärkeämpänä tulonlähteenä eläkeläisnaisille kuin miehille ja pariskunnille. Isossa-Britanniassa ja Ruotsissa lyhytaikaiset tulonsiirrot muodostavat noin 20 prosenttia yksinasuvien eläkeläisnaisten bruttotuloista. Kuvioista 3.7 nähdään, että brittiläis- ja ruotsalaisnaisten tulorakenne muistuttaakin varsin paljon toisiaan.

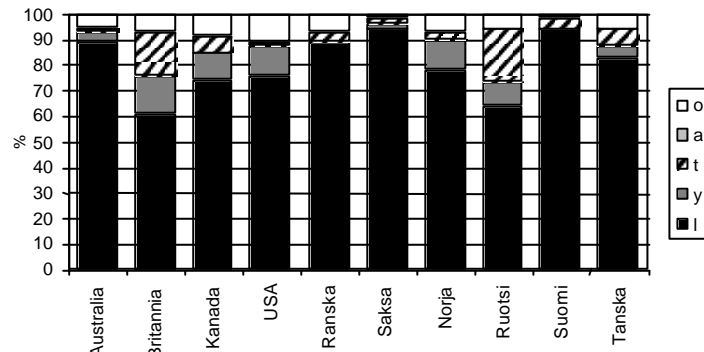
Vain omaisuustulot näyttävät kasvattaneen jonkin verran osuuttaan nuorempiin ikäryhmiin verrattaessa. Omaisuustulojen suhteellisen osuuden kasvu selittyy ansiotulojen 'nollaosuudella'.

yksinasuvat miehet

yksinasuvat naiset

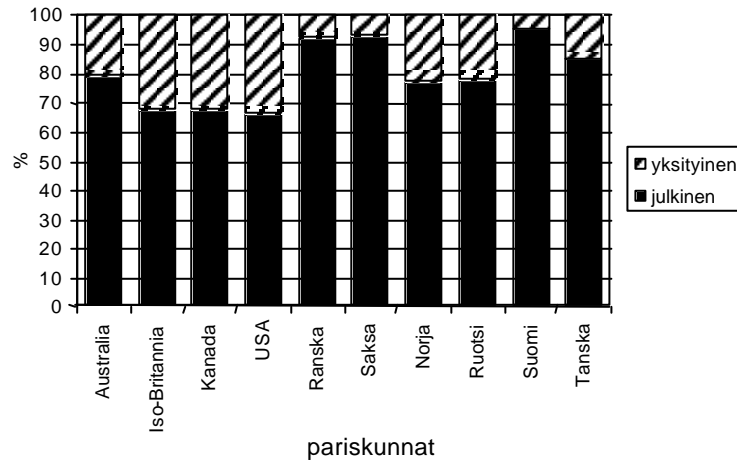
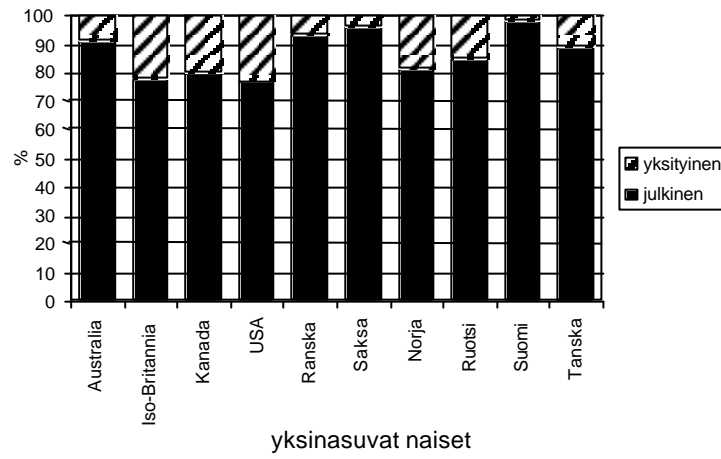
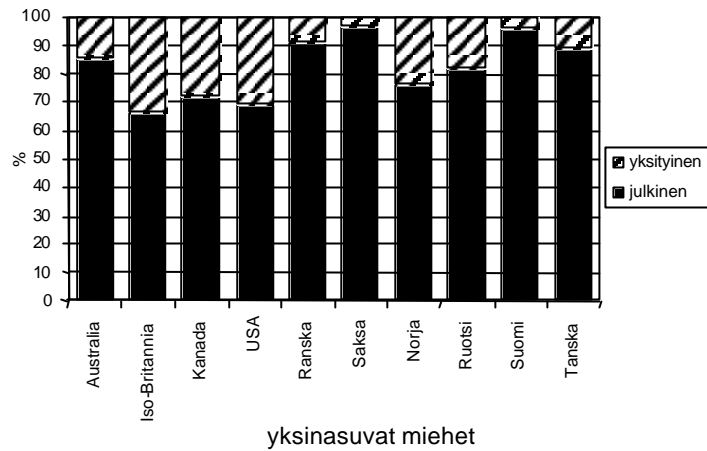
pariskunnat

l=lakisääteiset eläkkeet y=yksityinen lisäeläketurva t=lyhytaikaiset tulonsiirrot
a=ansiotulot o=omaisuustulot

Kuvio 3.7. Yli 69-vuotiaiden eläkeläisten tulopaketit, %.

Julkisten ja yksityisten tuloerien tarkastelussa korostuu jälleen Pohjoismaiden tulorakenteen heterogeenisyys (ks. kuvio 3.8). Suomen tulopaketti muistuttaa edelleen enemmän Ranskan ja Saksan kuin muiden Pohjoismaiden tulorakennetta. Tanska löytää parin Australiasta; Norja ja Ruotsi puolestaan ryhmittyvät ennemminkin Ison-Britannian, Kanadan ja USA:n kuin Suomen ja Tanskan kanssa.

Edellä esitetyn tulopakettianalyysin perusteella voidaan siis todeta, että mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kyse sitä yksipuolisemmiksi niin miesten, naisten kuin pariskuntienkin tulonlähteet muotoutuvat. Lakisääteiset eläkkeet nousevat iän myötä yhä keskeisempään asemaan toimeentulon takaajana.

Kuvio 3.8. Julkisten ja yksityisten tuloerien osuus yli 69-vuotiaiden eläkeläisten tulopaketeissa, %.

3.5 Yhteenvedo

Tulopakettitarkastelu osoitti, että eläkeläisten tulorakenne muuttuu iän myötä samankaltaisesti tarkasteltavasta perhetyypistä riippumatta. Lakisääteisten eläkkeiden osuus bruttotuloista kasvaa, kun siirrytään nuorimasta ikäryhmästä vanhimpaan. Lakisääteinen eläketurva toimii 65 vuotta täyttäneiden eläkeläistalouksien ensisijaisena tulonlähteenä kaikissa tarkastelussa mukana olleissa maissa perhetyypistä riippumatta. Lakisääteiset eläkkeet ovat tärkeämpi tulonlähde erityisesti anglosaksisten maiden naisille, ja tästä syystä erot vertailtavien maiden tulorakenteessa ovat naisten kohdalla pienemmät.

Lakisääteisten eläkkeiden ohella myös omaisuustulojen osuus kasvaa iän myötä, ja lyhytaikaisten tulonsiirtojen osuus vastaavasti pienenee. Ansiotulot eivät juurikaan täydennä eläkeläisten tuloja. Sitä vastoin yksityisten lisäeläkkeiden kompensoiva/täydentävä vaikutus tulee selvimmin esille 55–64-vuotiaiden ikäryhmässä – erityisesti eläkeläismiesten ja – pariskuntien kohdalla. Osaltaan tulosta voidaan selittää sillä, että yksityisiin lisäeläkkeisiin luokiteltua vapaaehtoista eläketuloa käytetään juuri ko. ikäryhmässä varhaiseläkejärjestelynä – 'bridge income resource'.

Suomessa eläkeläisten toimeentulo nojaa – Ranskan ja Saksan tavoin – muita Pohjoismaita enemmän lakisääteiseen eläketurvaan¹⁸. Myös australialaisten tulomuodostuksessa lakisääteisellä eläketurvalla on vielä vankka sija. Yksityiseksi luokiteltavilla tuloerillä – yksityinen lisäeläketurva ja tuotannontekijätulot – oli odotusten mukaisesti keskeisempi asema anglosaksisten maiden – erityisesti Ison-Britannian, Kanadan ja USA:n – tulopaketeissa (ks. liitetaulukko 3.9). Pohjoismaista yksityiset tulonlähteet täydensivät eniten norjalaisten ja ruotsalaisten tuloja. Norjassa ja Ruotsissa käytössä oleva eläkekatto on näin ollen jättänyt tilaa myös yksityisille lisäeläkejärjestelyille. Suomalaisten eläkeläisten ei ole eläkekaton puuttuessa tarvinnut täydentää tulojaan yksityisellä lisäeläketurvalla.

18 Suomen, Ranskan ja Saksan tulorakenteen samankaltaisuutta voidaan selittää sillä, että Suomessa lakisääteisten työeläkkeiden merkitys tulonlähteenä on kasvanut ja kansaneläkkeen vähentynyt (ks. Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2000). Ranskassa ja Saksassa eläketurva on ensisijaisesti ollut ansiotyöhön liittyvää, sillä kansalaisuuden perusteella myönnettävää vähimmäiseläkettä ei ole ollut tai vähimmäiseläkkeen tyyppisten etuuksien merkitys on ollut vähäinen (Laitinen-Kuikka & Bach 1999). Suomen eläkejärjestelmän ja manner-eurooppalaisten (vähimmäis)eläkejärjestelmien samankaltaisuutta lisää jatkossa myös kansaneläkkeen muuttuminen Suomessa eläketulovähenteiseksi (Laitinen et al. 1997).

4 ELÄKETURVAN TASO

Edellä esitetyn tulopakettitarkastelun avulla on vaikea arvioida eläketurvan absoluuttista tasoa vertailtavissa maissa. Eläketurvaa onkin seuraavassa analysoitu raportoimalla niin kokonaiseläketulon kuin myös lakisääteisten eläkkeiden ja yksityisen lisäeläketurvankin tasot. Eläketurvan tasoa on mielekästä tarkastella niiden ikäryhmien osalta, joiden tulonmuodostuksessa eläkkeet ovat keskeisimmässä asemassa. Tästä syystä luvussa on keskitytty analysoimaan vain 65–69-vuotiaiden ja 70 vuotta täyttäneiden ikäryhmiä. Luvun tuloksia tulkittaessa on muistettava, että mies- ja naiseläkeläisten osalta saadut tulokset kuvaavat vain yksinasuvien mies- ja naiseläkeläistalouksien tilannetta, eivätkä tulokset siten ole yleistettävissä koskemaan kaikkia mies- ja naiseläkkeensaajia. Kappaleeseen 4.4 on koottu eläketurvan tasovertailun keskeiset tulokset.

4.1 Valuuttakurssivertailu

4.1.1 65–69-vuotiaat

Kuviossa 4.1 on analysoitu 65–69-vuotiaiden eläkeläisten eläketurvan tasoa ns. valuuttakurssivertailun avulla. Valuuttakurssivertailussa maiden eläketulot on muutettu vastaamaan Suomen markan arvoa vuonna 1995, koska useimmat LIS:in 1990-luvun puolivälin tilannetta kuvaavat aineistot ovat tältä vuodelta. Kansallisena valuuttana ilmoitetut eläketulot on kuluttajahintaindeksin avulla ensin muutettu vastaamaan ko. maan vuoden 1995 rahan arvoa. Tämän jälkeen eläketulot on muunnettu Suomen markoiksi käyttäen apuna Suomen Pankin vahvistamia valuuttojen vuosikeskikursseja.

Kuviosta 4.1 nähdään, että kokonaiseläketulot muodostuvat vertailun suurimmiksi Tanskassa. Tanskalaiseläkeläisten eläketulo on – perhe-tyypistä riippumatta – yli kolminkertainen australialaisten tulotasoon verrattuna¹⁹. Kuvioon 4.1 merkitty pystyviiva kuvaa vertailtavien maiden kokonaiseläketurvan keskimääräistä tasoa. Tanskan ohella kokonaiseläketulo osoittautuu keskimääräistä paremmaksi muissakin Pohjoismaissa. Myös Ranskassa ja Saksassa eläkeläisten tulot ylittävät keskimääräisen tason. Vain eläkeläisnaisten kohdalla Saksan tulotaso jää hivenen keskiarvon alapuolelle. Anglosaksisista maista selvästi parhaiten sijoittuu USA.

Eläkeläisnaisten ja –miesten tulovertailu osoittaa, että naisten keskimääräiset kokonaiseläketulot jäävät valtaosassa tutkittavia maita miesten tulotasosta. Miehet ansaitsevat noin 10 000 markkaa suurempaa kokonaiseläkettä kuin naiset. USA:ssa naisten tulot jäävät lähes 40 prosenttiyksikköä miesten tulotasosta; Ison-Britanniassa ja Suomessa noin neljäsosan verran. Muiden maiden kohdalla miesten ja naisten välinen tuloero on pienempi. Australiassa, Saksassa ja Tanskassa 65–69-vuotiaat yksinasuvat naiset näyttävät yltävän jopa parempaan kokonaiseläketuloon kuin samanikäiset miehet. Tässä yhteydessä on syytä korostaa, että yksinasuvien naisten eläketurvan tasoa ei voida pitää ko. maan kaikkien naiseläkkeensaajien eläketurvan indikaattorina. Esimerkiksi Australia ja Saksa ovat perinteisesti olleet mieselättäjäyhteiskuntia, jossa naiset ovat jääneet kotiin hoitamaan lapsia. Naisten eläketurva on jäänyt usein pelkästään miehen ansiotyön kautta kertyvän eläketurvan varaan. Tutkittavien yksinasuvien eläkeläisnaisten joukkoon on Australian ja Saksan aineistoissa valikoitunut ilmeisen hyvätuloisia eläkkeensaajia esimerkiksi korkeakoulututkinnon suorittaneita 'uranaisia', keskimääräistä pitempään työmarkkinoilla olleita kokoaikatyötä tehneitä naisia tms. Yhden henkilön eläkeläistalouksien tuloja verrattaessa on myös huomioitava se, että leskiä on naisten joukossa miehiä enemmän (ks. liitekuviot 4.1 ja 4.2). Em. seikka yhdistyneenä lesken eläkkeiden hyvään tasoon selittänee erityisesti Saksan osalta sitä, miksi yksinasuvat saksalaisnaiset yltävät jopa jonkin verran miehiä parempiin kokonaiseläketuloihin. Yleisenä trendinä kuitenkin on, että miesten ja naisten välinen tuloero kaventuu siirryttäessä koko-

.....
19 Australian ja myös Ison-Britannian tuloksia analysoitaessa on muistettava, että em. maiden eläkejärjestelmistä ei vielä vuonna 1995 maksettu täysimääräisiä eläkkeitä. Australian osalta on myös syytä muistaa, että kertakorvauksena maksettavat lisäeläkkeet eivät näy em. eläketurvavertailuissa.

naiseläketulojen tarkastelusta käytettävissä olevien tulojen analyysiin. Saatua tulosta voidaan selittää sillä, että muut tulonsiirrot kuin eläkkeet ovat naisille jonkin verran tärkeämpi tulonlähde kuin miehille. Näin lyhytaikaiset tulonsiirrot yhdessä (progressiivisen) verotuksen kanssa auttavat yksinasuvia naisia pääsemään lähemmäksi yksinasuvien miesten tulotaso (ks. liitetaulukot 4.1 ja 4.2). Eläkeläispariskuntien kohdalla miesten – 71 000 markan – ja naisten – 61 000 markan – kokonaisaläketurvan keskimääräinen yhteenlaskettu taso – 132 000 markkaa – ylittyy vain Pohjoismaissa. Ruotsi ja Tanska sijoittuvat jonkin verran Suomea ja Norjaa paremmin²⁰. Keskimäärin pariskunnat yltyvät vertailtavissa maissa vain noin 117 000 markan kokonaisaläkkeeseen.

Maiden järjestys muuttuu jonkin verran kun kokonaisaläketulon sijasta tarkastellaan lakisääteisen eläketurvan tasoa. Eläkeläismiesten ja – pariskuntien lakisääteiset eläkkeet ovat kiistatta parhaimmat Suomessa. Tanska, Ranska ja Saksa menestyvät naisten kohdalla Suomea ja muita vertailun maita paremmin²¹. Anglosaksisissa maissa lakisääteiset eläkkeet jäävät perherakenteesta toiseen selvästi alle keskimääräisen tason. Eläkeläismiehiin verrattaessa 65–69-vuotiaiden eläkeläisnaisten on tyytyminen keskimäärin noin 6 000 markkaa pienempiin lakisääteisiin eläkkeisiin. Naisten katkonaisempi työura ja alhaisempi palkkataso selittävät osaltaan ko. tulosta (ks. Richardson 1999). Suomen kohdalla ero miesten ja naisten lakisääteisen eläketurvan välillä kasvaa noin 25 000 markkaan. Eläketurvakeskuksen ja Kansaneläkelaitoksen tilastotietojen mukaan 65–69-vuotiaiden miesten ja naisten keskimääräisten omaeläkkeiden ero vuoden 1995 lopussa²² oli vain noin 17 000 markkaa (Tilasto Suomen eläkkeensaajista 1995, 72). Saatua tulosta voidaan selittää sillä, että tutkimukseen on Suomen osalta valikoitunut selvästi keskimääräistä parempaa eläkettä saavia 65-69-vuotiaita yksinasuvia mieseläkeläisiä. Mediaanitarkastelussa miesten ja naisten lakisääteisen

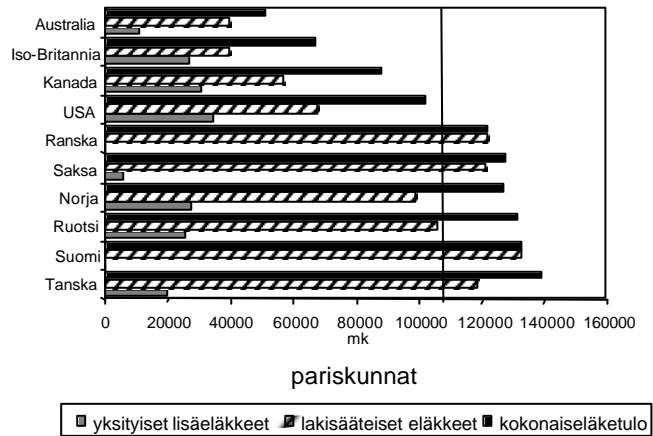
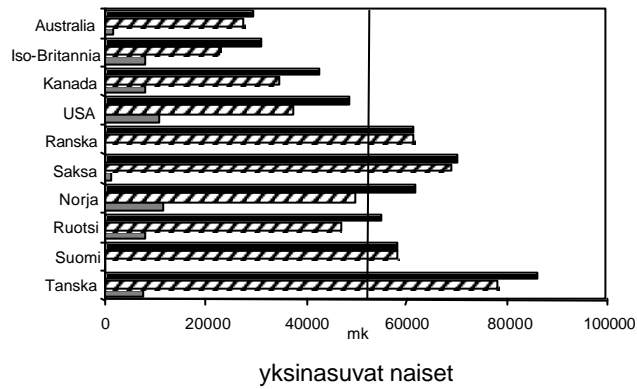
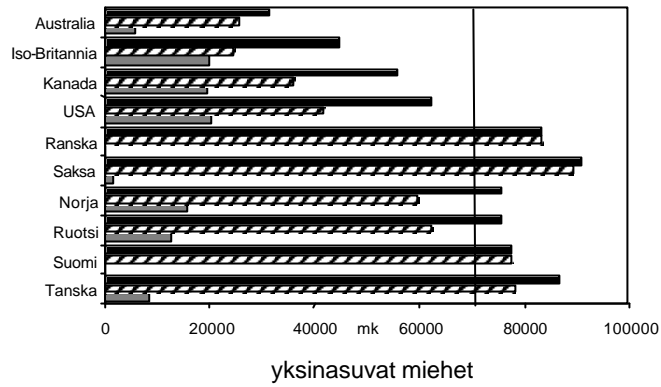
20 Vuonna 1999 Ruotsin ja Tanskan ohella myös Norjan kokonaisaläketulo muodostui tasoltaan Suomea paremmaksi (NOSOSKO 2001). Tulosta voidaan selittää sillä, että Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa suuri osa työntekijöistä on ollut myös työmarkkinoilla sovittujen lisäeläkejärjestelyjen piirissä. Nyt ko. järjestelyt ovat alkaneet vähitellen kartuttaa eläkkeelle jääneiden tuloja.

21 Suomen ja Ranskan tuloksia analysoitaessa on syytä muistaa, että maiden lakisääteiseen eläketuloon sisältyi myös jonkin verran yksityiseksi lisäeläketurvaksi luokiteltavia tuloeria.

22 Vuoden 2000 lopussa eroa oli noin 21 000 markkaa - kuukausitasolla noin 1 700 markkaa (Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2000, 55).

miesten ja naisten lakisääteisen eläketurvan välinen ero on enää 1 800 markkaa (ks. liitekuvio 4.3; vrt. liitetaulukot 4.3 ja 4.4). Australia, Saksa ja Tanska erottuvat myös lakisääteisen eläketurvan osalta maina, joissa naiset yltyvät hivnen miehiä parempiin eläketuloihin (ks. liitekuvio 4.4). Mediaanitarkastelu kääntää Saksan ja Tanskan osalta tilanteen miehille edullisemmaksi (ks. liitetaulukot 4.3 ja 4.4). Lakisääteisen eläketurvan mediaanitarkastelu ei naisten ja pariskuntien osalta muuta yhtä voimakkaasti vertailtavien maiden sijoituksia kuin miesten kohdalla (vrt. liitetaulukot 4.3, 4.4 ja 4.5). Yleisenä trendinä on, että mediaanitarkastelun seurauksena hajonta maiden välillä supistuu.

Kuvio 4.1 ei tue täysin ajatusta yksityisten lisäeläkkeiden lakisääteistä eläketurvaa kompensoivasta/täydentävästä luonteesta. Jos em. mekanismi toimisi tässä raportissa vertailtavien maiden osalta moitteettomasti, niin yksityisten lisäeläkkeiden keskimääräisen tason pitäisi olla alhaisin maassa, jossa lakisääteisen eläketurvan taso kohoaa vertailun korkeimmaksi, ja päinvastoin. Näin ei kuitenkaan ole. Tanskassa, joka lakisääteisen eläketurvan tasolla mitattuna menestyy vertailussa hyvin, yksityisen lisäeläketurvan taso ei suinkaan ole vertailun heikoin. Yksityisen lisäeläketurvan lakisääteistä eläketurvaa kompensoivaa/täydentävää vaikutusta voidaan analysoida myös suhteellisesti tarkastelemalla, miten suuren osan yksityiset lisäeläkkeet muodostavat kokonaiseläketulosta. Tämänkään mittarin mukaan yksityisten lisäeläkkeiden kompensoiva/täydentävä vaikutus ei jää vertailun alhaisimmaksi Tanskassa, jossa ne muodostavat 18 prosenttiyksikköä eläkeläismiesten ja –pariskuntien keskimääräisestä kokonaiseläketulosta. Sitä vastoin Ison-Britannian kohdalla on havaittavissa joitain viitteitä yksityisen lisäeläketurvan kompensoivasta luonteesta. Isossa-Britanniassa lakisääteisen eläketurvan taso on vertailun alhaisimpia, ja yksityisten lisäeläkkeiden osuuden voidaankin todeta nousevan vertailun korkeimmaksi jokaisessa tarkasteltavassa perhetyypissä. Eläkeläismiesten kokonaiseläketulosta yksityinen lisäeläketurva muodostaa 47 prosenttiyksikköä ja naistenkin 37 prosenttiyksikköä. Brittiläispariskuntien kohdalla yksityinen lisäeläketurva osoittautuu tasoltaan jopa lakisääteistä eläketurvaa paremmaksi. Kuvio 4.1 vahvistaa jo tulopakettitarkastelun yhteydessä saatua tulosta, jonka mukaan yksityinen lisäeläketurva täydentää enemmän 65–69-vuotiaiden eläkeläismiesten kuin –naisten eläketuloa. Erityisesti tämä korostuu anglosaksisten maiden – ennen muuta Ison-Britannian, Kanadan ja USA:n – eläketulon rakennetta analysoitaessa.

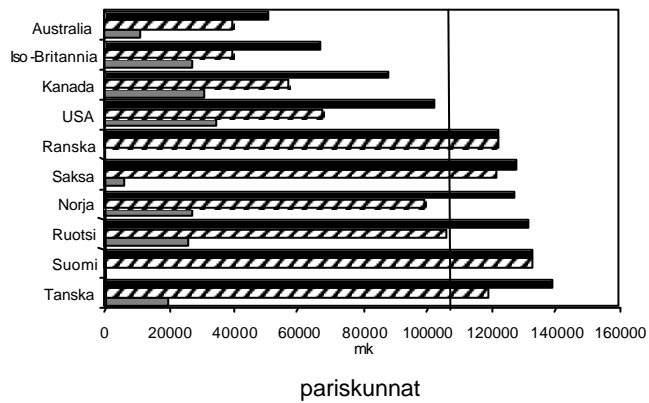
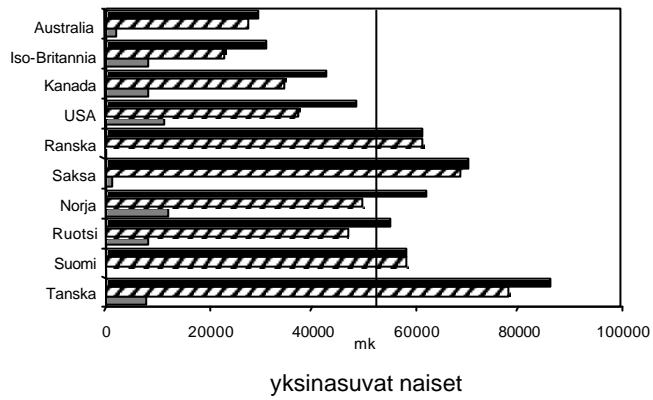
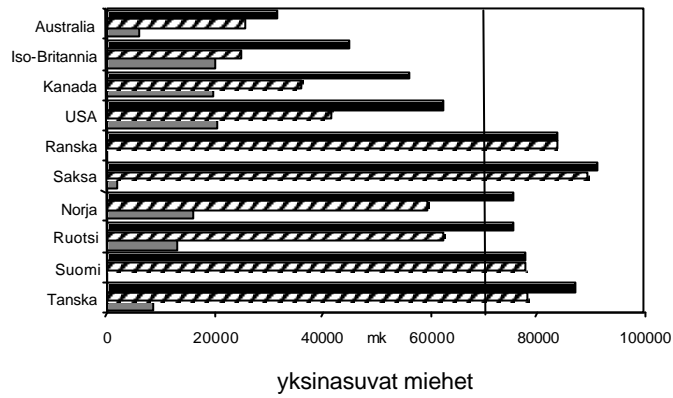

Kuvio 4.1. 65–69-vuotiaiden eläkeläisten eläketurvan taso, valuuttakurssiver-
tailu.

4.1.2 Yli 69-vuotiaat

Kuvioiden 4.1 ja 4.2 vertailu osoittaa, että 70 vuotta täyttäneiden on tultava toimeen jonkin verran pienemmillä kokonaiseläketuloilla kuin 65–69-vuotiaiden. Vain Australiassa, Kanadassa, Ranskassa ja Saksassa eläkeläismiesten kokonaiseläketurvan taso muodostuu edelliseen ikäryhmään verrattaessa hieman korkeammaksi. Yli 69-vuotiaiden naisten ja pariskuntien kokonaiseläketulot säilyvät suurimpina Tanskassa. Saksa sijoittuu vertailussa parhaiten eläkeläismiesten kohdalla. Vain anglosaksisissa maissa kokonaiseläkkeet jäävät perherakenteesta riippumatta alle keskimääräisen tason. Edellisen ikäryhmän tavoin USA menestyy jälleen muita anglosaksisia maita paremmin. Eläkeläismiesten ja –naisten tulojen vertailu osoittaa, että myös 70 vuotta täyttäneiden eläkeläisnaisten kokonaiseläketulo jää jonkin verran samanikäisten miesten tuloa pienemmäksi. Ero naisten ja miesten eläketulon välillä on keskimäärin 14 000 markkaa. Saksassa, Ranskassa, Suomessa ja Ruotsissa ero miesten hyväksi nousee noin 20 000 markkaan. Käytettävissä olevien tulojen kohdalla miesten ja naisten välinen tuloero jää noin 11 200 markkaan (ks. liitetaulukot 4.6 ja 4.7). Eläkeläispariskuntien kokonaiseläketulo yltää vain Pohjoismaissa ja Saksassa miesten – 69 000 markan – ja naisten – 55 000 markan – kokonaiseläketurvan keskimääräiseen yhteenlaskettuun 124 000 markan tasoon.

Lakisääteisen eläketurvan kohdalla vertailtavien maiden sijoitus näyttää vaihtelevan kokonaiseläketuloja enemmän siirryttäessä perhetyypistä toiseen. Eläkeläismiesten lakisääteinen eläketulo on korkein Saksassa; saksalaismiehet saavat lähes 3.6 kertaa suuremman lakisääteisen eläkkeen kuin samanikäiset brittimiehet. Vertailussa toiseksi sijoittuneeseen Ranskaan eroa on lähes 6 000 markkaa. Suomessa ja Tanskassa lakisääteiset eläkkeet yltyvät noin 78 000 markkaan. Muissa vertailtavissa maissa lakisääteisen eläketurvan taso jää selvästi em. maiden arvoista.

yksityiset lisäeläkkeet
 lakisääteiset eläkkeet
 kokonaiseläketulo

Kuvio 4.2. Yli 69-vuotiaiden eläkeläisten eläketurvan taso, valuuttakurssivertailu.

Tanska saavuttaa kiistatta parhaimman lakisääteisen eläketurvan tason myös yli 69-vuotiaiden eläkeläisnaisten ryhmässä. Tanskan ohella Saksa erottuu paremman lakisääteisen eläketurvan ansiosta muista vertailussa mukana olevista maista. Myös Ranska ja Suomi yltyvät verrattain hyvään sijoitukseen. Kuvioista 5.2 nähdään, että Australia kohentaa sijoitustaan kokonaiseläketulotarkasteluun verrattuna. Heikoimmaksi lakisääteisen eläketurvan taso näyttää näin ollen jäävän Isossa-Britanniassa, jossa 70 vuotta täyttäneiden eläkeläisnaisten lakisääteiset eläketulot ovat noin 3.4 kertaa pienemmät kuin Tanskassa. Brittiläisen lakisääteisen eläketurvan heikkoa tasoa selittää osaltaan lakisääteisten leskeneläkkeiden vaatimaton taso (Repo 1997). Eläkeläismiesten ja -naisten lakisääteisen eläketurvan tasoanalyysi osoittaa, että eläkeläisnaiset saavat keskimäärin 9 400 markkaa pienempää eläkettä. Anglosaksisissa maissa ero miesten ja naisten lakisääteisessä eläketurvassa on kuitenkin em. keskiarvoa huomattavasti pienempi. Anglosaksisten maiden ohella miesten ja naisten lakisääteisen eläketurvan tasoero jää pieneksi Tanskassa. (ks. liitekuvio 4.4)

Eläkeläispariskuntien lakisääteiset eläkkeet muodostuvat suurimmiksi Suomessa, Tanskassa, Saksassa ja Ranskassa lakisääteisen eläketurvan taso vaihtelee 120 000 markan molemmin puolin. Muissa vertailtavissa maissa lakisääteiset eläkkeet osoittautuvat selvästi heikompi tasoisiksi. Anglosaksisista maista USA sijoittuu myös lakisääteisen eläketurvan kohdalla muita anglosaksisia maita paremmin. Edelliseen ikäryhmään verrattaessa mediaanitarkastelu muuttaa varsin vähän maiden keskinäistä järjestystä eläkeläismiesten ja -naisten kohdalla. Sitä vastoin pariskuntien lakisääteistä eläketuloa mediaanitarkastelu muuttaa jonkin verran enemmän (ks. liitetaulukot 4.8, 4.9 ja 4.10).

Kuvioiden 4.1 ja 4.2 vertailu osoittaa, etteivät yksityiset lisäeläkkeet enää samassa määrin kompensoi/täydennä 70 vuotta täyttäneiden eläketuloja. Eläkeläismiesten ja -pariskuntien kohdalla yksityinen lisäeläketurva muodostaa edelleen suurimman osan USA:n, Kanadan ja Ison-Britannian eläketulosta. Brittimiesten eläketulosta yksityisten lisäeläkkeiden osuus on 45 prosenttiyksikköä, ja USA:ssa ja Kanadassakin ne muodostavat noin kolmasosan kokonaiseläketurvasta. Pariskuntien kohdalla yksityisen lisäeläketurvan osuus kohoaa Isossa-Britanniassa noin 41 prosenttiyksikköön kokonaiseläketuloista. USA:ssa ja Kanadassa yksityiset lisäeläkkeet muodostavat pariskuntien tulosta noin kolmanneksen, ja Australiassakin niiden osuus yltyä vielä lähes neljännekseen. Australian tavoin myös Ruotsissa ja Norjassa noin neljännes yli 69-vuotiaiden pariskuntien kokonaiseläketulosta koostuu yksityisestä lisäeläketurvasta. Muissa vertailtavissa maissa

yksityisten lisäeläkkeiden osuus jää huomattavasti pienemmäksi. Yli 69-vuotiaiden eläkeläisnaisten on tyydyttävä heikompiin yksityiseen lisäeläketurvaan samanikäisiin miehiin ja pariskuntiin verrattaessa. Tämä pätee erityisesti USA:han, Isoon-Britanniaan ja Kanadaan. Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä muistaa tulopaketin suhteellinen koostumus, eli mitä vähäpätöisempi rooli tietyllä tulokomponentilla on ko. ryhmän tulonmuodostuksessa, sitä todennäköisemmin sen tasokin jää alhaisemmaksi.

4.2 Ostovoimapariteettitarkastelu

Valuuttakursseihin perustuva vertailu ei ota huomioon maan yleistä hintatasoa, eli edellä esitetyt kuviot eivät vertailevassa mielessä kuvaa riittävästi eläkkeiden ostovoimaa kussakin tarkasteltavassa maassa. Tästä syystä analyysijä on täydennetty ostovoimapariteettivertailuilla²³ käyttäen hyväksi OECD:n laskemia ostovoimaa kuvaavia indikaattoreita. Ostovoimapariteettivertailun tuloksia tulkittaessa on syytä muistaa, että tulokset kuvaavat vuoden 1995 tilannetta. Ostovoimapariteeteissa tapahtuneiden muutosten vuoksi saaduista tutkimustuloksista ei näin ollen voida tehdä tämänhetkiseen tilanteeseen liittyviä johtopäätöksiä.

4.2.1 65–69-vuotiaat

Kuviossa 4.3 on analysoitu keskimääräisen kokoniseläketurvan, lakisääteisen eläketurvan ja yksityisten lisäeläkkeiden ostovoimaa tutkittavissa maissa. Suomen arvot pysyvät kuvioon 4.1 verrattuna muuttumattomina, ja muiden maiden eläkkeiden ostovoimaa verrataan näin Suomen arvoihin.

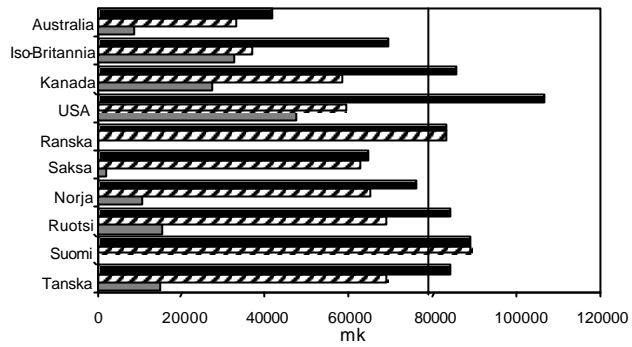
Ostovoimapariteettitarkastelu muuttaa maiden sijoituksia jonkin verran 65–69-vuotiaiden ikäryhmässä. Erityisesti USA:n ja Kanadan suhteel-

23 Lisätietoa ostovoimapariteettitarkastelusta ks. <http://www.oecd.org/EN/faq/0,,EN-faq-513-15-no-no-322-0,00.html> (19.9.2002); kritiikkiä ks. esim. Bradbury & Jännti 1999.

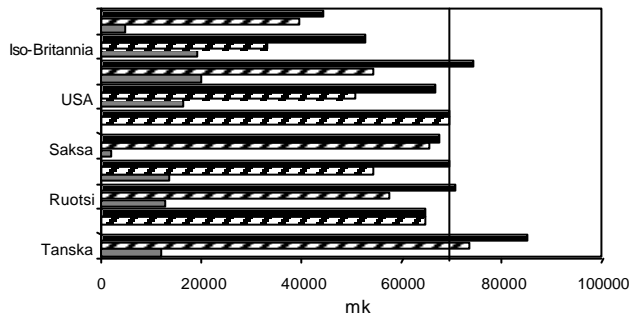
linen asema parantuu selvästi valuuttakurssitarkasteluun nähden. Amerikkalaisten eläkeläismiesten keskimääräistä kokonaiseläketuloa ostovoimapariteettitarkastelu kasvattaa noin 28 000, ja kanadalaisten noin 31 000 markkaa. USA ja Kanada sijoittuvat hyvin myös siirryttäessä kokonaiseläketuloista käytettävissä olevien tulojen tarkasteluun (ks. liitetaulukot 4.11 ja 4.12). Vaikka Tanskan suhteellinen sijoitus heikkeneekin jonkin verran – noin 10 000 markalla – valuutta-kurssitarkasteluun nähden, ylittävät Tanskan kokonaiseläkkeet tästä huolimatta keskimääräisen 78 000 markan tason. USA:n, Kanadan ja Tanskan ohella myös Ranskassa, Ruotsissa ja Suomessa 65-69-vuotiaiden eläkeläismiesten kokonaiseläkkeet osoittautuvat keskimääräistä paremmiksi. Vertailun pienimmiksi kokonaiseläketulot jäävät edelleen Australiassa tarkasteltavasta perhetyypistä riippumatta. Amerikkalaismiesten kokonaiseläketulot ovat yli 2.5-kertaiset australialaisten tuloihin verrattuna, ja suomalaiseläkeläisetkin ylittävät yli kaksinkertaisiin tuloihin.

Ostovoimapariteettitarkastelun tuloksena hajonta vertailtavien maiden kokonaiseläketulon välillä pienenee eniten eläkeläisnaisten kohdalla. USA:ssa, Ranskassa, Saksassa, Norjassa ja Ruotsissa 65–69-vuotiaat naiset saavat lähes samansuuruisen kokonaiseläkkeen (vrt. liitekuvio 4.5). Tanskan kokonaiseläketulo säilyy edelleen vertailun parhaimpana. Ostovoimapariteettitarkastelu näyttää parantavan erityisesti Kanadan sijoitusta. Pohjoismaista naisten kohdalla heikoimmin menestyy Suomi, jonka kokonaiseläketulo jää hivenen alle keskimääräisen noin 67 000 markan tason.

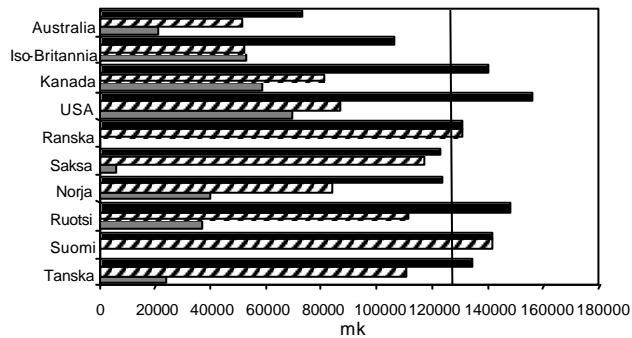
Ostovoimapariteetteihin perustuva vertailu tuottaa myös eläkeläispariskuntien osalta hieman erilaisen kuvan eläketurvan keskimääräisestä tasosta eri maissa. Erityisesti anglosaksisten maiden eläketurva parantuu merkittävästi valuuttakurssitarkasteluun nähden. Ostovoimapariteettitarkastelun seurauksena 65–69-vuotiaiden amerikkalaisparien kokonaiseläketulo kasvaa noin 40 000 ja kanadalaisparien noin 51 000 markalla. Myös Ison-Britannian ja Australian eläketurvan taso parantuu, mutta - toisin kuin USA:n ja Kanadan kohdalla – se ei tuo muutoksia niiden suhteelliseen asemaan. Tanskan kokonaiseläketulo sitä vastoin heikkenee noin 16 000 markalla. Australiassa, Ison-Britanniassa, Saksassa ja Norjassa kokonaiseläketulot jäävät alle keskimääräisen 128 000 markan tason.

yksinasuvat miehet

yksinasuvat naiset

pariskunnat

yksityiset lisäeläkkeet
 lakisääteiset eläkkeet
 kokonaiseläketulo

Kuvio 4.3. 65–69-vuotiaiden eläkeläisten eläketurvan taso, ostovoimapari-teetit.

USA:n ja Kanadan tilanne ei ole aivan yhtä hyvä kun tarkastelun kohteeksi otetaan kokonaiseläketulojen sijasta lakisääteinen eläketurva. Eläkeläismiesten kohdalla USA ja Kanada erottuvat Australian ja Ison-Britannian ohella maina, joissa lakisääteiset eläkkeet jäävät alle keskimääräisen noin 62 000 markan tason. Suomessa miesten lakisääteiset eläkkeet muodostuvat vertailun parhaimmaksi, eli 2.4-kertaiseksi australialaisten eläkkeisiin verrattuna. Myös Ranska säilyttää valuuttakurssivertailussa hankkimansa toisen sijan. Lakisääteisten eläkkeiden mediaanitarkastelu muuttaa maiden keskinäistä järjestystä jonkin verran keskiarvotarkasteluun nähden (ks. liitetaulukko 4.13).

Naisten kohdalla Tanska sijoittuu lakisääteisen eläketurvan tasolla mitattuna parhaiten. Tanskalaisnaisten lakisääteinen eläke on jopa hivenen suurempi kuin miesten, mutta mediaanitarkastelu muuttaa tilanteen miehille edullisemmaksi. Vertailussa mukana olevissa maissa 65–69-vuotiaat yksinasuvat naiset saavat ostovoimapariteetein mitattuna keskimäärin noin 6 200 markkaa pienempää lakisääteistä eläkettä kuin samankäiset miehet. Mediaanitarkastelussa ero miesten hyväksi kasvaa 6 700 markkaan (vrt. liitetaulukot 4.13 ja 4.14). Tanskan ohella myös Ranskassa, Saksassa, Ruotsissa ja Suomessa naisten lakisääteinen eläketurva ylittää keskimääräisen noin 56 000 markan tason. Kanada, Norja ja USA erottuvat maina, joissa lakisääteiset eläkkeet nousevat yli 50 000 markan rajan, mutta jäävät kuitenkin hivenen keskimääräisestä tasosta. Australiassa lakisääteinen eläketurva muodostuu Ison-Britannian tasoa paremmaksi.

Suomalaisparien lakisääteiset eläkkeet säilyvät vertailun suurimpina ostovoimalla korjauksenkin jälkeen. Myös Ranskassa lakisääteiset eläkkeet yltävät muita maita paremmalle tasolle. Suomen ja Ranskan ohella Ruotsissa, Saksassa ja Tanskassa lakisääteiset eläkkeet osoittautuvat keskimääräistä – noin 97 000 markkaa – paremmiksi. Sitä vastoin USA:ssa, Kanadassa ja Norjassa pariskuntien lakisääteinen eläketurva ei aivan yllä keskimääräiseen tasoon. Selvästi heikoimmaksi lakisääteisten eläkkeiden taso jää edelleen Isossa-Britanniassa ja Australiassa. Vaikka Suomen ja Ranskan lakisääteisen eläketurvan taso heikkenee varsin paljon mediaanitarkastelun seurauksena, ne säilyttävät hyvät sijoituksensa. Vertailtavista maista mediaaniin pohjautuva tarkastelu parantaa Australian, Norjan, Ruotsin ja Tanskan sijoitusta. Ison-Britannian, USA:n ja Saksan suhteellinen asema sitä vastoin heikkenee keskiarvotarkasteluun verrattuna (ks. liitetaulukko 4.15).

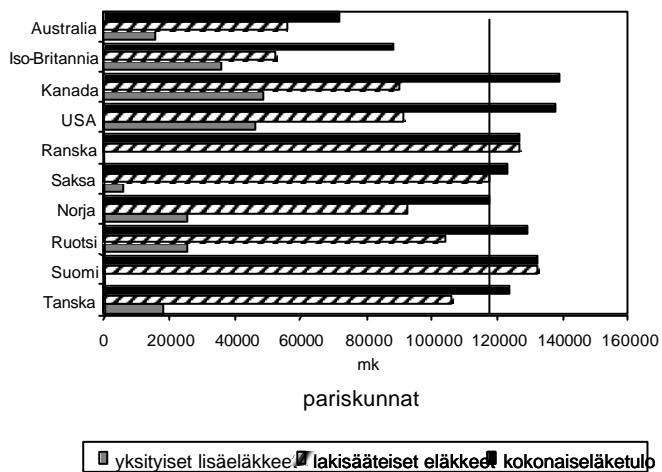
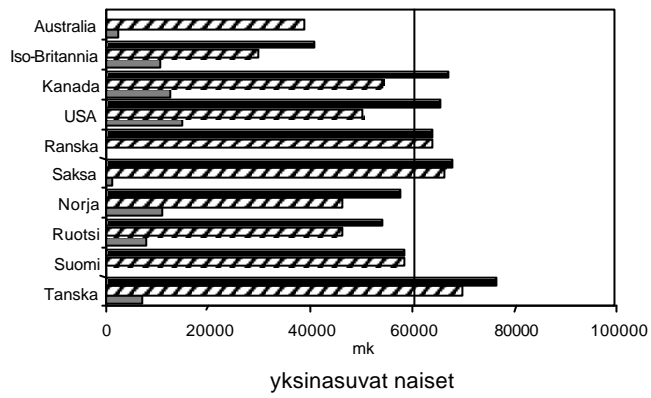
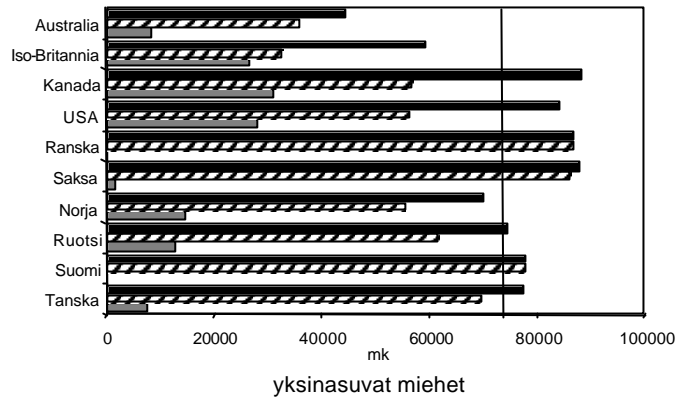
Eläkeläismiesten ja pariskuntien yksityiset lisäeläkkeet muodostuvat ostovoimapariteetin mitattunakin selvästi suurimmiksi USA:ssa. Kanada ja Iso-Britannia menestyvät naisten kohdalla hieman USA:ta paremmin. Tarkasteltavasta perhetyypistä riippumatta USA, Kanada ja Iso-Britannia erottuvat muista vertailtavista maista parempitasoisen yksityisen lisäeläketurvansa vuoksi. Em. maiden ohella Norjassa ja Ruotsissa yksityisten lisäeläkkeiden taso säilyy samankaltaisena perherakenteesta toiseen.

4.2.2 Yli 69-vuotiaat

Australia, Iso-Britannia, Kanada ja USA erottuvat myös vanhimmassa ikäryhmässä maina, joiden kokonaiseläketuloa ostovoimapariteettitarkastelu muuttaa eniten (ks. kuvio 4.4). Toisin kuin Australian ja Ison-Britannian kohdalla kokonaiseläketulon kasvu auttaa Kanadaa ja USA:ta parantamaan myös suhteellista asemaansa. Tanskassa kokonaiseläketulot laskevat jonkin verran ostovoimapariteettitarkastelun seurauksena perhetyypistä riippumatta. Ostovoimapariteetteihin yleisesti liitetty ongelma, eli se, että ne kuvaavat enemminkin maan yleistä kustannus- ja hintatasoa kuin suoranaisesti eläkeläisten ostovoimaa suhteessa muun väestön tulo-tasoon, tulee selvemmin esille Tanskan tuloksissa. Muissa vertailun maissa tulot säilyvät varsin vakaina valuuttakurssianalyysiin verrattaessa (ks. liitekuvio 4.6).

Eläkeläismiesten kohdalla Kanada yltää parhaimpaan kokonaiseläketuloon yhdessä Saksan kanssa. Ranskassa ja USA:ssa eläkkeet jäävät hivenen Kanadan ja Saksan tasosta. Pohjoismaista Suomi sijoittuu parhaiten, ja Norja heikoimmin. Australiassa 70 vuotta täyttäneiden kokonaiseläketulo jää ostovoimalla korjattunakin muiden maiden tasosta.

Ostovoimapariteettitarkastelu kaventaa vertailtavien maiden välistä hajontaa myös naisten ryhmässä, mutta miehiin ja pariskuntiin verrattuna naisten kokonaiseläketulon muutokset eivät ole yhtä suuria. Tanska säilyttää valuuttakurssivertailussa hankkimansa kärkisijan (ks. myös liitetaulukko 4.16). Kanada, USA, Ranska ja Saksa erottuvat myös 70 vuotta täyttäneiden kohdalla omana ryhmänään. Norjassa ja Ruotsissa eläketulo on nyt lähempänä Suomen kuin em. maiden tasoa (vrt. liitekuviot 4.5 ja 4.6). Australian ja Ison-Britanniankin tulot ovat kasvaneet valuuttakurssitarkastelun tuloksiin nähden, mutta kasvusta huolimatta maat jäävät jaetulle viimeiselle sijalle.

Kuvio 4.4. Yli 69-vuotiaiden eläkeläisten eläketurvan taso, ostovoimapariteetit.

Yli 69-vuotiaiden pariskuntien kokonaiseläketulot muuttuvat ostovoimatarkastelun seurauksena eniten anglosaksisissa maissa. Kanadan ja USA:n eläketulot nousevat nyt vertailun suurimmiksi eli lähes 140 000 markkaan. Ranska, Saksa, Norja, Ruotsi, Suomi ja Tanska erottuvat varsin yhtenäisenä ryhmänä (ks. liitekuvio 4.6). Em. maista vain Suomessa kokonaiseläketulot ylittävät 130 000 markan tason.

Kanadan ja USA:n lakisääteisten eläkkeiden taso paranee valuuttakurssitarkasteluun nähden jokaisessa perhetyypissä, mutta maiden sijoitus ei ko. kasvusta huolimatta muutu kovinkaan merkittävästi. Eläkeläismiesten kohdalla Saksa ja Ranska erottuvat edelleen muista vertailtavista maista parempitasoisen lakisääteisen eläketurvansa ansiosta. Suomi, joka ostovoimavertailussa menestyy muita Pohjoismaita paremmin, jää Saksan ja Ranskan tasosta noin 9 000 markkaa. Kanadassa, USA:ssa ja Norjassa lakisääteinen eläketulo jää alle 60 000 markkaan. Australian ja Ison-Britannian lakisääteiset eläkkeet ovat edelleen vertailun pienimmät. Mediaaniin perustuva tarkastelu pienentää Ranskan lakisääteisen eläketurvian tasoa noin 20 000 markalla (ks. liitetaulukko 4.16). Myös Isossa-Britanniassa, Saksassa, Norjassa, Suomessa ja Tanskassa mediaanitarkastelu leikkaa lakisääteisen eläketurvian tasoa, mutta – toisin kuin Ranskan – em. maiden sijoitus ei olennaisesti muutu keskiarvotarkasteluun nähden.

Tanskalaisnaisten lakisääteinen eläketurva säilyy vertailun parhaimpana myös ostovoimapariteetein mitattuna. Myös Saksa, Ranska ja Suomi onnistuvat pitämään valuuttakurssivertailussa hankkimansa toisen, kolmannen ja neljännen sijan. Em. maiden ohella Kanadan lakisääteinen eläketurva saavuttaa keskimääräistä – 53 000 markkaa – paremman tason. Norja ja Ruotsi menestyvät vertailussa selvästi Tanskaa ja Suomea heikoimmin. USA:n lakisääteiset eläkkeet ovat jonkin verran Norjaa ja Ruotsia paremmat, ja Australiassakin ne ohittavat Ison-Britannian tason. Brittiläisen lakisääteisen eläketurvian heikkoutta kuvaa se, että Tanskassa lakisääteiset eläkkeet ovat keskimäärin 2.3-kertaiset Ison-Britannian lukuihin verrattaessa. Vaikka mediaaniin perustuva tarkastelu leikkaakin lakisääteisen eläketurvian tasoa valtaosassa tutkittavia maita, maiden keskinäinen järjestys säilyy kuta kuinkin ennallaan keskiarvotarkasteluun verrattaessa. Ainoastaan Kanada ja Suomi vaihtavat sijoituksiaan (ks. liitetaulukko 4.17).

Yli 69-vuotiaiden eläkeläispariskuntien lakisääteinen eläketurva säilyy ostovoimapariteeteinkin mitattuna parhaimpana Suomessa. Myös Ranska ja Saksa yltyvät yhä toiseen ja kolmanteen sijaan (ks. liitetaulukko 4.18). Pohjoismaista heikoimmin vertailussa sijoittuva Norja ryhmittyy

ennemmin Kanadan ja USA:n kuin muiden Pohjoismaiden kanssa. Australian lakisääteinen eläketurva osoittautuu jonkin verran Ison-Britannian tasoa paremmaksi. Mediaaniin perustuva tarkastelu tasaa jälleen eroja vertailtavien maiden välillä (ks. liitetaulukko 4.18). Suomen lakisääteinen eläketurva säilyy edelleen vertailun parhaimpana; tosin ero Ranskaan ja Saksaan kaventuu merkittävästi. USA:n ja Tanskan sijoitus heikkenee mediaanitarkastelun tuloksena. Ruotsin ja Kanadan suhteellinen asema puolestaan kohenee. Myös Australia kasvattaa eroaan Isoon-Britanniaan, mutta se ei kuitenkaan saavuta Kanadan ja USA:n tasoa.

Edelliseen ikäryhmään verrattaessa jäävät 70 vuotta täyttäneiden yksityiset lisäeläkkeet pienemmiksi kaikissa tutkittavissa maissa perherakenteesta riippumatta. Yksityiset lisäeläkkeet muodostuvat perhetyypistä toiseen suurimmiksi Kanadassa, USA:ssa ja Isossa-Britanniassa. Myös Ruotsin ja Norjan yksityinen lisäeläketurva pärjää vertailussa muita maita paremmin. Saksassa yksityiset lisäeläkkeet jäävät alhaisimmalle tasolle niin miesten, naisten kuin pariskuntienkin kohdalla.

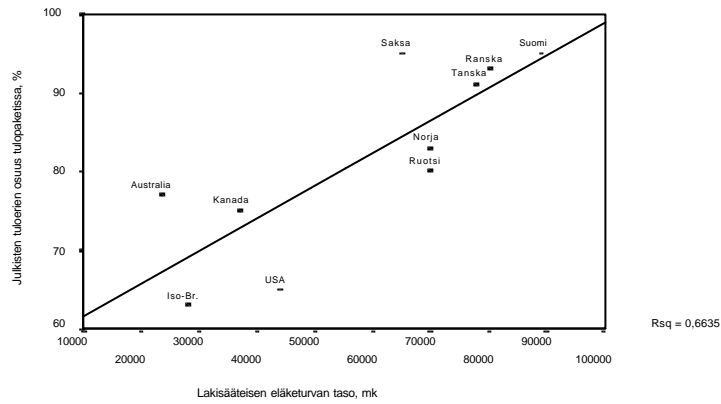
4.4 Yhteenveto

Edellä esitetyissä analyyseissä 65–69-vuotiaiden ja 70 vuotta täyttäneiden eläkeläistalouksien eläketurvaa arvioitiin perhetyypeittäin niin kokonaisaläketulon, lakisääteisen eläketurvan kuin yksityisen lisäeläketurvankin osalta. Eläketulokomponenttien keskimääräistä tasoa tarkasteltiin sekä valuuttakurssivertailun että ostovoimapariteettilaskelmien avulla. Taulukoon 4.1 on koottu parhaimpaan eläketurvaan tasoon yltäneet maat. Yleisenä trendinä havaittiin, että maat, jotka sijoituivat hyvin yksinasuvien eläkeläismiesten tarkastelussa, menestyivät hyvin myös yksinasuvien naisten ja pariskuntien kohdalla. Kokonaiseläketulon valuuttakurssitarkastelussa tämä pätee erityisesti Tanskaan. Ranska sijoittui hyvin lakisääteisen eläketurvan tasoanalyysissä. USA ja Iso-Britannia hallitsivat puolestaan kiistatta yksityistä lisäeläketurvaa. Mediaaniin perustuvassa tarkastelussa maiden väliset erot kaventuivat keskiarvoanalyysiin verrattuna.

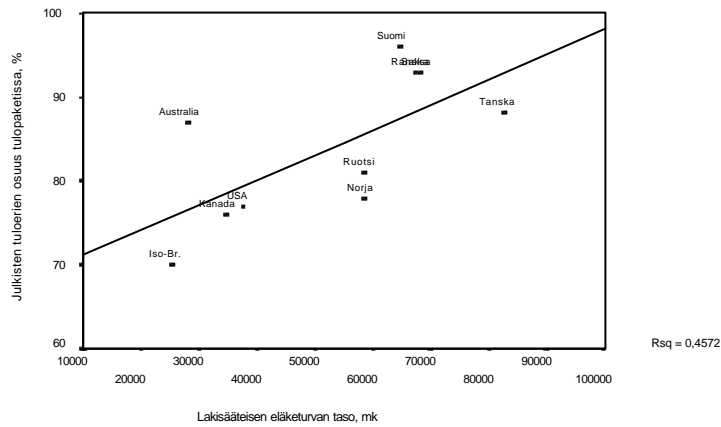
Taulukko 4.1 tähän

Perhetyypeittäin tarkasteltuna taulukosta 4.1 erottuu Tanskan naisystävällisyys; Tanskassa yksinasuvat eläkeläisnaiset saavuttivat vertailun suurimmat tulot kokonaiseläketulon ja lakisääteisen eläketurvan tasolla mitattuna. Suomi ylsi parhaimpaan lakisääteisen eläketurvan tasoon pariskuntien kohdalla. Vaikka Suomi kaiken kaikkiaan sijoittuikin vertailussa hyvin, eläkeläisnaisten kokonaiseläketulossa – kuin myös brutto- ja käytävissä olevissa tuloissa – olisi vielä jonkin verran parantamisen varaa, mikäli halutaan saavuttaa muiden Pohjoismaiden – ennen muuta Tanskan – taso (ks. liitekuvio 4.4). Jos tavoitteeksi otetaan miesten ja naisten välisen tuloeron tasaaminen, töitä riittää kaikissa vertailussa mukana olleissa maissa. Miehet ansaitsevat keskimäärin noin 10 000 markkaa suurempaa kokonaiseläkettä kuin naiset. Tuloerojen kaventaminen edellyttää korjauksia toimenpiteitä jo työvuosien aikana, sillä aktiiviaikana syntyneet tuloerot seuraavat miehiä ja naisia luonnollisesti myös eläkkeelle. Katkonaisempi työura ja alhaisempi palkkataso selittävät osaltaan naisten pienempää eläketuloa (ks. Ginn et al. 2001).

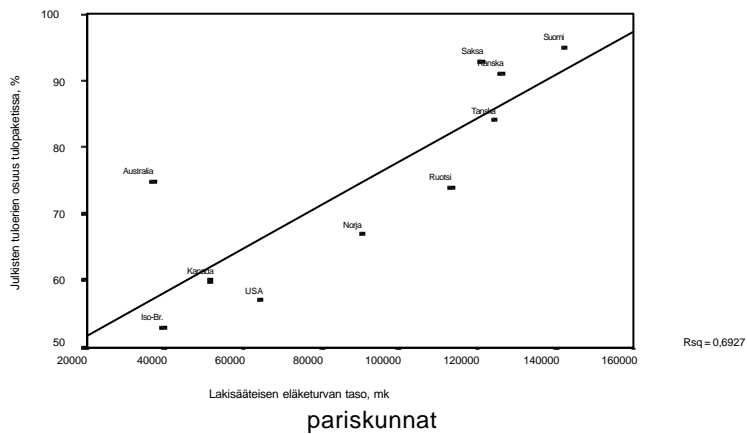
Anglosaksisissa maissa kokonaiseläketulo ja lakisääteiset eläkkeet jäivät Pohjoismaiden ja Ranskan ja Saksan tasoa alhaisemmiksi. Ostovoimapariteettitarkastelun seurauksena USA:n ja Kanadan sijoitus parantui kuitenkin merkittävästi valuuttakurssivertailuun nähden. USA tosin menestyi myös valuuttakurssivertailussa muita anglosaksisia maita paremmin. Sitä vastoin yksityiset lisäeläkkeet muodostuivat Isossa-Britanniassa, Kanadassa ja USA:ssa huomattavasti paremmiksi kuin muissa vertailussa mukana olleissa maissa. Yksityiset lisäeläkkeet osoittautuivat anglosaksisten maiden osalta myös hyvin sukupuolispesifiksi tuloksi, eli ne täydentävät/kompensoivat enemmän yksinasuvien eläkeläismiesten kuin naisten eläketuloa (vrt. Olsen & Brym 1996; ks. liitetaulukko 3.9). Anglosaksisista maista heikoimmin vertailussa menestyivät Australia ja Iso-Britannia perhetyypistä riippumatta. Australian ja Ison-Britannian asemaa voidaan osittain puolustaa sillä, että em. maiden eläkejärjestelmistä ei vielä 1990-luvun puolivälissä maksettu täysimääräisiä eläkkeitä eläkejärjestelmien myöhäisen voimaantulon vuoksi. Ison-Britannian lakisääteinen eläkejärjestelmä – SERPS – tuli täydellisesti voimaan vasta vuonna 1998; Australiassa pakollinen lisäeläkejärjestelmä tulee asteittain voimaan vuoteen 2030 mennessä. Australian osalta on myös syytä muistaa, että kertakorvauksena maksettavat lisäeläkkeet eivät näy em. eläketurvavertailuissa.

yksinasuvat miehet

yksinasuvat naiset

pariskunnat

Kuviot 4.5-4.7. Julkisten tuloerien ja lakisääteisen eläketurvan (valuuttakurssi-vertailun) tason välinen yhteys, 65–69-vuotiaat eläkeläistaloudet.

Australian poikkeuksellinen²⁴ asema tulee hyvin esille myös kuvioissa 4.5-4.7, joissa on tarkasteltu lakisääteisen eläketurvan tason ja julkisten tuloerien osuuden välistä yhteyttä 65–69-vuotiaiden eläkeläistalouden osalta. Kuten edellä esitetty tulopakettitarkastelukin jo osoitti sijoittuu Australia julkisten tuloerien osuudella mitattuna lähemmäksi Ruotsia ja Tanskaa kuin muita anglosaksisia maita. Lakisääteisen eläketurvan tason perusteella Australian voidaan kuitenkin todeta olevan tyypillinen anglosaksinen maa, eli lakisääteisen eläketurvan taso jää Australiassa selvästi Ruotsin ja Tanskan tasoa vaatimattommaksi. Australian ohella kuviot 4.5-4.7 tuovat esille Suomen poikkeuksellisen aseman muihin Pohjoismaihin nähden. Suomi ryhmittyy – niin julkisten tuloerien osuudella kuin myös lakisääteisen eläketurvan tasolla mitattuna – jokaisen perhetyypin kohdalla ennemminkin Saksan ja Ranskan kuin muiden Pohjoismaiden kanssa.

.....
24 Australian jättäminen pois tarkastelusta vahvistaa muiden maiden osalta entisestään julkisten tuloerien tulopakettiosuuden ja lakisääteisen eläketurvan välistä positiivista yhteyttä.

Taulukko 4.2. Lakisääteisen eläketurvan ja yksityisen lisäeläketurvan välinen korrelaatio.

	Lakisääteisen eläketurvan osuus tulopaketissa	Lakisääteisen eläketurvan absoluuttinen taso	Yksityisen lisäeläketurvan osuus tulopaketissa	Yksityisen lisäeläketurvan absoluuttinen taso
Lakisääteisen eläketurvan osuus tulopaketissa	1.00			
Lakisääteisen eläketurvan absoluuttinen taso	.54**	1.00		
Yksityisen lisäeläketurvan osuus tulopaketissa	-.96**	-.47**	1.00	
Yksityisen lisäeläketurvan absoluuttinen taso	-.79**	-.11	.88**	1.00

**=tulos tilastollisesti merkitsevä eli p=.01
N=60 - Analyysiin on otettu mukaan sekä 65-69-vuotiaat että 70 vuotta täyttäneet eläkeläistaloudet.
Taulukon luvut perustuvat valuuttakurssivertailun tuloksiin tarkasteltavien perhetyyppien osalta.

Edellä esitetyt eläketurvan tasoanalyysit ja tulopaketitarkastelut antavat joitain viitteitä lakisääteisen eläketurvan ja yksityisen lisäeläketurvan keskinäisestä suhteesta (aiemmista tuloksista ks. esim. Mäkinen 2001, 10). Taulukko 4.2 osoittaa, että mitä paremmaksi lakisääteisen eläketurvan taso muodostuu, sitä pienemmäksi jää yksityisen lisäeläketurvan osuus tulopaketissa. Korrelaatio em. tekijöiden välillä on keskinkertainen. Vahvempi korrelaatio syntyy kun tarkastellaan yksityisen lisäeläketurvan tason ja lakisääteisen eläketurvan osuuden välistä yhteyttä. Tarkasteltavien maiden ja perhetyyppien osalta voidaan todeta, että mitä paremman tason yksityinen lisäeläketurva saavuttaa, sitä vähäisemmäksi jää lakisääteisen eläketurvan rooli tulonmuodostuksessa. Vertailtavien maiden osalta

tämä pätee erityisesti USA:han, Kanadaan ja Isoon-Britanniaan. Lakisääteisen eläketurvan ja yksityisen lisäeläketurvan tasojen välinen korrelaatio jää sitä vastoin mitättömäksi²⁵. Kun tiedämme, minkä tasoista lakisääteistä eläketurvaa maa tarjoaa, emme ko. tiedon perusteella voi päätellä maan yksityisen lisäeläketurvan tasoa. Vertailtavien maiden välillä ilmenee tässä suhteessa kuitenkin melkoista hajontaa. Esimerkiksi Australiassa sekä lakisääteinen eläketurva että yksityinen lisäeläketurva jäävät tasoltaan matalaksi. Saksa on puolestaan hyvä esimerkki maasta, jossa hyvätasoinen lakisääteinen eläketurva yhdistyy heikompiin yksityiseen lisäeläketurvaan. USA:n, Kanadan ja Ison-Britannian kohdalla tilanne on päinvastainen.

.....
25 Lakisääteisen eläketurvan ja yksityisen lisäeläketurvan suhteellisten osuuksien välinen korrelaatio on jo määritelmän mukaan yhtä suuri kuin 1, ja tästä syystä sitä ei ole esitetty taulukossa 4.2.

5 ELÄKELÄISTEN SUHTEELLINEN ASEMA

Edellä esitetyissä analyyseissä kuvattiin, miltä esimerkiksi suomalaisen eläketurvan taso näyttää kansainvälisen vertailun valossa. Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella miten hyvä/huono-osaisia eläkeläiset ovat suhteessa muihin väestöryhmiin. Eläkeläisten suhteellisen aseman selvittämisessä pulmaksi on usein mainittu se, minkä väestöryhmän tuloihin eläkeläisten tuloja pitäisi verrata. Tulisiko eläkeläisten tuloja verrata koko väestön, aktiivin väestön vai muun ns. passiiviväestön kuten opiskelijoiden tuloihin?

Työaikaisen tulotason kohtuullinen turvaaminen ja vanhusväestön köyhyden ehkäiseminen ovat perinteisesti olleet eläkepolitiikan kaksi keskeisintä tehtävää (Myles 1989). Taulukossa 5.1 on vertailtavien maiden osalta tarkasteltu ensimmäisen tavoitteen toteutumista. Ko. taulukossa 65 vuotta täyttäneiden yksinasuvien eläkeläismiesten tulotasoa – mediaanituloja – on verrattu työssä olevien yksinasuvien miesten tuloihin. Eläkeläisten ja työssä olevien tulosuhdetta kuvaavien tulosten voidaan olettaa olevan varsin herkkiä sille, millä tavoin työelämässä mukana oleminen on määritelty ja minkä ikäisiin 65 vuotta täyttäneiden eläkeläisten tulotasoa verrataan. Myös se millainen taloudellinen tilanne maassa on vallinnut ko. poikkileikkaushetkellä vaikuttaa eläkeläisten ja työssä olevien tulosuhteesta saatavaan kuvaan. Esimerkiksi eläkkeiden kehitys on ollut Suomessa vuoden 1994 jälkeen hieman hitaampaa kuin palkkojen (ks. Kiander 2002).

Vertailuryhmäksi on tässä yhteydessä valittu 45–54-vuotiaat työssä olevat yksinasuvat henkilöt, eli ne, jotka suurella todennäköisyydellä ovat jo saavuttaneet työuransa aikaiset 'huippuansiot'. Tosin heidän työhistoriaansa – esimerkiksi mahdollisia työttömyyskausia – emme LIS-aineistosta kuitenkaan saa selville. Työssä oleviksi em. yksinasuvat taloudet on luokiteltu, mikäli ansiotulot muodostavat vähintään 50 prosenttia ja eläketulot

enintään 24 prosenttia kotitalouden käytettävissä olevista tuloista. Ko. määritelmän mukaan on siis mahdollista, että työssä oleviksi talouksiksi on laskettu koko vuoden työssä olleiden lisäksi henkilöitä, jotka ovat olleet työssä vain osan vuotta esimerkiksi sairauden, työttömyyden tms. vuoksi. Taulukosta 5.1 nähdään, että Ranskassa²⁶ ja Ruotsissa eläkeläismiesten kokonaiseläketulo ylittää noin 65 prosenttiin työssä olevien miesten ansiotuloista. Myös Suomessa tulosuhde ylittää 50 prosentin rajan. Saksa, Tanska, Norja ja Kanada erottuvat maina, joissa eläketulon suhde ansiotuloihin vaihtelee 40 prosentista 44 prosenttiin. USA:ssa kokonaiseläketulo jää hivenen alle 40 prosenttiin ansiotulotasosta. Australia ja Iso-Britannia sijoittuvat vertailussa heikoimmin. Australian ja Ison-Britannian osalta on kuitenkin syytä muistaa, että niiden eläkejärjestelmistä ei vielä vuonna 1995 maksettu täysimääräisiä eläkkeitä. Ison-Britannian lakisääteinen eläkejärjestelmä – SERPS – tuli täydellisesti voimaan vasta vuonna 1998; Australiassa pakollinen lisäeläkejärjestelmä tulee asteittain voimaan vuoteen 2030 mennessä.

26 Ranskan kohdalla palkkatulo on ilmoitettu nettomääräisenä, mikä heikentää jonkin verran työssä olevien tuloja suhteessa eläkeläisten tulotasoon. Ansiotuloihin laskettu yrittäjätulo on kuitenkin ilmoitettu bruttotulona.

Taulukko 5.1. Yksinasuvien 65–69-vuotiaiden eläkeläismiesten tulojen suhde yksinasuvien 45–54-vuotiaiden työssä olevien miesten tuloihin, %.

	Kokonaiseläketulon suhde työikäisten ansiotuloihin, md		Bruttotulon suhde työikäisten bruttotuloihin, md		Käytettävissä olevien tulojen suhde työikäisten käytettävissä oleviin tuloihin, md
Ranska	67	Ranska	71	Ranska	74
Ruotsi	64	Ruotsi	65	Saksa	72
Suomi	53	Suomi	54	Ruotsi	71
Saksa	44	Saksa	49	Suomi	67
Tanska	44	Tanska	49	Norja	58
Norja	43	Norja	49	Tanska	56
Kanada	40	Kanada	44	Kanada	54
USA	36	USA	42	USA	54
Australia	30	Iso-Br.	33	Iso-Br.	40
Iso-Br.	26	Australia	31	Australia	37

Edellä esitettyssä tulopakettitarkasteluissa eläkeläisten todettiin saavan jonkin verran tuloja myös muista tulonlähteistä kuin eläkkeistä. Tästä syystä taulukossa 5.1 on vielä verrattu eläkeläismiesten ja työssä olevien miesten bruttotuloja. Vaikka eläkeläismiehet yltyvätkin bruttotuloilla mitattuna lähemmäksi työelämässä olevien miesten tuloja, maiden järjestys ei kuitenkaan olennaisesti muutu kokonaiseläketulotarkastelusta. Vain Iso-Britannia parantaa hivenen suhteellista sijoitustaan.

Käytettävissä olevat tulot kuvaavat em. tulokomponentteja paremmin eläkeläisten reaalitulotasoa suhteessa aktiiviväestöön. Käytettävissä olevilla tuloilla mitattuna 65 vuotta täyttäneet eläkeläismiehet yltyvät jokaisessa tutkittavassa maassa lähemmäksi työssä olevien miesten tulotasoa verrattuna eläke- ja bruttotulomittariin. Verotus näyttää siis tasaavan tuloja eläkeläismiesten hyödyksi. Ranskassa eläkeläismiesten käytettävissä olevat tulot jäävät noin neljänneksen aktiivien miesten käytettävissä olevista tuloista. Saksa, Ruotsi ja Suomi erottuvat maina, joissa käytettävissä olevat tulot vaihtelevat 70 prosentin molemmin puolin. Norjassa, Tanskassa, Kanadassa ja USA:ssa tulosuhde yltyä 54 prosentista 58 prosenttiin. Australialaisten ja brittiläisten tulot jäävät edelleen selvimmin aktiivien miesten tulotasosta.

Taulukosta 5.1 nähdään, että Ranskassa yli 64-vuotiaat eläkeläismiehet ovat kaikilla tulomittareilla mitattuna lähimpänä työssä olevien miesten tulotasoa. Ranskan ohella Ruotsi, Suomi ja Saksa sijoittuvat verrattain hyvin. Tanskassa ja Norjassa eläkeläisten tulot suhteessa työssä olevien tuloihin jäävät jonkin verran em. maiden tasosta. Anglosaksisista maista Kanada ja USA menestyvät vertailussa Iso-Britanniaa ja Australiaa paremmin.

Taulukko 5.2. Yksinasuvien 65–69-vuotiaiden eläkeläisnaisten tulojen suhde yksinasuvien 45–54-vuotiaiden työssä olevien naisten tuloihin, %.

	Kokonaiseläketulon suhde työkäisten ansiotuloihin, md		Bruttotulon suhde työkäisten bruttotuloihin, md		Käytettävissä olevien tulojen suhde työkäisten käytettävissä oleviin tuloihin, md
Ranska	55	Ruotsi	66	Ruotsi	79
Ruotsi	48	Ranska	56	Tanska	69
Tanska	45	Tanska	53	Saksa	63
Suomi	44	Norja	47	Suomi	63
Kanada	41	Suomi	47	Norja	60
Norja	41	Kanada	46	Ranska	59
Saksa	38	Iso-Br.	43	Iso-Br.	58
USA	34	Saksa	38	Kanada	55
Iso-Br.	30	USA	38	USA	49
Australia	28	Australia	29	Australia	37

Taulukossa 5.2 on kuvattu vastaavasti 65 vuotta täyttäneiden eläkeläisnaisten tuloja suhteessa työssä olevien naisten tuloihin. Taulukoiden 5.1 ja 5.2 vertailu osoittaa, että eläkeläisnaiset jäävät kokonaiseläketuloilla mitattuna miehiä enemmän jälkeen työssä olevien ansiotulotasosta. Vain Tanskassa ja Kanadassa naisten eläketulot ovat miehiin verrattaessa lähempänä työssä käyvien ansiotuloja. Ranska on eläkeläisnaisten kohdalla ainoa maa, jossa kokonaiseläketulo ylittää 50 prosentin rajan. Ruotsissa, Tanskassa ja Suomessa tulosuhde vaihtelee 44 prosentista 48 prosenttiin. Kanada, Norja ja Saksa muodostavat toisen selkeästi erottuvan ryhmän.

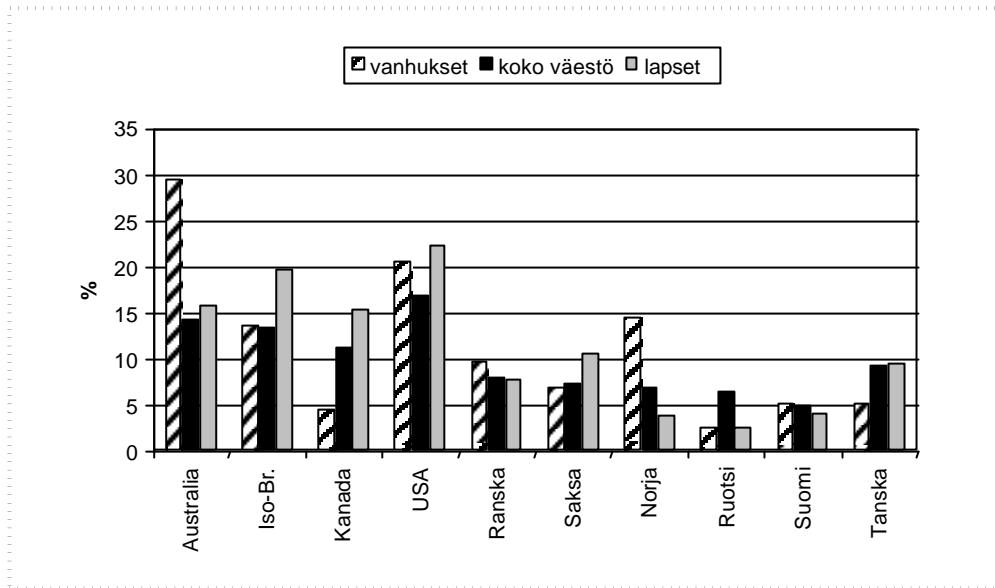
Em. maissa eläketulot ovat noin 40 prosenttia työssä olevien naisten ansiotuloista. USA:ssa, Isossa-Britanniassa ja Australiassa tulosuhde jää selvästi alle 40 prosenttiin.

Bruttotuloilla mitattuna eläkeläisnaiset yltävät lähemmäksi työssä olevien naisten tuloja, ja maiden keskinäinen järjestyskin muuttuu jonkin verran kokonaiseläketulotarkasteluun nähden. Ruotsi, Norja ja Iso-Britannia ovat maita, joiden suhteellinen sijoitus paranee; Ranskan, Suomen, Kanadan, Saksan ja USA:n asema puolestaan heikkenee hie-man kokonaiseläketulotarkastelusta. Eläkeläismiesten tavoin myös eläkeläisnaiset yltävät käytettävissä olevilla tuloilla mitattuna lähimmäksi työssä olevien naisten tuloja. Ruotsissa eläkeläisnaisten tulot jäävät vain 21 prosenttia aktiivien naisten tuloista. Tanskassakin ne yltävät lähes 70 prosenttiin. Saksan, Suomen, Norjan, Ranskan ja Ison-Britannian tulosuhde vaihtelee 60 prosentin molemmin puolin. Ranskan suhteellinen sijoitus onkin käytettävissä olevien tulojen kohdalla huomattavasti heikompi kuin eläke- ja bruttotulomittarilla saavutettu tulos. Anglosaksista maista Iso-Britannia ja Kanada menestyvät USA:ta ja Australiaa paremmin.

Taulukoista 5.1 ja 5.2 nähdään, että eläkeläisten ja aktiivi-ikäisten²⁷ tulojen suhde on verrattain korkea Ranskassa, Ruotsissa ja Suomessa. Tanska menestyy hyvin – Ranska huonommin – naisten kohdalla. Ranska, Saksa, Ruotsi ja Suomi yltävät eläkeläismiesten osalta aiemmissä tutkimuksissa havaittuun tulokseen, jonka mukaan eläkeläisten käytettävissä olevat tulot ovat yleensä noin 70-80 prosenttia eläkevuosia edeltäneestä tulotasosta (esim. OECD 2001). Naisten osalta Ruotsi ja Tanska saavuttavat ko. tason. Todennäköistä siis on, eläkkeet mahdollistavat työvuosien aikaisen kulutustason kohtuullisen säilymisen. Tavoitteen toteutumista edesauttaa se, että henkilökohtaisten kulutusmenojen on todettu pienenevän iän myötä (esim. Goodman et al. 1997; Sauli 1998). Eläkkeellä olevalle ei välttämättä enää kulu työvuosien tapaan rahaa esimerkiksi vaatehankintoihin. Omistusasunnossa asuvalla eläkeläisellä asumiskulut ovat työvuosiin verrattaessa pienemmät, koska asuntolaina on jo mitä ilmeisemmin maksettu pois (ks. Whitten & Kailis 1999). On kuitenkin syytä muistaa,

27 Paneelaineisto mahdollistaisi eläkkeiden ja aktiivikäisten tulojen tarkemman vertailun (ks. esim. Bardasi & Jenkins 2002). Poikkileikkaushetken aineistoa käytettäessä on luotettava siihen, että eläkeläisten ja aktiivi-ikäisten tulojen vertailu tuottaa tietoa siitä, miten hyvin eläkkeet turvaavat työaikaisen tulotason kohtuullisen säilymisen.

että eläkeläiset ovat varsin heterogeeninen ryhmä. Riittävältä näyttävä tulotaso saattaa muodostua riittämättömäksi terveysongelmien kanssa kamppailevalle eläkeläiselle (STM 2000).

Kuvio 5.1. Lasten, vanhusten ja koko väestön köyhyyssasteet 1990-luvun puolivälissä, 50 % md neliojuuriskaala.

Seuraavaksi voidaan analysoida, miten eläkepolitiikan toinen tehtävä eli vanhusväestön köyhyyden ehkäiseminen on toteutunut vertailtavissa maissa. Kuviossa 5.1 vanhusten köyhyyttä on tarkasteltu suhteessa lasten ja koko väestön köyhyyteen.²⁸ Kuviosta nähdään, että Australiassa, Isossa-Britanniassa ja USA:ssa sekä lapset että vanhukset joutuivat 1990-luvun puolivälissä elämään pienemmillä tuloilla koko väestöön verrattaessa. Kanada, Saksa ja Tanska erottuvat maina, joissa lasten kokema köyhyys oli koko väestöä ja vanhuksia yleisempää. Ranskassa ja Norjassa pienet tulot olivat tyypillistä ennemminkin vanhusväestön kuin lasten tai koko väestön kohdalla. Sitä vastoin Suomessa vanhusväestön köyhyysriski ei ollut koko väestöön verrattaessa yhtään sen suurempi, ja lasten kohdalla köyhyys jäi jopa vanhusten ja koko väestön tasoa alhaisemmaksi. Vain Ruotsissa sekä lasten että vanhusten köyhyys kyettiin pitämään koko väestöä alhaisemmalla tasolla. Eläkepolitiikan toinen tehtävä näyttikin 1990-luvun puolivälissä toteutuvan parhaiten Ruotsissa. Myös muut Pohjoismaat – Norjaa²⁹ lukuun ottamatta – menestyivät vertailussa hyvin. Sitä vastoin köyhyys uhkasi enemmän anglosaksisissa maissa eläviä vanhuksia – Kanadan muodostaessa poikkeuksen. Ruotsin ohella Kanada oli vertailussa ainoa maa, jossa vanhusväestön köyhyys jäi alle viiteen prosenttiin (vrt. Myles 2000; Osberg 2001). Köyhyysrajan vaihto 50 prosentista 60 prosenttiin väestön mediaanitulosta lisää kuitenkin vanhusten köyhyyttä merkittävästi kaikissa vertailun maissa (ks. liitekuvio 5.1). Saatu tulos osoittaa, että eläkkeistä ja muista tulonsiirroista huolimatta moni vanhus elää vielä nykyäänkin köyhyysrajan tuntumassa (ks. Ritakallio 2001).

28 Vanhusväestön köyhyysluvut on saatu kertomalla kotitaloudet niissä elävien 65 vuotta täyttäneiden henkilöiden lukumäärällä. Vastaavasti lasten köyhyysluku kuvaa, kuinka monta prosenttia alle-18-vuotiaista lapsista eli 1990-luvun puolivälissä käytettävissä olevien tulojensa perusteella köyhiksi luokitelluissa kotitalouksissa.

29 Vaikka vanhusväestön köyhyys on Norjassa vähentynyt eläkejärjestelmien asteittaisen voimaantumisen ansiosta, etenkin 75 vuotta täyttäneet norjalaiset naiset elävät yhä usein kovin pienillä tuloilla (Statistics Norway 1999). Tämä selittää osaltaan Norjan sijoittumista kuviossa 5.1.

Taulukko 5.4 tähän

Vanhusväestön köyhyyttä/pienituloisuutta on taulukossa 5.4 selvitetty analysoimalla, miten moni vanhustalous kuului 1990-luvun puolivälissä käytettävissä olevien tulojensa perusteella alimpaan tulokvintiiliin. Taulukosta 5.4 nähdään, että yhä harvempi vanhustalous kuuluu nykyään pienituloisimman viidenneksen joukkoon. Saatua tulosta selittää osaltaan ns. kohorttivaikutus eli työeläkejärjestelmien asteittaisen voimaantumisen takia 1990-luvun puolivälin eläkeläiset nauttivat keskimäärin parempitasoisesta eläketulosta kuin jo aiemmin eläkkeelle jääneet. Yleisenä trendinä on, että naiset sinnittelivät edelleen miehiä useammin pienillä tuloilla (vrt. Gillion et al 2000; Ruspini 2000; Mejer & Siermann 2000). Vaikka vertailtavien maiden välillä onkin eroja, kuuluvat ikääntyneet naiset ja yksinhuoltajataloudet muita perhetyyppejä useammin alimpaan tulokvintiiliin. Lapsiperheitä ja lapsettomia alle 65-vuotiaita pariskuntia löytyy sitä vastoin harvemmin köyhimmän 20 prosentin joukosta.

Taulukossa 5.5 on puolestaan tarkasteltu, miten moni vanhustalous kuului käytettävissä olevien tulojensa perusteella suurituloisimman viidenneksen joukkoon 1990-luvun puolivälissä. Taulukko 5.5 vahvistaa edellisen taulukon tuloksia. Yksinasuvia 65 vuotta täyttäneitä naisia ja yksinhuoltajatalouksia ei juurikaan ole ylimmässä tulokvintiilissä. Ikääntyneistä miestalouksista vain noin 9 prosenttia ja pariskunnistakin ainoastaan 15 prosenttia kuului varakkaimman 20 prosentin joukkoon. Eniten varakkain luokiteltavia oli lapsettomien alle 65-vuotiaiden pariskuntien ryhmässä. Lapsiperheitä ja alle 65-vuotiaista miestalouksista noin 18 prosenttia kuului ylimpään tulokvintiiliin.

Taulukko 5.5 tähän

6 YHTEENVETO

Tutkimuksessa kartoitettiin Luxembourg Income Study (LIS) –aineiston avulla 10 OECD-maan osalta eläkeläisten tulorakennetta ja eläketurvan tasoa vuonna 1995. Vertailussa mukana olevat maat valittiin siten, että ne mahdollisimman kattavasti edustaisivat eri hyvinvointimalleja, ja siten eri tapoja organisoida eläketurva. Tutkittavat taloudet valikoitiin tarkasteluun kotitalouden saaman eläketulon perusteella, sillä LIS-aineistoon ei sisälly standardoitua eläkeläismääritelmää. Eläkeläiskotitalouksiksi luokiteltiin taloudet, joiden yhteenlasketut ansiotulot muodostivat alle 25 prosenttia ja eläketulot vähintään 25 prosenttia kotitalouden käytettävissä olevista tuloista. Raportissa käytetty tulo rajausta ei kuitenkaan sulkenut tarkastelusta pois niitä pieniä eläketuloja saavia talouksia, joilla muiden kuin eläketulojen osuus käytettävissä olevista tuloista jäi vähäiseksi. Eläketuloa saava kotitalous jäi tarkastelusta pois vain, jos sen käytettävissä olevista tuloista suurin osa oli muuta kuin eläketuloa. Esimerkkinä voidaan mainita eläkeläistaloudet, joiden toimeentulo muodostuu pääasiassa yhden tai useamman perheenjäsenen ansiotulosta. Myös suurilla pääomatuloilla elävät eläkeläistaloudet jäivät näin ollen tarkastelun ulkopuolelle.

Tarkasteltavat eläkeläistaloudet jaettiin kotitalouden viitehenkilön iän perusteella neljään luokkaan: alle 55-vuotiaisiin, 55–64-vuotiaisiin, 65–69-vuotiaisiin ja yli 69-vuotiaisiin. Ko. jakoa perusteltiin sillä, että aiemmissa eläkeläisten tulomuodostusta analysoivissa tutkimuksissa on keskitytty pääsääntöisesti 65 vuotta täyttäneiden eläkeläisten tulojen tarkasteluun (esim. Pedersen 1999). Nuorempien eläkeläisten tulopaketit ovat jääneet vähemmälle huomiolle.

Tutkimuksessa huomioitiin myös perhetyypin vaikutus tuloihin. Yksinasuvien eläkeläismiesten ja –naisten tulomuodostusta verrattiin eläkeläispariskuntien tulorakenteeseen. Tutkimuksessa keskityttiin kuvaamaan kotitalouksissa elävien eläkeläisten tilannetta, ja saatuja tuloksia ei näin ollen voida yleistää koskemaan koko eläkkeensaajaväestöä. Pariskuntien kohdalla kotitaloustason ja kotitalouden viitehenkilön kautta tapahtuva tarkastelu merkitsee sitä, että molemmat puoliset voivat olla eläkeläisiä tai vain toinen puolisoista voi olla eläkkeensaaja. Toisen puolison pääasiallisena tulonlähteenä voi olla esimerkiksi työttömyyden tai sairauden perusteella maksettavat etuudet. LIS-aineiston kotitaloustason tarkastelun avulla emme myöskään pysty selvittämään, mikä osa kotitalouden eläketulos-

ta on miehen ja mikä vaimon tuloa. Mielenkiintoista olisi ollut tutkia, mikä rooli naisen eläketulolla on pariskuntien toimeentulossa. Kuinka moni tutkimuksessa mukana olleista eläkeläispariskunnista jäisi köyhyysrajan alapuolelle, mikäli naisen saamaa (eläke)tuloa ei laskettaisi mukaan pariskuntien käytettävissä oleviin tuloihin (vrt. esim. Haataja 2001). Osoittautuivatko esimerkiksi perinteisesti mieselättäjäyhteiskuntina pidetyt maat myös lopputuloksen tasolla mieselättäjyyden varassa eläviksi eli riittääkö ko. maissa miesten tulot yksinään nostamaan eläkeläistalouden köyhyysrajan yläpuolelle?

Eläkeläiskotitalouksien tulonmuodostuksen analysointi oli raportin ensimmäinen tutkimustehtävä. Eläketulon rakenneanalyysin tarkoituksena oli selvittää, vastaako eläkeläisten tulorakenne vertailussa mukana olleissa maissa sitä pilarijakoa, joka on perinteisesti liitetty ko. maiden eläketurvaan. Onko lakisääteinen eläketurva – vähimmäis- ja työeläkkeet – selvimmän esillä pohjoismaalaisten eläkeläisten tulonmuodostuksessa? Kasvaako vastaavasti yksityisen lisäeläketurvan ja tuotannonkijätulojen osuus tuloista siirryttäessä Pohjoismaista Manner-Euroopan kautta anglosaksisiin maihin?

Eläkeläisten tulorakenteen analyysi perustui tulopakettitarkasteluun, jossa raportoitiin niin ansiotulojen, omaisuustulojen, lyhytaikaisten tulonsiirtojen, lakisääteisten eläkkeiden kuin yksityisten lisäeläkkeidenkin osuudet kotitalouden bruttotuloista. Ansiotuloiksi luokiteltiin palkka- ja yrittäjätulot. Omaisuustulot koostuivat mm. korko- ja osinkotuloista, vuokratuloista ja tekijänoikeuspalkkioista. Tulonsiirroiksi määriteltiin lyhytaikaiset lähinnä työttömyyden ja sairauden perusteella maksettavat sosiaalietuudet sekä tarveharkintaisesti myönnettävät avustukset. Lakisääteinen eläketurva muodostui vähimmäis- ja työeläkejärjestelmistä maksettavista vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeistä sekä sotaveteraaneille maksettavista eduista ja eläkkeistä. Yksityiseen lisäeläketurvaan sisällytettiin lakisääteistä eläketurvaa täydentävät tai korvaavat työmarkkinoilla kollektiivisesti tai työnantajakohtaisesti sovitut lisäeläkkeet sekä muu yksityinen vapaaehtoinen eläketulo.

Tulopakettitarkastelu osoitti, että eläkeläisten tulorakenne muuttuu iän myötä samansuuntaisesti tarkasteltavasta perhetyypistä riippumatta. Lakisääteisten eläkkeiden ja omaisuustulojen osuus bruttotuloista kasvaa kun siirrytään nuorimmasta ikäryhmästä vanhimpaan. Vastaavasti lyhytaikaisten tulonsiirtojen osuus pienenee. Ansiotulot eivät juurikaan täydennä eläkeläisten tuloja. Yksityisten lisäeläkkeiden täydentävä vaikutus tulee selvimmän esille 55–64-vuotiaiden ikäryhmässä – erityisesti eläkeläismiesten ja –pariskuntien osalta. Yksityisiin lisäeläkkeisiin luokiteltua vapaaeh-

toista eläketuloa käytetään todennäköisimmin juuri ko. ikäryhmässä varhaiseläkejärjestelyinä.

Eläkeläisten tulonmuodostus ei vertailtavissa maissa noudattanut puhtaasti sitä pilarijakoa, joka tavallisimmin on liitetty eri hyvinvointivaltiomallien eläketurvaan. Lakisääteinen eläketurva – vähimmäis- ja työeläkkeet – ei ole keskeisessä asemassa ainoastaan pohjoismaalaisten eläkeläisten tulopaketeissa, vaan se toimii raportin tulosten mukaan 65 vuotta täyttäneiden eläkeläistalouksien ensisijaisena tulonlähteenä kaikissa tarkastelussa mukana olleissa maissa perhetyypistä riippumatta. Mikäli lakisääteiset työeläkkeet olisi tutkimuksessa luokiteltu toiseen pilariin kuuluviksi, ero Pohjoismaiden – ennen muuta Suomen – ja Manner-Euroopan maiden välillä olisi ollut selvempi. Toisaalta tulopaketitarkastelusta kävi ilmi, että eläketurvan perinteinen pilarijako on jonkin verran näkyvämpää eläkeläismiesten ja –pariskuntien kuin naisten tulorakenteessa. Miehiin ja pariskuntiin verrattaessa lakisääteinen eläketurva toimii tärkeämpänä tulonlähteenä erityisesti anglosaksisten maiden naisille, ja tästä syystä erot maiden tulorakenteessa ovat yksinasuvien eläkeläisnaisten kohdalla pienimmät.

Samaankaan hyvinvointivaltiomalliin luokiteltavissa olevien maiden tulonmuodostus ei kuitenkaan osoittautunut yhdenmukaiseksi. Yleisenä trendinä oli, että maat, joissa eläkeläismiesten tulorakenne poikkesi ko. maahan liitetystä pilarijaosta, erottuivat poikkeuksina myös eläkeläisnaisten³⁰ ja –pariskuntien tulopaketteja analysoitaessa. Suomessa eläkeläisten toimeentulo nojaa – Ranskan ja Saksan tavoin – muita Pohjoismaita enemmän lakisääteiseen eläketurvaan. Myös australialaisten tulonmuodostuksessa lakisääteisellä eläketurvalla on vielä vankka sija. Näin Suomi ja Australia erottuivat tulopaketitarkastelussa edustamiensa hyvinvointivaltiomallien selvinä poikkeuksina. Yksityiseksi luokiteltavilla tuloerillä – yksityinen lisäeläketurva ja tuotannon tekijätulot – oli odotusten mukaisesti keskeisempi asema anglosaksisten maiden – erityisesti Ison-Britannian, Kanadan ja USA:n – tulopaketeissa. Pohjoismaista yksityiset tulonlähteet

30 Tätä voidaan pitää varsin yllätyksettömänä tuloksena, sillä sukupuoli sinällään on vain harvoin riittänyt - leskeneläkkeitä lukuun ottamatta – ainoaksi kriteeriksi päätettäessä siitä, onko henkilö oikeutettu johonkin etuuteen vai ei (ks. Leitner 2001). Eläkeoikeuksia ollaankin yhä enenevässä määrin muuttamassa 'sukupuolineutraaleiksi'. Esimerkiksi leskeneläkkeitä maksetaan nykyään sekä miehille että naisille. Myös eläkkeen alkamisikärajoja on harmonisoitu nostamalla naisten eläkeikää asteittain kohti miesten ikärajaa.

täydensivät eniten norjalaisten ja ruotsalaisten tuloja. Norjassa ja Ruotsissa käytössä oleva eläkekatto on näin jättänyt jonkin verran tilaa myös yksityisille lisäeläkejärjestelyille. Suomalaisten eläkeläisten ei ole eläkekaton puuttuessa tarvinnut täydentää tulojaan yksityisellä lisäeläketurvalla. Tulopakettitarkastelun tuloksia analysoitaessa on kuitenkin syytä muistaa, että eläkejärjestelmät ovat astuneet vertailtavissa maissa voimaan eri aikoina. Esimerkiksi Australian ja Ison-Britannian eläkejärjestelmistä ei vielä vuonna 1995 maksettu täysimääräisiä eläkkeitä. Australian osalta on muistettava, että usein kertakorvauksena maksettavat lisäeläkkeet eivät sisälly LIS-aineiston tulokäsittelyyn, ja siten niistä saatava tulo ei näy eläketurvan taso- ja rakennevertailuissa. Jatkossa tulopakettitarkastelussa voisi suhteellisten osuuksien ohella esittää myös tuloerien absoluuttiset tasot. Näin voitaisiin paremmin kontrolloida sitä, onko esimerkiksi lakisääteisen eläketurvan osuuden kasvu iän myötä ennemminkin kytköksissä muiden tulokomponenttien suhteellisissa osuuksissa tapahtuneisiin muutoksiin vai voidaanko lakisääteisen eläketurvan myös määrällisesti – absoluuttisin luvuin – todeta kasvavan iän myötä.

Eläketurvan tasotarkastelu muodosti toisen tutkimustehtävän. Eläkkeiden tasoa ei analysoitu ainoastaan kokonaiseläketulon osalta, vaan tarkasteluun otettiin mukaan myös lakisääteisen eläketurvan ja yksityisten lisäeläkkeiden tasot. Em. eläketulokomponenttien keskimääräistä tasoa tarkasteltiin perhetyypeittäin sekä valuuttakurssivertailun että ostovoimapariteettilaskelmien avulla. Eläketurvan tasotarkastelut koskivat vuotta 1995. Valuuttakursseissa ja ostovoimapariteeteissa tapahtuneiden muutosten vuoksi saaduista tutkimustuloksista ei voida tehdä tämänhetkiseen tilanteeseen liittyviä johtopäätöksiä. Yleisenä trendinä oli, että maat, jotka sijoittuivat hyvin eläkeläismiesten tarkastelussa, menestyivät yleensä hyvin myös naisten ja pariskuntien kohdalla. Anglosaksisissa maissa kokonaiseläketulo ja lakisääteiset eläkkeet jäivät Pohjoismaiden ja Ranskan ja Saksan tasoa alhaisemmiksi. Tarkastelusta erottui erityisesti Australia, joka tulopakettitarkasteluissa sijoittui lähemmäksi Ruotsia, Norjaa ja Tanskaa, mutta joka eläketurvan tasotarkasteluissa oli tyypillinen anglosaksimaa, eli lakisääteisen eläketurvan taso jäi verrattain alhaiseksi. Sitä vastoin yksityiset lisäeläkkeet muodostuivat anglosaksisissa maissa – erityisesti Isossa-Britanniassa, Kanadassa ja USA:ssa huomattavasti paremmiksi kuin muissa vertailussa mukana olleissa maissa. Yksityiset lisäeläkkeet osoittautuivat anglosaksisissa maissa myös hyvin sukupuolispesifiksi tuloksi, eli ne täydensivät enemmän miesten kuin naisten eläketuloa.

Ostovoimapariteettitarkastelu kohensi erityisesti USA:n ja Kanadan suhteellista asemaa. Vaikka Australian ja Ison-Britanniankin eläketulot

suurenivat ostovoimapariteettitarkastelun seurauksena, ne sijoittuivat vertailussa heikoimmin tarkasteltavasta perhetyypistä riippumatta. Kuten edellä jo todettiin, voidaan Australian ja Ison-Britannian asemaa osittain puolustaa sillä, että em. maiden eläkejärjestelmistä ei vielä 1990-luvun puolivälissä maksettu täysimääräisiä eläkkeitä niiden myöhäisen voimaantulon vuoksi. Australian osalta tulokseen vaikuttaa myös se, että Australiassa useimmiten kertakorvauksena maksettavat lisäeläkkeet eivät sisälly LIS-aineiston tulokäsittelyeseen. Ostovoimapariteetteihin yleisesti liitetty ongelma, eli se, että ne kuvaavat ennemminkin maan yleistä kustannus- ja hintatasoa kuin suoranaisesti eläkkeiden ostovoimaa suhteessa muun väestön tuloihin, tulee selvimmän esille Tanskan tuloksissa. Ranskassa, Saksassa, Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa, joka oli vertailukohteena, eläketulot säilyvät varsin vakaina valuuttakurssianalyysin tuloksiin nähden.

Kaiken kaikkiaan Suomi sijoittui eläketurvan tasoverailussa hyvin. Yhtenä esimerkkinä voidaan mainita eläkeläispariskuntien lakisääteinen eläketurva, joka muodostui Suomessa vertailun parhaimmaksi. Sitä vastoin eläkeläisnaisten tulotasossa – niin eläke-, brutto- kuin nettotuloissakin – olisi Suomen kohdalla vielä jonkin verran parantamisen varaa, mikäli halutaan saavuttaa muut Pohjoismaat – erityisesti Tanskan taso. Suomen asemaa suhteessa muihin Pohjoismaihin heikentää ennen muuta vähimmäiseläkkeemme alhaisempi taso. Nettotasoltaan Suomen vähimmäiseläke on noin 40 prosenttia matalampi kuin Norjassa ja noin 30 prosenttia alhaisempi kuin Tanskassa. Ruotsiinkin verrattuna vähimmäiseläkkeemme on runsaat 10 prosenttia pienempi (NOSOSKO 2001). Eläketulovähennyksyydestä johtuen vähimmäiseläke säilynee Suomessa tulevaisuudessakin tärkeämpänä tulonlähteenä naisille kuin miehille (ks. Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2000). Vertailussa mukana olleissa maissa yksinasuvat eläkeläismiehet ansaitsivat keskimäärin noin 10 000 markkaa suurempaa kokonaiseläkettä kuin yksinäiset naiset. Katkonaisempi työura ja alhaisempi palkkataso selittävät osaltaan naisten pienempää eläketuloa. Riittävän tulotason takaavaa vähimmäiseläkettä voitaisiinkin em. syystä käyttää – niin meillä kuin muuallakin – eläkeläismiesten ja –naisten tuloerojen tasaajana. Eläketulon tasoverailuja voisi jatkossa syventää kuvaamalla keskiarvo- ja mediaanitarkastelujen ohella tarkemmin eläkeläisväestön sijoittumista eri tuloluokkiin. Näin saataisiin enemmän tietoa siitä, kuinka paljon yksittäiset tulohavainnot poikkeavat toisistaan (vrt. Pulkkinen 1969, 102-128).

Työaikaisen tulotason kohtuullinen turvaaminen ja vanhusväestön köyhyyden ehkäiseminen ovat perinteisesti olleet eläkepolitiikan kaksi keskeisintä tehtävää. Tutkimuksessa ensimmäisen tavoitteen toteutumista

arvioitiin vertaamalla 65 vuotta täyttäneiden yksinasuvien eläkeläisten tulotasoa – kokonaiseläketulojen, brutto- ja käytettävissä olevien tulojen mediaania – 45–54-vuotiaiden työssä olevien yksinasuvien tuloihin. Em. taloudet luokiteltiin työssä oleviksi, mikäli ansiotulot muodostavat vähintään 50 prosenttia ja eläketulot enintään 24 prosenttia kotitalouden käytettävissä olevista tuloista. Tarkastelu osoitti, että Ranskassa yli 64-vuotiaat eläkeläismiehet olivat kaikilla tulomittareilla mitattuna lähimpänä työssä olevien miesten tulotasoa. Ranskan ohella Ruotsi, Suomi ja Saksa sijoittuvat verrattain hyvin. Tanskassa ja Norjassa eläkeläisten tulot suhteessa työssä olevien tuloihin jäivät jonkin verran em. maiden tasosta. Anglosaksisista maista Kanada ja USA menestyvät vertailussa Iso-Britanniaa ja Australiaa paremmin. Eläkeläismiesten tavoin myös eläkeläisnaiset ylsivät käytettävissä olevilla tuloilla mitattuna lähimmäksi työssä olevien naisten tuloja. Näin ollen eläkkeet ja tulonsiirrot eivät yksinään riitä, vaan myös verotusta tarvitaan tasaamaan eläkeläisten ja työssä olevien tuloeroja. Ruotsissa, Ranskassa ja Tanskassa eläkeläisnaiset saavuttivat korkeammat tulot suhteessa työssä olevien naisten tulotasoon kuin muissa vertailussa mukana olleissa maissa. Jatkossa eläkeläisten tulotaso voitaisiin suhteuttaa työssä olevien ansioihin vertaamalla esimerkiksi heidän tulojaan teollisuustyötä tekevien keskiansioihin käyttämällä hyväksi ns. APW-lukuja (ko. luvuista lisää ks. esim. Hansen 2000).

Eläkeläisten suhteellista asemaa analysoitiin myös tarkastelemalla miten köyhiä/pienituloisia eläkeläistaloudet olivat suhteessa muihin väestöryhmiin. Köyhyysastevertailut osoittivat, että Australiassa, Norjassa ja Ranskassa vanhuksset elivät lapsia ja koko väestöä useammin käytettävissä olevien tulojensa perusteella köyhiksi luokiteltavissa talouksissa. Iso-Britannia, Kanada, Saksa ja Tanska erottuivat puolestaan maina, joissa lasten kokema köyhyys oli vanhuksia ja koko väestöä yleisempää. Suomessa vanhusten ja koko väestön köyhyysasteiden välillä ei ollut eroa, ja lasten kohdalla köyhyysaste jäi vanhuksiin ja koko väestöön verrattaessa jopa alhaisemmaksi. Vertailussa parhaiten menestyi Ruotsi, jossa sekä lasten että vanhusten köyhyysaste jäi muita maita alhaisemmalle tasolle. Myös Suomi ja Tanska sijoittuivat vanhusväestön osalta hyvin. Muista Pohjoismaista poiketen vanhusten köyhyys oli huomattavasti yleisempää Norjassa. Kanada puolestaan erottui anglosaksisista maista pienemmän köyhyysasteensa vuoksi. Ruotsin ohella Kanada oli vertailussa ainoa maa, jossa vanhusväestön köyhyys jäi alle viiteen prosenttiin.

Perinteisten köyhyysastevertailujen ohella tutkimuksessa tarkasteltiin, miten moni vanhustalouksista sijoittui käytettävissä olevien tulojensa perusteella alimpaan – pienituloimpaan – tulokvintiiliin. Vanhustalouksien

määrä pienituloisimman viidenneksen joukossa on yleisesti ottaen vähentynyt. Tulosta selittää osaltaan ns. kohorttivaikutus eli työeläkejärjestelmien asteittaisen voimaantumisen takia eläkeläiset nauttivat nykyään keskimäärin parempitasoisesta eläketulosta kuin jo aiemmin eläkkeelle jääneet. Pienituloisten vanhustalouksien määrä saattaa tulevaisuudessa kääntyä jälleen nousuun, kun minimiturvalla eläneet iäkkäät pitkäaikaistyöttömät³¹ siirtyvät eläkkeelle (ks. OECD 2001; Virjo 2002; Haapola 2002). Vaikka vertailtavien maiden välillä olikin eroja, ikääntyneet yksinasuvat naiset ja yksinhuoltajataloudet sijoituivat muita perhetyyppisiä todennäköisemmin alimpaan tulokvintiiliin. Lapsiperheitä ja lapsettomia alle 65-vuotiaita parisuntia löytyi sitä vastoin harvemmin köyhimmän 20 prosentin joukosta.

Tutkimuksessa keskityttiin kuvaamaan millaisilla tuloilla eläkeläiset vertailtavissa maissa elävät, ja miten näillä tuloilla tullaan toimeen. Sitä vastoin analyyseissä ei tarkasteltu sitä, mitä eläkeläiset tuloillaan saavat eli millaiseen kulutukseen ja varallisuuteen tulot riittävät. Tutkimuksessa ei myöskään analysoitu, miten vertailtavissa maissa subventoidaan eläkeläisväestölle tärkeitä palveluita esimerkiksi terveys- ja sairaanhoitopalveluita. Edellisen kaltaisiin kysymyksiin vastaamalla eläkeläisten asema yhteiskunnassa hahmottuisi aiempaa kokonaisvaltaisemmin.

31 Kuluva vuoden huhtikuun lopussa suomalaisista 55-59-vuotiaista työttömistä miehistä 34 prosenttiyksikköä – 7 444 – oli ollut työttömänä yli 104 viikkoa; naisten kohdalla luku oli 31 prosenttiyksikköä – 7 319 henkilöä. Myös nuoremmissa ikäryhmissä pitkäaikaistyöttömiä oli paljon. 50–54-vuotiaista työttömistä miehistä 18 prosenttiyksiköllä – 3 616 henkilöllä – työttömyysviikkoja oli 105 tai enemmän; naisten kohdalla osuus oli 10 prosenttiyksikköä – 1 676 henkilöä (Työministeriö).

KIRJALLISUUS

Achdut, L. & Tamir, Y. (1985). The Economic Well-Being of Retired and Non-Retired Elderly. A Study of Seven Countries. LIS Working Paper No. 5.

Bardasi, E. & Jenkins, S. P. (2002). Income in later life: Work history matters. The Policy Press.

Bateman, H. (1999). Perspectives on Australian Retirement Income Policy. Australian Social Policy 1/1999, 31-60.

Blundell, R. & Johnson, P. (1998). Pensions and Labour Market in the United Kingdom. American Economic Review 88 (2), 168-172.

Bonoli, G. (2000). The Politics of Pension Reform. Institutions and Policy Change in Western Europe. Cambridge. Cambridge University Press.

Börsch-Supan, A. & Reil-Held, A. (1998). Retirement income: level, Risk and Substitution. OECD Ageing Working Paper No. 3.7.

Bradbury, B. & Jäntti, M. (1999). Child Poverty across Industrialized Nations. Innocenti Occasional Papers. Economic and Social Policy Series No. 71. UNICEF International Child Development Centre. Florence.

Bradley, H. (1997). Gender and Change in Employment: Feminization and Its Effects. Teoksessa Brown, R.K. (toim.) The Changing Shape of Work. London. Macmillan Press Ltd, 87-102.

Bryson, L. (2001). Australia: the Transformation of the Wage-Earners' Welfare State. Teoksessa Alcock, P. & Craig, G. (toim.) International Social Policy. Welfare Regimes in the Developed World. Palgrave, 64-84.

Centrelink (2001). Age Pension. All You Need to Know. January/2001.

Cousins, C. (1999). Society, Work and Welfare in Europe. London. Macmillan Press Ltd.

Davies, H., Joshi, H. & Peronaci, R. (2000). Forgone Income and Motherhood: What Do Recent British Data Tell Us? *Population Studies* 54 (2000), 293-305.

Disney, R. & Whitehouse, E. (2001). Cross-Country Comparisons of Pensioners' Incomes. Department of Social Security. Research Report No. 142.

Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge. Polity Press.

Gillion, C., Turner, J., Bailey, C. & Latulippe, D. (2000). *Social Security Pensions. Development and Reform*. Geneva. ILO.

Ginn, J., Street, D. & Alber, S. (2001). *Women, Work and Pensions: International Issues and Prospects*. Buckingham: Open University Press.

Goodman, A., Johnson, P. & Webb, S. (1997). *Inequality in the UK*. Oxford. Oxford University Press.

Haapola, I. (2002). Toimeentulotukiasiakkaiden syrjäytymisriskit 1990-luvun Suomessa. Paneelitutkimus vuosien 1990–1992 uusista tuensaajista. *Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:8*.

Haataja, A. (2000). Naiset taloudellisen toimeentulon vakauttajina. Teoksessa Vainio, T. (toim.) *Naisten talouskirja*. Helsinki. Gaudeamus, 58-92.

Hansen, H. (2000). *Elements of Social Security*. Danish National Institute of Social Research 00:7.

Hauser, R. (1998). *Adequacy and Poverty among the Retired*. OECD Ageing Working Paper No. 3.2.

Hietaniemi, M. (2001). Yksilöllinen eläkevakuutus lakisääteisen turvan rinnalla. Teoksessa Tuominen, E. (toim.) *Muuttuva työ ja eläketurva*. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2001:1. Helsinki. Hakapaino Oy, 204-231.

Kalisch, D.W. & Aman, T. (1998). Retirement Income Systems: the Reform Process across OECD Countries. OECD Ageing Working Paper No. 3.4.

Kangas, O. (2001). Offentligt och privat i finsk pensionspolitik. Teoksessa Palme, J. (toim.). Privata och offentliga pensionsreformer i Norden – slut på folkspensionsmodellen? Västerås. Graphium Västra Aros, 87-102.

– 2002. Muutos ja pysyvyys: miksi toiset sosiaalipoliittiset järjestelmät ovat pysyvämpiä kuin toiset? Teoksessa Kalela, J. (toim.) Lama. Turku. Kirja-Aurora. Painossa.

Kangas, O. & Palme, J. (1992). The Private-Public Mix in Pension Policy. Teoksessa Kolberg, J. E. (toim.) The Study of Welfare Regimes. New York. M.E. Sharpe, 199-237.

Kelly, S., Percival, R. & Harding, A. (2001). Women and Superannuation in the 21st Century: Poverty or Plenty? Paper for the SPRC National Social Policy Conference, UNSW, July 4-6, 2001.

Kiander, J. (2002). Talouskasvu ja yhteiskunnalliset jaot. Teoksessa Piirainen, T. & Saari, J. (toim.) Yhteiskunnalliset jaot 1990-luvun perintö? Helsinki. Gaudeamus, 60-82.

King, A., Walker, A., & Harding, A. (1999). Australian Retirement Incomes. NATSEM Discussion Paper No. 43.

Kohl, J. (1988). Inequality and Poverty in Old Age: a Comparison between the United Kingdom, Sweden and Switzerland. LIS Working Paper No. 11.

– 1992. The Public/Private Mix in the Income Package of the Elderly. A Comparative Study. LIS Working Paper No. 78.

Kosunen, V. (1997). The Recession and Changes in Social Security in the 1990s. Teoksessa Heikkilä, M. & Uusitalo, H. (toim.) The Cost of Cuts. Studies on Cutbacks in Social Security and Their Effects in the Finland of the 1990s. Saarijärvi. Gummerus Printing, 41-67.

Laitinen, S., Lundqvist, B., Salminen, K. & Vanamo, J. (1997) Vastakkaisia kehityssuuntia. Teoksessa Varoma, P. (toim.) Eläkepolitiikka 2000-luvulle. Juva. WSOY, 366-389.

Laitinen-Kuikka, S. & Bach, J. (1999). Eläketurva muissa maissa. Helsinki. Hakapaino Oy.

Laitinen-Kuikka, S. (2000). Eläkeleikkurit suopeita lastaan hoitaville. Työeläke 4/2000, 24-25.

Leitner, S. (2001). Sex and Gender Discrimination within EU Pension Systems. Journal of European Social Policy 11 (2), 99-115.

Marshall, T.H. (1963). Citizenship and Social Class. Teoksessa Marshall, T.H. Sociology at the Crossroads and other Essays. London. Heinemann.

McDonald, L. & Donahue, P. (2000). Poor Health and Retirement Income. the Canadian Case. Ageing & Society 20 (2000), 493-522.

Mejer, L. & Siermann, C. (2000). Income Poverty in the European Union. Children, Gender and Poverty Gaps. Statistics in Focus. Theme 3 - 12/2000. Eurostat.

Ms...ing Out? Women & Retirement Savings. A Position Paper Prepared by the University of New South Wales Research Centre on Ageing & Retirement, for the Economic Policy Summit September 7, 2001.

Myles, J. (1989). Old Age in the Welfare State. The Political Economy of Public Pensions. Toronto. Little Brown and Company.

– 2000. The Maturation of Canada's Retirement Income System: Income Levels, Income Inequality and Low-Income Among the Elderly. Statistics Canada Analytical Studies Branch - Research Paper Series No. 147.

Mäkinen, T. (2001). Eläkeläisten tulonmuodostus yhdeksässä OECD-maassa vuonna 1995. Eläketurvakeskus raportteja 2001:24. Helsinki. Hakapaino Oy.

Niemelä, H. & Salminen, K. (1995). How to Define a Pension Scheme? Helsinki: The Social Insurance Institution, Social Security and Health Reports 3, 1995.

NOSOSKO (2001). Social Protection in the Nordic Countries 1999. Scope, Expenditure and Financing. Nordic Social-Statistical Committee No. 16:01. Copenhagen 2001.

OECD (2000). Reforms for an Ageing Society. Paris. OECD.

OECD (2001). Ageing and Income. Financial Resources and Retirement in 9 OECD Countries. Paris. OECD.

Olsen, G.M. & Brym, R.J. (1996). Between American Exceptionalism and Social Democracy: Public and Private Pensions in Canada. Teoksessa Shalev, M. (toim.) The Privatization of Social Policy? Occupational Welfare and the Welfare State in America, Scandinavia and Japan. London. Macmillan Press, 261-279.

Osberg, L. (2001). Poverty among Senior Citizens: a Canadian Success Story in International Perspective. LIS Working Paper No. 274.

Palme, J. (1990). Pension Rights in Welfare Capitalism. The Development of Old Age Pensions in 18 OECD Countries 1930 to 1985. Swedish Institute for Social Research. 14. Edsbruk. Akademityck AB.

Pedersen, A. W. (1999). The Taming of Inequality in Retirement. A Comparative Study of Pension Policy Outcomes. Doctoral Dissertation. FAFO-report 317. Norway. Centraltrykkeriet AS.

Preston, A. & Austen, S. (2001). Women, Superannuation & the SGC. Paper for the SPRC National Social policy Conference, UNSW, July 4-6, 2001.

Pulkkinen, T. (1969). Eläketurva ja toimeentulo. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 8. Porvoo. WSOY.

Rein, M. & Stapf-Finé, H. (2001). Income Packaging and Economic Well-Being at the Income Last Stage of the Working Career. LIS Working Paper No. 270.

Repo, K. (1997). Naiset ja eläketurva. Kansaneläkelaitos – sosiaali- ja terveysalan tutkimuksia 22. Helsinki. Kelan omatarvepaino.

Richardson, V.E. (1999). Women and Retirement. *Journal of Women & Aging*. 11 (2,3), 49-66.

Ritakallio, V.-M. (2001). Tilastointikäytännön muutos muuttaa kuvaa eurooppalaisesta köyhyydestä. *Hyvinvointikatsaus* 4/2001, 44-48.

Ruspini, E. (2000). Women and Poverty: a New Research Methodology. Teoksessa Gordon, D. & Townsend, P. (toim.) *Breadline Europe. The Measurement of Poverty*. Bristol: Polity Press, 107-140.

Sauli, H. (1998). Minun, sinun ja meidän kulutusmenot. *Hyvinvointikatsaus – spesiaali 1998*, 54-67.

Shaver, S. (1997). Universality and Selectivity in Income Support: an Assessment of the Issues. *SPRC Reports and Proceedings No. 134*.

Shaver, S. & Thompson, M. (2001). *Morals and Policy. Public Duty and Private Responsibilities in the Employment to Retirement Transition*. SPRC Discussion Paper No. 113.

Smeeding, T.M. with assistance Williamson, J. (2001). *Income Maintenance in Old Age: What Can be Learned from Cross-National Comparisons*. LIS Working Paper No. 263.

STM (2000). *Vanhuus- ja eläkepoliittisen neuvottelukunnan muistio*.

Statistics Norway — <http://www.ssb.no/emner/00/02/bfv97/t97-wt9a.txt>

Tilasto Suomen eläkkeensaajista 1995. Eläketurvakeskus ja Kansaneläkelaitos. Jyväskylä. Gummerus Oy.

Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2000. Eläketurvakeskus ja Kansaneläkelaitos. Jyväskylä. Gummerus Oy.

Titmuss, R.M. (1974). *Social Policy: an Introduction*. London: Allen & Unwin.

Toimeentulotuki 1995. STAKES Sosiaaliturva 1996:4. Saarijärvi. Gummerus Oy.

Toimeentulotuki 2000. STAKES Tilastoraportti 2001:6. Saarijärvi. Gummerus Oy.

Työeläkevakuuttajat & Suomen Gallup Oy (2002). Työeläkeasenteet 2002.

Työministeriö. Työnvälitystilasto, tilannekatsaus 30.4.2002

Veronmaksajien Keskusliitto (1999). Kansalaisten mielipiteet verotuksesta ja tulopoliitikasta keväällä 1999.

Vidlund, M. (2000). Hyvinvointia julkisen ja yksityisen yhteispelillä. Eläketurvan kansainvälinen vertailu. Eläketurvakeskuksen raportteja 2000:19. Helsinki. Hakapaino Oy.

Virjo, I. (2002). Tutkimus ikääntyvien työllisyydestä: tulevaisuudessa vanhukset jakaantuvat maksukykyisiin ja -kyvyttömiin. Sosiaaliturva 4/2002, 27-28.

Whiteford, P. & Kennedy, S. (1995). Incomes and Living Standards of Older People. a Comparative Analysis. Department of Social Security Research Report No. 34. Crown Copyright.

Whitten, P. & Kailis, E. (1999). Housing Conditions of the Elderly in the EU. Statistics in Focus. Theme 3 – 14/1999. Eurostat.

World Bank (1994). Averting the Old Age Crisis. Policies to Protect the Old and Promote Growth. A World Bank Policy Report. Oxford University Press.

LIITETAULUKOT

2.1.

Taulukko 2.2.

Taulukko 2.3.

Taulukko 2.4.

Liitetaulukot 2.5-2.8. Yksinasuvien eläkeläismiesten ja -naisten osuudet ikäryhmän kaikista mies/naiseläkkeensaajatalouksista, % (suluissa mies/naiseläkkeensaajatalouksien kokonaismäärä).

Alle 55-vuotiaat

	Miehet	Naiset
Australia	29 (77059)	61 (22971)
Iso-Britannia	29 (319578)	41 (172833)
Kanada	34 (39976)	45 (26552)
USA	40 (972782)	41 (761174)
Ranska	27 (135502)	49 (98489)
Saksa	70 (116265)	32 (66726)
Norja	70 (27214)	38 (50414)
Ruotsi	83 (56302)	83 (45753)
Suomi	56 (41993)	64 (19715)
Tanska	65 (44704)	52 (27808)

55-64-vuotiaat

	Miehet	Naiset
Australia	15 (138448)	85 (75226)
Iso-Britannia	18 (419582)	86 (345666)
Kanada	21 (119494)	83 (75830)
USA	25 (1450745)	78 (791892)
Ranska	16 (1092485)	80 (409218)
Saksa	19 (766338)	81 (577281)
Norja	43 (18136)	91 (21386)
Ruotsi	50 (72580)	98 (50288)
Suomi	29 (85213)	93 (46511)
Tanska	39 (45232)	94 (30976)

65-69-vuotiaat

	Miehet	Naiset
Australia	23 (162924)	93 (74888)
Iso-Britannia	16 (854382)	93 (403277)
Kanada	19 (314149)	85 (152366)
USA	18 (2284884)	84 (1216098)
Ranska	14 (1029609)	89 (466877)
Saksa	12 (1268805)	93 (656139)
Norja	33 (46938)	96 (22989)
Ruotsi	33 (136059)	100 (62861)
Suomi	21 (75858)	93 (54058)
Tanska	25 (62656)	100 (38192)

Yli 69-vuotiaat

	Miehet	naiset
Australia	23 (348694)	91 (295054)
Iso-Britannia	27 (2004428)	91 (1898989)
Kanada	21 (699566)	92 (619094)
USA	24 (6811961)	90 (6269800)
Ranska	20 (2200532)	91 (1881998)
Saksa	17 (2576028)	90 (3927735)
Norja	27 (164268)	98 (190454)
Ruotsi	33 (405429)	100 (411850)
Suomi	26 (136683)	93 (184388)
Tanska	38 (175824)	96 (211024)

Liitetaulukko 3.1. LIS-tulomuuttujat.

	VARIABLE DEFINITION	VARIABLE NAME
	Gross wages and salaries	V1
+	Farm self-employment income	V4
+	Non-farm self-employment income	V5
=	Total Earnings	EARNING=ANSIOTULOT

+	Cash property income	V8=OMAIUUSTULOT
=	Factor Income	FI= TUOTANNONTEKIJÄTULOT

+	Sick Pay	V16
+	Accident Pay	V17
+	Disability Pay	V18=LAKISÄÄTEINEN ELÄKETURVA
+	Social Retirement benefits	V19*=LAKISÄÄTEINEN ELÄKETURVA
+	Child or family allowances	V20*
+	Unemployment compensation	V21*
+	Maternity pay	V22*
+	Military/vet/war benefits	V23=LAKISÄÄTEINEN ELÄKETURVA
+	Other social insurance	V24*
=	Social Insurance Transfers	SOCI

+	Means-tested cash benefits	V25*
+	Near-cash benefits	V26* MEANSI
=	Social Transfers	SOCTRANS-V18-V19-V23=TULONSIIRROT

+	private pensions	V32=YKSITYINEN LISÄELÄKETURVA
+	public sector pensions	V33

+	Alimony or Child Support	V34
+	Other regular private income	V35*
+	Other cash income	V36 PRIVATI
=	Total Gross Income	GI=BRUTTOTULOT

-	Mandatory contributions for self-employed	V7
-	Mandatory employee contribution	V13
-	Income tax	V11
=	Disposable Income	DPI=NETTOTULOT

Taulukko 3.2

Taulukko 3.3

Taulukko 3.4

Liitetaulukko 3.5. Omistusasumisen yleisyys vanhemmissa ikäryhmissä, %.

Australia 1998	90 % 65 vuotta täyttäneistä pareista asui velattomassa omistusasunnossa; 75 % yksinasuvista
Kanada 1999	51 % 65 vuotta täyttäneistä yksinasuvista; 81 % 65 vuotta täyttäneistä pariskunnista
Iso-Br. 1998	68 % 70-79-vuotiaista – 6 % asuntolainaa; 58 % 80 vuotta täyttäneistä – 2 % asuntolainaa
USA 2000	65 % 65 vuotta täyttäneistä yksinasuvista miehistä
Ranska 1998	49 % 65 vuotta täyttäneistä yksinasuvista; 78 % kahden henkilön talouksista, joissa toinen 65 vuotta täyttänyt
Saksa 1998	47 % 60 vuotta täyttäneistä
Norja 1997	90 % 67-79-vuotiaista; 75 % 80 vuotta täyttäneistä
Ruotsi 1998	53 % kotitalouksista, joissa vähintään yksi 60 vuotta täyttänyt
Suomi 1998	77 % kotitalouksista, jonka viitehenkilö 65 vuotta täyttänyt
Tanska 1998	31 % 65 vuotta täyttäneistä yksinasuvista; 66 % kahden henkilön talouksista, joissa toinen 65 vuotta täyttänyt

Lähde: Australian Bureau of Statistics; Eurostat's New Cronos Database; Federal Statistical Office Germany; National Statistics – the Official UK Statistics Site; Statistics Canada; Statistics Finland; Statistics Norway; Statistics Sweden; U.S. Census Bureau

Liite 3.6.

Liite 3.7.

Liite 3.8.

Liitetaulukko 3.9. Yksityiset tuloerät 65 vuotta täyttäneiden eläkeläistalouksien ensisijaisena* tulonlähteenä, %.

	Miehet	Naiset	Pariskunnat
Australia	15.0	7.0	20.0
Iso-Britannia	35.0	19.0	38.0
Kanada	26.0	14.0	33.0
USA	28.0	20.0	35.0
Ranska	2.0	2.0	3.0
Saksa	1.0	2.0	2.0
Norja	11.0	6.0	10.0
Ruotsi	4.0	4.0	7.0
Suomi	0	0	1.0
Tanska	8.0	7.0	10.0

*Osuus vähintään 50 prosenttia kotitalouden bruttotuloista.

Liitetaulukko 4.1. 65-69-vuotiaiden yksinasuvien eläkeläisnaisten tulot 1995, mk valuuttakurssivertailu.

Bruttotulot		Käytettävissä olevat tulot (suluissa ero miesten käytettävissä oleviin tuloihin)	
Tanska	108 311	Saksa	75 226 (+1 026)
Ruotsi	88 121	Tanska	74 779 (-2 435)
Norja	83 136	Norja	73 674 (-4 758)
Ranska	77 138	Ranska	73 659 (-8 169)
Saksa	75 885	Ruotsi	67 774 (-3 610)
Suomi	70 955	USA	57 866 (-30 249)
USA	60 516	Suomi	55 105 (-10 371)
Kanada	56 888	Kanada	52 118 (-5 665)
Iso-Britannia	51 553	Iso-Britannia	45 971 (-11 550)
Australia	34 348	Australia	33 733 (+170)

Liitetaulukko 4.2. 65–69-vuotiaiden yksinasuvien eläkeläismiesten tulot 1995, mk valuuttakurssivertailu.

	Bruttotulot		Käytettävissä olevat tulot
Tanska	107 445	USA	88 115
Ruotsi	97 985	Ranska	81 828
USA	96 785	Norja	78 432
Suomi	95 134	Tanska	77 214
Norja	91 480	Saksa	74 200
Ranska	88 106	Ruotsi	71 384
Saksa	75 220	Suomi	65 836
Iso-Britannia	67 575	Kanada	57 783
Kanada	64 172	Iso-Britannia	57 521
Australia	34 729	Australia	33 563

Liitetaulukko 4.3. 65–69-vuotiaiden eläkeläismiesten lakisääteisen eläke-eläketurvan taso, mk valuuttakurssivertailu.

	Lakisääteinen eläketurva, ka	Lakisääteinen eläketurva, md	Muutos
Australia	23 474 (10)	28 119 (9)	+4 645
Iso-Britannia	28 082 (9)	25 711 (10)	-2 371
Kanada	37 070 (8)	37 420 (8)	+350
USA	44 002 (7)	42 811 (7)	-1 191
Ranska	80 071 (2)	69 627 (5)	-10 444
Saksa	65 014 (6)	70 504 (3)	+5 490
Norja	70 064 (4)	71 670 (2)	+1 606
Ruotsi	69 993 (5)	70 200 (4)	+207
Suomi	89 193 (1)	59 795 (6)	-29 398
Tanska	77 621 (3)	75 916 (1)	-1 705
keskiarvo	58 458	55 177	
hajonta	23 340	19 611	

Liitetaulukko 4.4. 65–69-vuotiaiden eläkeläisnaisten lakisääteisen eläketurvan taso, mk valuuttakurssivertailu.

	Lakisääteinen eläketurva, ka	Lakisääteinen eläketurva, md	Muutos
Australia	28 177 (9)	28 554 (9)	+377
Iso-Britannia	25 174 (10)	23 906 (10)	-1 268
Kanada	34 539 (8)	34 562 (7)	+23
USA	37 613 (7)	33 950 (8)	-3 663
Ranska	67 235 (3)	61 054 (2)	-6 181
Saksa	68 247 (2)	59 714 (3)	-8 533
Norja	58 606 (6)	59 626 (4)	+1 020
Ruotsi	58 702 (5)	55 875 (6)	-2 827
Suomi	64 741 (4)	57 982 (5)	-6 759
Tanska	82 631 (1)	73 201 (1)	-9 430
keskiarvo	52 567	48 842	
hajonta	19 667	16 895	

Liitetaulukko 4.5. 65–69-vuotiaiden eläkeläispariskuntien lakisääteisen eläketurvan taso, mk valuuttakurssivertailu.

	Lakisääteinen eläketurva, ka	Lakisääteinen eläketurva, md	Muutos
Australia	36 888 (10)	45 150 (9)	+8 262
Iso-Britannia	39 714 (9)	38 191 (10)	-1 523
Kanada	51 479 (8)	51 236 (8)	-243
USA	64 565 (7)	64 308 (7)	-257
Ranska	126 103 (2)	109 255 (5)	-16 848
Saksa	121 048 (4)	111 912 (4)	-9 136
Norja	90 524 (6)	96 945 (6)	+6 421
Ruotsi	113 142 (5)	113 543 (3)	+401
Suomi	141 930 (1)	126 371 (1)	-15 559
Tanska	124 085 (3)	122 089 (2)	-1 996
keskiarvo	90 948	87 900	
hajonta	39 628	34 352	

Liitetaulukko 4.6. Yli 69-vuotiaiden yksinasuvien eläkeläisnaisten tulot 1995, mk valuuttakurssivertailu.

Bruttotulot		Käytettävissä olevat tulot (suluissa ero miesten käytettävissä oleviin tuloihin)	
Tanska	100 003	Saksa	73 604 (-21260)
Saksa	74 266	Tanska	69 233 (-24)
Ruotsi	75 579	Ranska	68 182 (-21 213)
Ranska	70 416	Norja	63 452 (-13 198)
Norja	69 641	Ruotsi	63 001 (-2 087)
Suomi	62 357	USA	58 011 (-15 900)
USA	60 649	Suomi	52 223 (-14 446)
Kanada	52 955	Kanada	49 445 (-10 668)
Iso-Britannia	42 333	Iso-Britannia	38 880 (-10 737)
Australia	32 454	Australia	31 985 (-2 004)

Liitetaulukko 4.7. Yli 69-vuotiaiden yksinasuvien eläkeläismiesten tulot 1995, mk valuuttakurssivertailu.

Bruttotulot		Käytettävissä olevat tulot	
Tanska	100 888	Saksa	94864
Saksa	95 489	Ranska	89 395
Ranska	94 385	Norja	76 650
Norja	89 112	USA	73 911
Ruotsi	87 562	Tanska	69 257
Suomi	83 864	Suomi	66 669
USA	78 898	Ruotsi	65 088
Kanada	68 156	Kanada	60 113
Iso-Britannia	57 686	Iso-Britannia	49 617
Australia	35 093	Australia	33 899

Liitetaulukko 4.8. 70 vuotta täyttäneiden eläkeläismiesten lakisääteisen eläketurvan taso, mk valuuttakurssivertailu.

	Lakisääteinen eläketurva, ka	Lakisääteinen eläketurva, md	Muutos
Australia	25 705 (9)	27 405 (9)	+1 700
Iso-Britannia	24 912 (10)	23 726 (10)	-1 186
Kanada	36 298 (8)	36 311 (8)	+13
USA	41 869 (7)	42 006 (7)	+137
Ranska	83 645 (2)	64 267 (4)	-19 378
Saksa	89 483 (1)	79 271 (1)	-10 212
Norja	59 784 (6)	57 876 (6)	-1 908
Ruotsi	62 732 (5)	63 313 (5)	+581
Suomi	78 049 (4)	74 913 (2)	-3 136
Tanska	78 455 (3)	72 205 (3)	-6 250
keskiarvo	58 093	54 129	
hajonta	24 412	20 262	

Liitetaulukko 4.9. 70 vuotta täyttäneiden eläkeläisnaisten lakisääteisen eläketurvan taso, mk valuuttakurssivertailu.

	Lakisääteinen eläketurva, ka	Lakisääteinen eläketurva, md	Muutos
Australia	27 704 (9)	28 561 (9)	+857
Iso-Britannia	22 913 (10)	21 976 (10)	-937
Kanada	34 662 (8)	34 945 (8)	+283
USA	37 493 (7)	37 028 (7)	-465
Ranska	61 626 (3)	53 556 (3)	-8 070
Saksa	69 031 (2)	63 864 (2)	-5 167
Norja	49 968 (5)	43 818 (5)	-6 150
Ruotsi	47 225 (6)	41 131 (6)	-6 094
Suomi	58 430 (4)	50 620 (4)	-7 810
Tanska	78 371 (1)	71 316 (1)	-7 055
keskiarvo	48 742	44 682	
hajonta	18 220	15 397	

Liitetaulukko 4.10. 70 vuotta täyttäneiden eläkeläispariskuntien lakisääteisen eläketurvan taso, mk valuuttakurssivertailu.

	Lakisääteinen eläketurva, ka	Lakisääteinen eläketurva, md	Muutos
Australia	39 856 (9)	45 616 (9)	+5 760
Iso-Britannia	39 790 (10)	37 702 (10)	-2 088
Kanada	57 637 (8)	57 242 (8)	-395
USA	68 050 (7)	66 299 (7)	-1 751
Ranska	122 334 (2)	107 112 (3)	-15 222
Saksa	122 002 (3)	111 912 (2)	-10 090
Norja	99 520 (6)	97 565 (6)	-1 955
Ruotsi	106 238 (5)	106 266 (4)	+28
Suomi	133 012 (1)	112 874 (1)	-20 138
Tanska	119 335 (4)	105 801 (5)	-13 534
keskiarvo	90 777	84 839	
hajonta	36 045	29 704	

Liitetaulukko 4.11. 65-69-vuotiaiden yksinasuvien eläkeläisnaisten tulot 1995, mk ostovoimapariteetit.

	Bruttotulot		Käytettävissä olevat tulot (suluissa ero miesten käytettävissä oleviin tuloihin)
Tanska	96 554	Kanada	81 921 (-7124)
Kanada	89 418	USA	77 950 (-40 750)
Ruotsi	86 669	Ranska	76 520 (-8 486)
USA	81 521	Saksa	72 597 (+990)
Ranska	80 134	Norja	68 544 (-4 427)
Norja	77 347	Tanska	66 662 (-2 171)
Saksa	73 233	Ruotsi	66 658 (-3 550)
Suomi	70 955	Iso-Britannia	60 645 (-15 246)
Iso-Britannia	68 009	Suomi	55 105 (-10 731)
Australia	48 214	Australia	47 350 (+238)

Liitetaulukko 4.12. 65-69-vuotiaiden yksinasuvien eläkeläismiesten tulot 1995, mk ostovoimapariteetit.

	Bruttotulot		Käytettävissä olevat tulot
USA	130 379	USA	118 700
Kanada	100 868	Kanada	89 045
Ruotsi	96 370	Ranska	85 006
Tanska	95 783	Iso-Britannia	75 891
Suomi	95 134	Norja	72 971
Ranska	91 528	Saksa	71 607
Iso-Britannia	89 145	Ruotsi	70 208
Norja	85 110	Tanska	68 833
Saksa	72 591	Suomi	65 836
Australia	48 749	Australia	47 112

Liitetaulukko 4.13. 65–69-vuotiaiden eläkeläismiesten lakisääteisen eläketurvan taso, mk ostovoimapariteetit.

	Lakisääteinen eläketurva, ka	Lakisääteinen eläketurva, md	Muutos
Australia	32 951 (10)	39 471 (9)	+6 520
Iso-Britannia	37 046 (9)	33 918 (10)	-3 128
Kanada	58 268 (8)	58 818 (7)	+550
USA	59 274 (7)	57 671 (8)	-1 603
Ranska	83 181 (2)	72 331 (1)	-10 850
Saksa	62 742 (6)	68 040 (3)	+5 298
Norja	65 186 (5)	66 680 (5)	+1 494
Ruotsi	68 840 (4)	69 043 (2)	+203
Suomi	89 193 (1)	59 795 (6)	-29 398
Tanska	69 196 (3)	67 676 (4)	-1 520
keskiarvo	62 588	59 344	
hajonta	17 581	12 937	

Liitetaulukko 4.14. 65-69-vuotiaiden eläkeläisnaisten lakisääteisen eläketurvan taso, mk ostovoimapariteetit.

	Lakisääteinen eläketurva, ka	Lakisääteinen eläketurva, md	Muutos
Australia	39 552 (9)	40 081 (9)	+529
Iso-Britannia	33 209 (10)	31 536 (10)	-1 673
Kanada	54 290 (7)	54 325 (7)	+35
USA	50 669 (8)	45 734 (8)	-4 935
Ranska	69 847 (2)	63 426 (2)	-6 421
Saksa	65 862 (4)	57 627 (4)	-8 235
Norja	54 525 (6)	55 474 (5)	+949
Ruotsi	57 735 (5)	54 954 (6)	-2 781
Suomi	64 741 (3)	57 982 (3)	-6 759
Tanska	73 422 (1)	65 256 (1)	-8 166
keskiarvo	56 385	52 640	
hajonta	12 884	10 520	

Liitetaulukko 4.15. 65-69-vuotiaiden eläkeläispariskuntien lakisääteisen eläketurvan taso, mk ostovoimapariteetit.

	Lakisääteinen eläketurva, ka	Lakisääteinen eläketurva, md	Muutos
Australia	51 779 (10)	63 377 (9)	+11 598
Iso-Britannia	52 391 (9)	50 382 (10)	-2 009
Kanada	80 917 (8)	80 534 (8)	-383
USA	86 975 (6)	86 629 (7)	-346
Ranska	131 001 (2)	113 498 (2)	-17 503
Saksa	116 817 (3)	108 000 (5)	-8 817
Norja	84 221 (7)	90 195 (6)	+5 974
Ruotsi	111 278 (4)	111 672 (3)	+394
Suomi	141 930 (1)	126 371 (1)	-15 559
Tanska	110 616 (5)	108 837 (4)	-1779
keskiarvo	96 793	93 950	
hajonta	30 757	24 145	

Liitetaulukko 4.16. 70 vuotta täyttäneiden eläkeläismiesten lakisääteisen eläketurvan taso, mk ostovoimapariteetit.

	Lakisääteinen eläketurva, ka	Lakisääteinen eläketurva, md	Muutos
Australia	36 082 (9)	38 468 (9)	+2 386
Iso-Britannia	32 864 (10)	31 300 (10)	-1 564
Kanada	57 054 (6)	57 074 (6)	+20
USA	56 402 (7)	56 587 (7)	+185
Ranska	86 894 (1)	66 764 (3)	-20 130
Saksa	86 355 (2)	76 500 (1)	-9 855
Norja	55 621 (8)	53 846 (8)	-1 775
Ruotsi	61 698 (5)	62 270 (5)	+572
Suomi	78 049 (3)	74 913 (2)	-3 136
Tanska	69 940 (4)	64 367 (4)	-5573
keskiarvo	62 096	58 209	
hajonta	18 710	14 445	

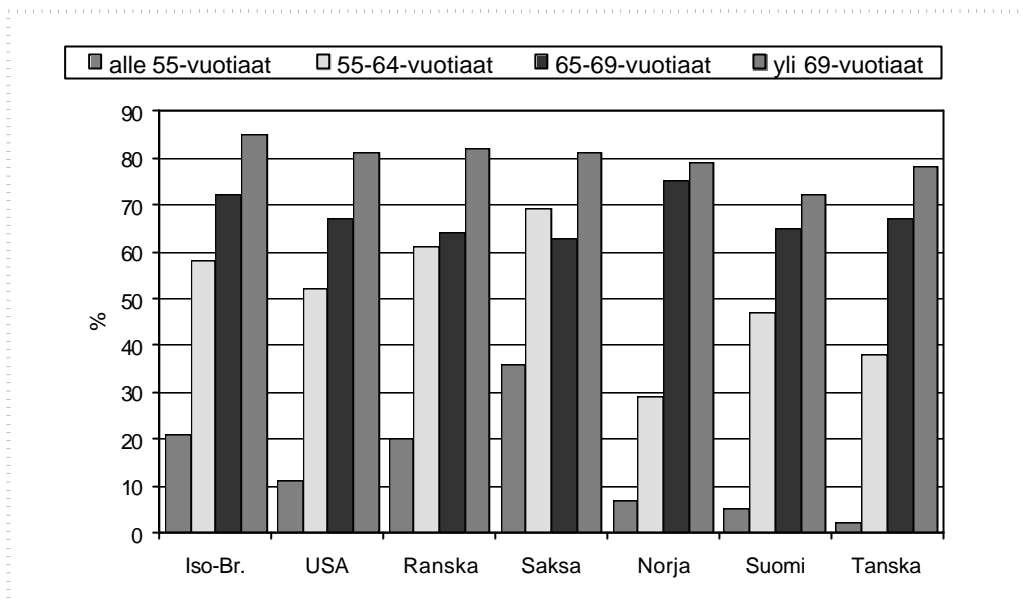
Liitetaulukko 4.17. 70 vuotta täyttäneiden eläkeläisnaisten lakisääteisen eläketurvan taso, mk ostovoimapariteetit.

	Lakisääteinen eläketurva, ka	Lakisääteinen eläketurva, md	Muutos
Australia	38 888 (9)	40 091 (9)	+1 203
Iso-Britannia	30 227 (10)	28 991 (10)	-1 236
Kanada	54 483 (5)	54 927 (4)	+444
USA	50 507 (6)	49 881 (6)	-626
Ranska	64 020 (3)	55 636 (3)	-8 384
Saksa	66 618 (2)	61 632 (2)	-4 986
Norja	46 489 (7)	40 767 (7)	-5 722
Ruotsi	46 447 (8)	40 453 (8)	-5 994
Suomi	58 430 (4)	50 620 (5)	-7 810
Tanska	69 864 (1)	63 575 (1)	-6 289
keskiarvo	52 597	48 626	
hajonta	12 608	10 949	

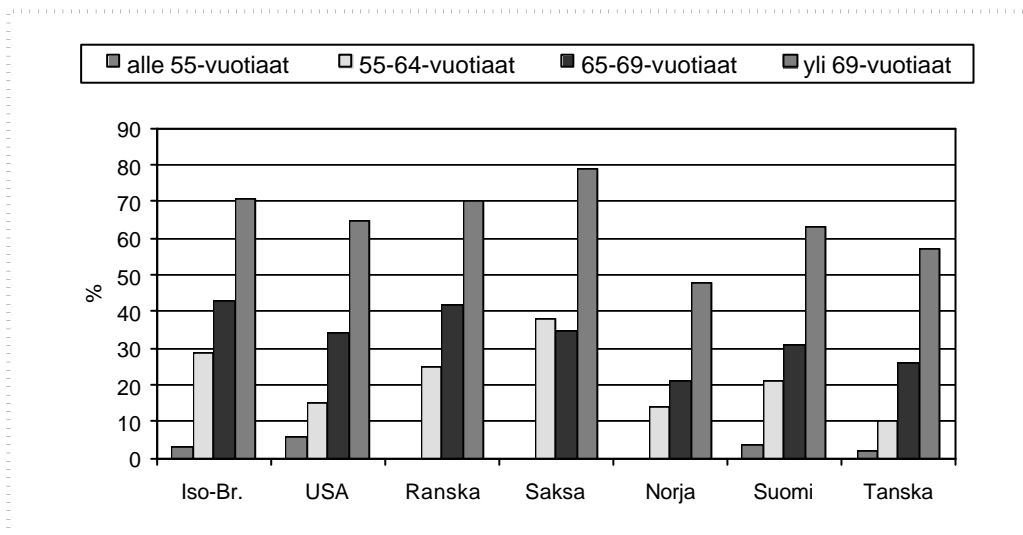
Liitetaulukko 4.18. 70 vuotta täyttäneiden eläkeläispariskuntien lakisääteisen eläketurvan taso, mk ostovoimapariteetit.

	Lakisääteinen eläketurva, ka	Lakisääteinen eläketurva, md	Muutos
Australia	55 946 (9)	64 031 (9)	+8 085
Iso-Britannia	52 491 (10)	49 736 (10)	-2 755
Kanada	90 596 (8)	89 974 (7)	-622
USA	91 669 (7)	89 311 (8)	-2 358
Ranska	127 086 (2)	111 273 (2)	-15 813
Saksa	117 738 (3)	108 000 (3)	-9 738
Norja	92 590 (6)	90 772 (6)	-1 818
Ruotsi	104 487 (5)	104 516 (4)	+29
Suomi	133 012 (1)	112 874 (1)	-20 138
Tanska	106 382 (4)	94 317 (5)	-12 605
keskiarvo	97 200	91 480	
hajonta	26 938	20 558	

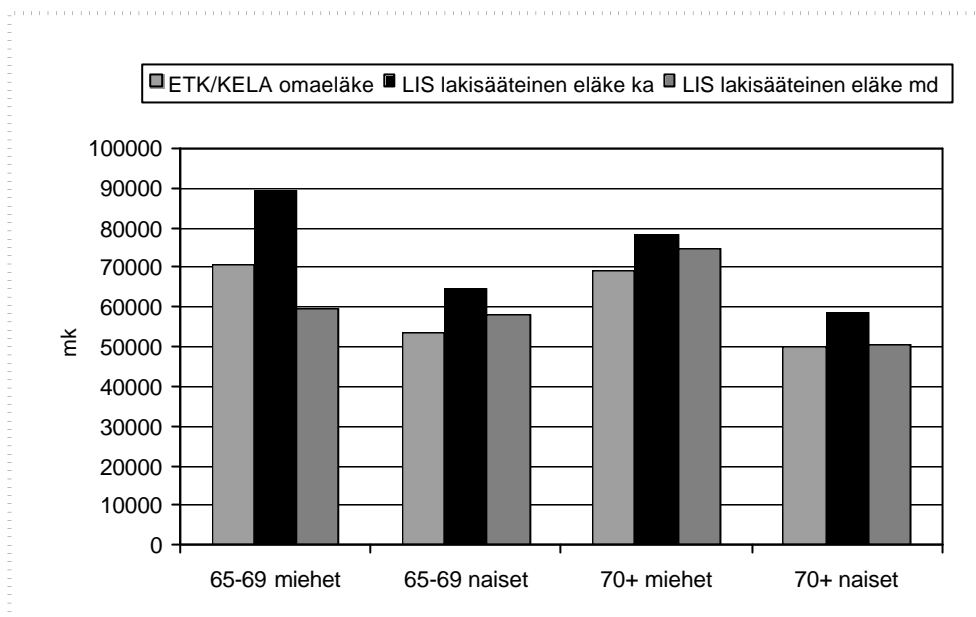
LIITEKUVIOT

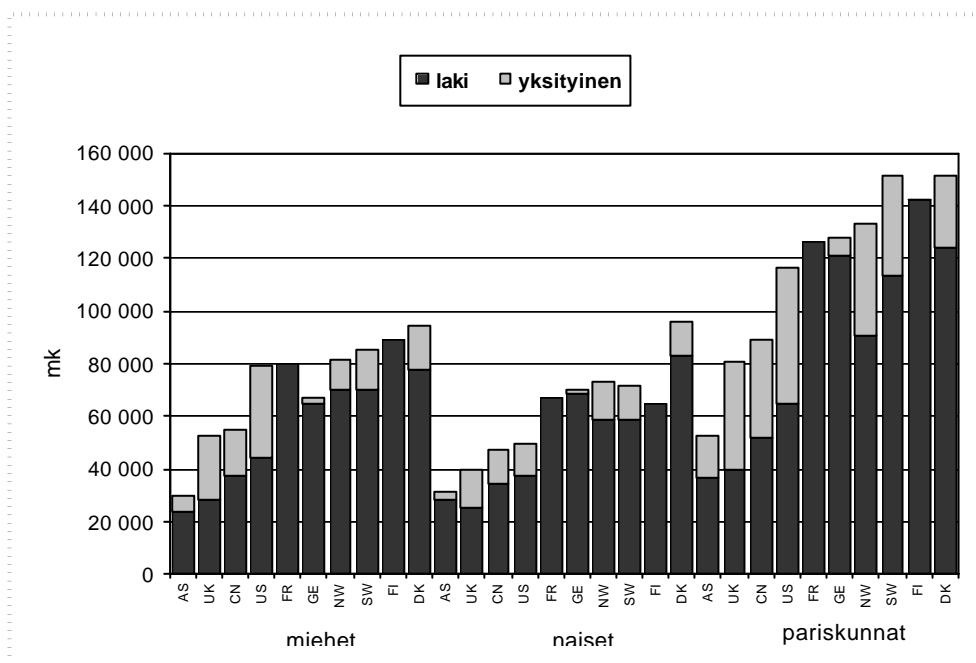
Liitekuvio 4.1. Yksinasuvista eläkkeensaajanaistalouksista leskiä, %.

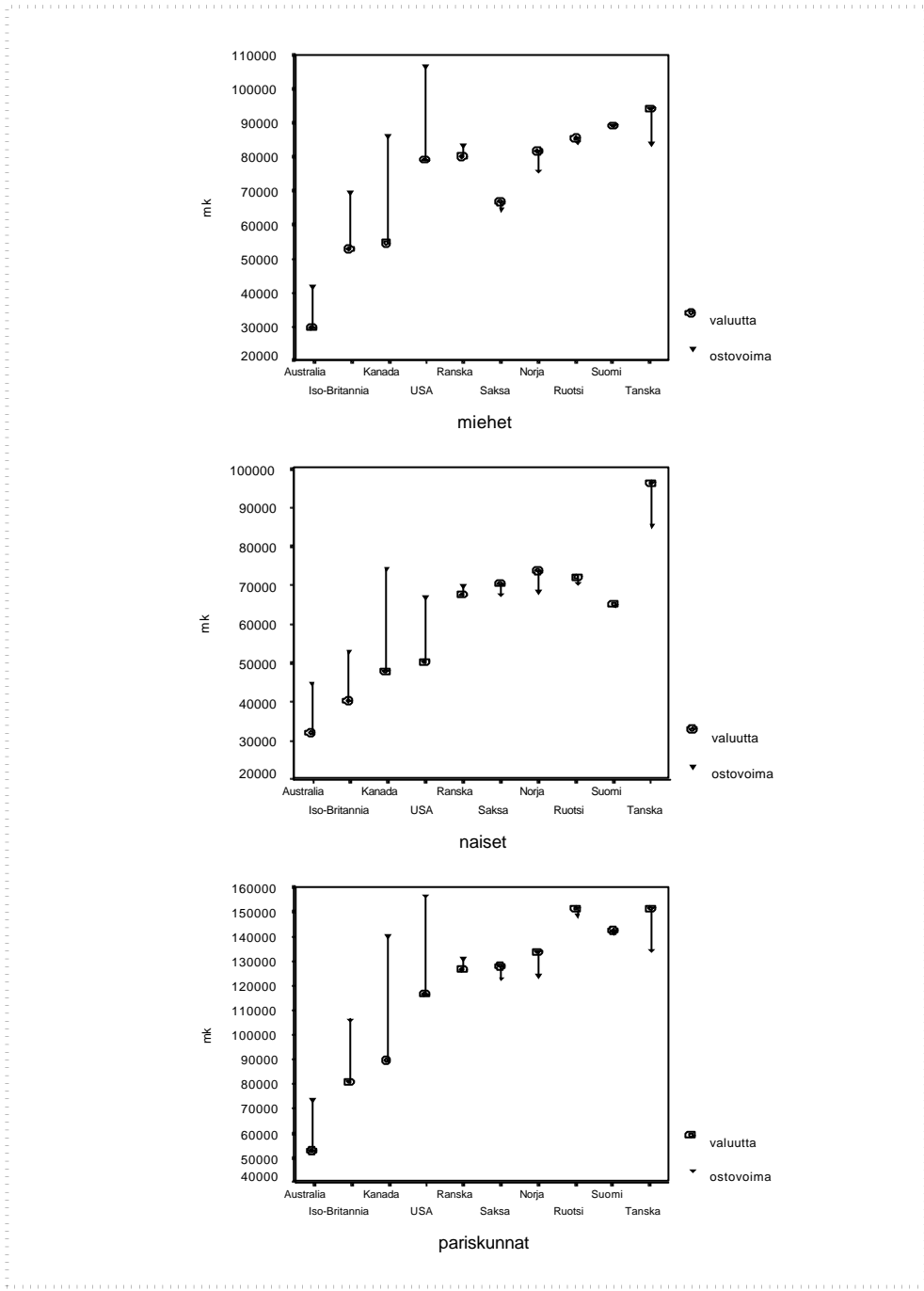
Liitekuvio 4.2. Yksinasuvista eläkkeensaajamiestalouksista leskiä, %.

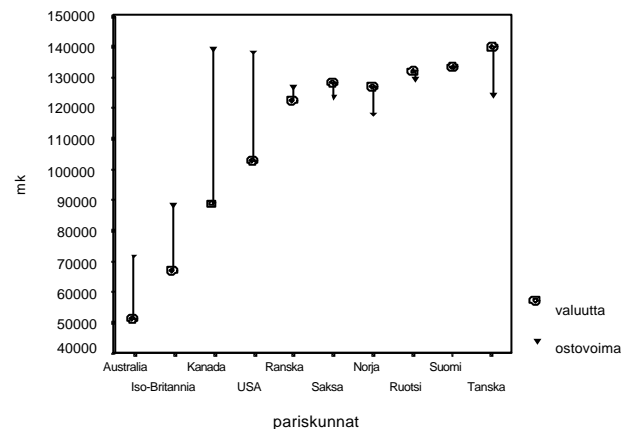
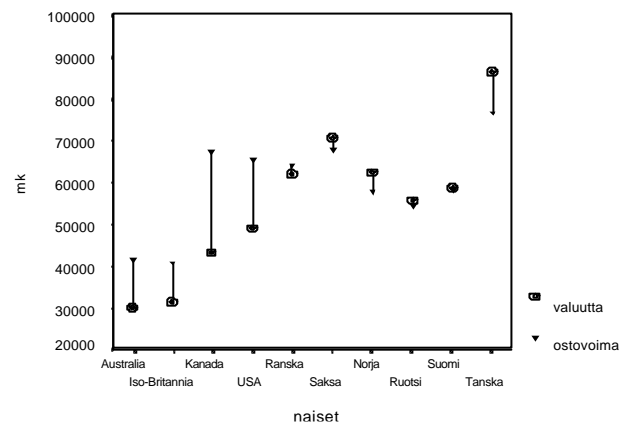
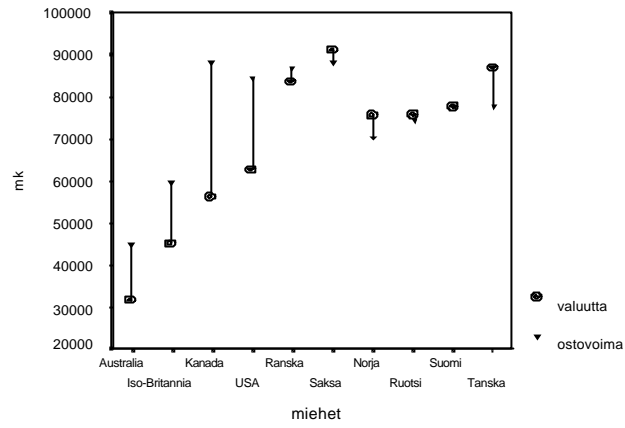
Liitekuvio 4.3. LIS-aineistosta ja kansallisista tilastoista saatavan lakisääteisen eläkkeen ero, mk.

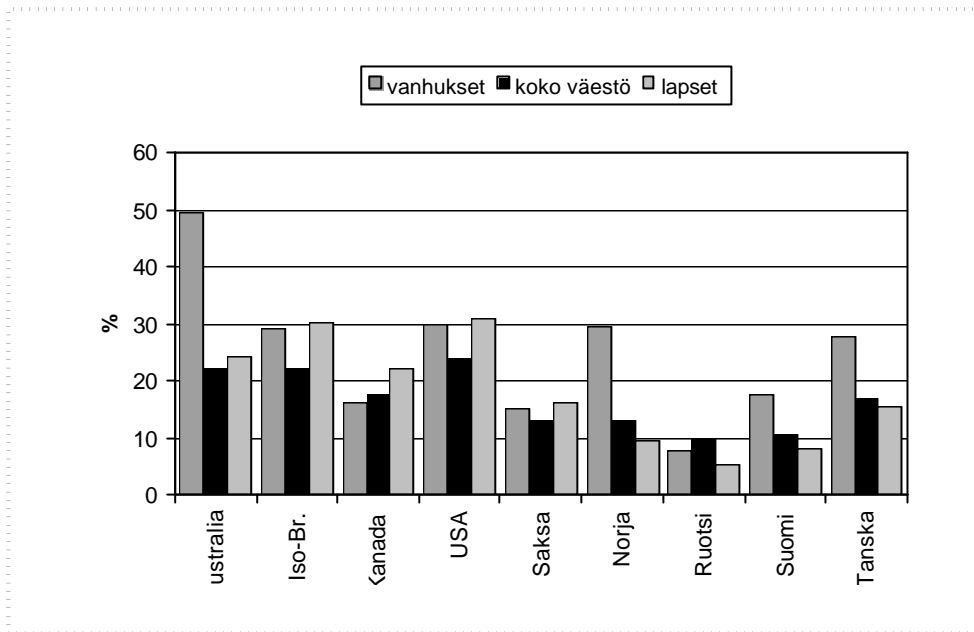
Liitekuvio 4.4. 65-69-vuotiaiden eläkeläisten eläketurvan taso, valuuttakurssi-vertailu.

Liitekuvio 4.5 65-69-vuotiaiden eläkeläisten kokonaiseläketulot valuuttakurssivertailun ja ostovoimaparitettilaskelmien mukaan, mk.

Liitekuvio 4.6. Yli 69-vuotiaiden eläkeläisten kokonaiseläketulot valuuttakurssi-vertailun ja ostovoimaparitettilaskelmien mukaan, mk.

Liitekuvio 5.1. Lasten, vanhusten ja koko väestön köyhyysasteet 1990-luvun puolivälissä, 60 % md neliöuuriskaala.